

TAMPEREEN YLIOPISTO
Oikeustieteiden laitos

Marjo-Riitta Lahma

**APUYHTIÖN AVULLA SUORITETTAVAN OSAKEYHTIÖN
KAUPAN TOTEUTUS JA JÄLKIHOITO**

Pro gradu -tutkielma
Vero-oikeus
Tampere 2005

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Oikeustieteiden laitos; vero-oikeus
Tekijä:	LAHMA, MARJO-RIITTA
Tutkielman nimi:	Apuyhtiön avulla suoritettavan osakeyhtiön kaupan toteutus ja jälkihoito.
Pro gradu -tutkielma:	VI + 99 sivua
Aika:	Joulukuu 2005
Avainsanat:	Yrityskauppa, konserni, yritysjärjestelyt, sulautuminen, purkaminen

Tutkimuksessa käsitellään apuyhtiön käyttöä osakeyhtiön kaupassa. Apuyhtiöllä tarkoitetaan tässä osakeyhtiötä, joka on perustettu ostamaan haluttu kohdeosakeyhtiö. Apuyhtiö ottaa tällöin lainaa ulkopuoliselta taholta kohdeyhtiön ostamista varten. Järjestelyn tavoitteena on maksaa kohdeyhtiön ostamiseen vaadittu kauppahinta kohdeyhtiöstä saatavilla tuloilla. Tarkastelun kohteena ovat kauppaan valmistautuminen, kaupan toteutus sekä erilaiset toimintavaihtoehdot kaupan jälkeen. Tarkastelun näkökulma on verosuunnittelullinen, joten tarkoituksena on löytää verotuksellisesti edullinen toimintatapa.

Tutkimuksessa tarkastellaan ensin lyhyesti erilaisia tapoja valmistautua yrityskauppaan. Tämän jälkeen perehdytään varsinaiseen kaupan toteutukseen. Yrityskauppa voidaan toteuttaa joko yhtiön osakkeiden tai substanssin eli yhtiön omaisuuden kauppana. Jos kauppa toteutetaan yhtiön omaisuuden kauppana, ei apuyhtiöjärjestelyssä tarvita muita toimenpiteitä, koska apuyhtiö voi kaupan jälkeen jatkaa toimintaa kohdeyhtiöltä ostetuilla varoilla. Tällöin saadaan myös kauppahinta vähennyskelpoiseksi kuluksi ja toiminnasta saatuja tuloja voidaan käyttää velan takaisinmaksuun. Jos kauppa toteutetaan yhtiön osakkeiden kauppana, muodostuu kaupan jälkeen konserni, jossa apuyhtiö on emoyhtiö ja ostettu kohdeyhtiö tytäryhtiö. Tällöin voidaan joko toimia konsernin muodossa tai tehdä yritysjärjestelyjä yhden yhtiön muodostamiseksi. Yritysjärjestelyinä tulevat kyseeseen kohdeyhtiön purkaminen ja kohdeyhtiön sulautuminen apuyhtiöön.

Apuyhtiöjärjestelyyn liittyy verotuksellisten kysymysten lisäksi myös osakeyhtiölain näkökulma. Järjestelyssä pyritään maksamaan kauppahinta kohdeyhtiön varoilla, joten kyseeseen tulevat myös osakeyhtiölain rajoitukset yhtiön varojen käytölle.

Apuyhtiöjärjestelyssä ostajan ja myyjän intressit ovat ristiriitaiset. Myyjän kannalta olisi suotavaa toteuttaa yrityskauppa yrityksen osakkeiden kauppana, kun taas ostajan kannalta substanssikauppa olisi parempi vaihtoehto. Usein myyjä kuitenkin voi vaikuttaa kaupan toteutustavan valintaan enemmän kuin ostaja, joten kauppa toteutetaan osakkeiden kauppana. Tällöin ostajan on harkittava edullisinta tapaa toimia kaupan jälkeen. Yhden yhtiön muodostaminen on usein helpoimmin hallinnoitava yritys rakenne. Yleensä paras vaihtoehto yhtiöiden yhdistämiseksi on toteuttaa yhtiöiden sulautuminen. Tällöin kohdeyhtiön omaisuus siirtyy apuyhtiölle ja kohdeyhtiön varoja voidaan käyttää velan ja korkojen maksamiseen. Yritysten yksilölliset piirteet vaikuttavat kuitenkin menettelytapojen edullisuuteen.

SISÄLLYS

LÄHTEET	III
KÄYTETYT LYHENTEET	VI
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta	1
1.2 Tutkimuksen rajaus	3
1.3 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelmat ja lähestymistapa	7
1.4 Tutkimuksen rakenne	9
1.5 Tutkimuksen lähdeaineisto	11
2 APUYHTIÖ YRITYSKAUPASSA	12
2.1 Apuyhtiö ja sen rooli yrityskaupassa	12
2.1.1 Apuyhtiöjärjestely	12
2.1.2 Apuyhtiön käytön tilanteita ja syitä	15
2.2 Lainsäädännön rajat apuyhtiön käytölle	19
2.3 Apuyhtiöjärjestelyn käyttökelpoisuus	23
3 OSAKEYHTIÖN KAUPPA JA KAUPAN VEROTUS	24
3.1 Kauppaan valmistautuminen	24
3.2 Kaupan toteutustavat	27
3.2.1 Osakekauppa	27
3.2.2 Substanssikauppa	29
3.2.3 Muut toimintavaihtoehdot	32
3.3 Kauppahinnan suuruus	33
3.4 Kaupan verotus	34
3.4.1 Esimerkkiyritykset verovaikutusten tarkasteluun	34
3.4.2 Luovuttajan verotus	35
3.4.3 Varainsiirtoverotus ja arvonalisäverotus	38
3.5 Kauppaan liittyviä erityiskysymyksiä	41
3.5.1 Lainan korkojen ja vanhojen tappioiden vähennysoikeus	41
3.5.2 Sukupolvenvaihdoksen huojuukset ja lahjaverotus	43
3.6 Kaupan toteutustavan valinta	46
4 APUYHTIÖ KONSERNIN EMOYHTIÖNÄ	48
4.1 Konsernimuodon käyttö	48
4.2 Konsernimäärittelyt eri laeissa	49
4.2.1 Kirjanpitolain asettamat rajat	49
4.2.2 Osakeyhtiölain asettamat rajat	51
4.2.3 Konserniavustuslain asettamat rajat	53

4.2.4	Lakien suhteet	54
4.3	Varojen siirto ostajayhtiölle	56
4.3.1	Varojen siirtämisestä	56
4.3.2	Konserniavustus kohdeyhtiöstä ostajayhtiöön	57
4.3.3	Osingonjako kohdeyhtiöstä ostajayhtiöön	62
4.3.4	Konserniavustusta vai osinkoa?	64
4.4	Yritysrakenteen valinta	65
5	YRITYSJÄRJESTELYT KAUPAN JÄLKEEN	67
5.1	Yritysjärjestelyistä yleensä	67
5.2	Ostetun yhtiön sulautuminen apuyhtiöön	70
5.2.1	Sulautumisen käyttö yrityskaupan jälkeen	70
5.2.2	Sulautuminen osakeyhtiölaissa	71
5.2.3	Sulautuminen verolaeissa	72
5.3	Ostetun yhtiön purkaminen	75
5.3.1	Purkamisen käyttö yrityskaupan jälkeen	75
5.3.2	Purkaminen osakeyhtiölaissa	76
5.3.3	Purkaminen verolaeissa	77
5.4	Sulautumisen ja purkamisen verovaikutukset	77
5.4.1	Yleiset verotusperusteet	77
5.4.2	Sulautumis-/purkutulos	79
5.4.3	Omaisuuksien ja eräiden muiden erien siirtyminen	82
5.4.4	Arvonlisäverotus ja varainsiirtoverotus	86
5.4.5	Yhtiön omistajan verotus	87
5.5	Perättäiset yritysjärjestelyt ja veronkiertosäännös	89
5.6	Yhtiöiden yhdistämistavan valinta	92
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	95
6.1	Toimintatapojen valinta	95
6.2	Lopuksi	97

LÄHTEET

Kirjallisuus ja artikkelit

- Andersson – Ikkala 2005 *Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo:*
Elinkeinoverolain kommentaari. Talentum, 2005.
- Hyrsky – Lipponen 2004 *Hyrsky, Kimmo – Lipponen, Hannu:*
Yrittäjäyyskatsaus 2004. KTM julkaisuja 18/2004.
- Ikkala et al. 1997 *Ikkala, Jarmo – Pallonen, Raimo – Haapaniemi, Ossi –
Raitasuo, Outi:*
Verosuunnittelun käsikirja. Yrityksen tietokirjat, 1997.
- Immonen 2000 *Immonen, Raimo:*
Yritysjärjestelyt. Menettelyt ja verokohtelu. Lakimiesliiton
kustannus, 2000.
- Immonen 2002 *Immonen, Raimo:*
Yritysmuodot ja liiketoiminta. Lakimiesliiton kustannus,
2002.
- Immonen – Lindgren 2004 *Immonen, Raimo – Lindgren, Juha:*
Onnistunut sukupolvenvaihdos. Talentum, 2004.
- Juote – Ukkola 1998 *Juote, Taru – Ukkola, Outi:*
Yrityksen luovutus ja yritysmuodon muutokset. Edita, 1998.
- Juusela 2004 *Juusela, Janne:*
Osinkojen ja osakeluovutusten verotus. Talentum, 2004.
- Järvenoja 2003 *Järvenoja, Markku:*
Yritysjärjestelyjen verotus. WSOY, 2003.
- Keskuskauppakamari 2000 *Keskuskauppakamari:*
Sukupolvenvaihdosta koskeva selvitys. Helmikuu 2000.
- Koski – Sillanpää *Koski, Pauli – Sillanpää, Matti J.:*
Yhtiöoikeus. WSOY (jatkuvatäydenteinen).
- Kukkonen 1994 *Kukkonen, Matti:*
Osakeyhtiön myynnin verotus. Lakimiesliiton kustannus,
1994.
- Leppiniemi *Leppiniemi, Jarmo:*
Yritysrahoitus. WSOY (jatkuvatäydenteinen).

- Lindgren 2001a *Lindgren, Juha:*
Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksen verotus. Lakimiesliiton kustannus, 2001.
- Lindgren 2001b *Lindgren, Juha:*
Osakeyhtiössä toteutettavan sukupolvenvaihdoksen verotuksesta. Verotus 5/2001, s. 530–537.
- Manninen 2001 *Manninen, Petri:*
Yritys vaihtaa omistajaa – sukupolvenvaihdos ja yrityskauppa käytännössä. WSOY, 2001.
- Mattila 2003 *Mattila, Pauli K.:*
Rahavastike yritysjärjestelyissä. Verotus 1/2003, s. 26–34.
- Myrsky – Linnakangas 2003 *Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko:*
Johdatus elinkeinoverotukseen. Talentum, 2003.
- Nieminen – Anttila – Äärilä *Nieminen, Auvo – Anttila, Raimo – Äärilä, Leena:*
Arvonlisäverotus. WSOY (jatkuvatäydenteinen).
- Penttilä 2003 *Penttilä, Seppo:*
Yrityksen omistajan tuloverotus. Talentum, 2003.
- Ranta-Lassila 1996 *Ranta-Lassila, Hannele:*
Kiinteistöomistus konsernissa tuloverotuksen näkökulmasta. Verotus 3/1996, s. 248-265.
- Ranta-Lassila 1999 *Ranta-Lassila, Hannele:*
Konsernimäärittelyt verotuksessa sekä yhtiö- ja kirjanpitolainsäädännössä. Verotus 4/1999, s. 359–370.
- Ranta-Lassila 2001 *Ranta-Lassila, Hannele:*
Konsernin rakenteen muuttaminen verotuksen näkökulmasta. Verotus 3/2001, s. 254-273.
- Ranta-Lassila 2002 *Ranta-Lassila, Hannele:*
Konsernit ja verotuksen neutraalisuus. Kauppakaari, 2002.
- Siikarla 2001 *Siikarla, Pertti J.:*
Onnistunut yrityskauppa ja sukupolvenvaihdos. Yrityskirjat, 2001.
- Tikka 1995 *Tikka, Kari S.:*
Yritysverotuksen perusteet. Lakimiesliiton kustannus, 1995.
- Tikka – Nykänen *Tikka, Kari S. – Nykänen Olli:*
Yritysverotus I ja II. WSOY (jatkuvatäydenteinen).

Hallituksen esitykset

- HE 177/1995 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta (177/1995 vp).
- HE 92/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi (92/2004 vp).

Muut virallislähteet

- Verohallituksen ohje 3311/345/2000 Verohallituksen ohje Yritysjärjestelyt verotuskäytännössä. Dnro 3311/345/2000. 28.11.2000.
- Verohallituksen ohje 535/345/2004 Verohallituksen ohje Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa. Dnro 535/345/2004. 24.6.2004.
- Verohallituksen ohje 214/345/2005 Verohallituksen ohje Osinkotulojen verotus. Dnro 214/345/2005. 6.10.2005.
- Verohallituksen ohje 1281/40/2005 Verohallituksen ohje Liikkeen tai sen osan luovutuksen arvonnisäverotuksesta. Dnro 1281/40/2005. 12.10.2005
- Verohallituksen ohje 1292/345/2005 Verohallituksen ohje Yhteisön osakkeiden luovutusten verokohtelu. Dnro 1292/345/2005. 2.11.2005.
- Verohallituksen tiedote 2/1999 Verohallituksen tiedote 2/1999 Poikkeusluvut jotka koskevat käyttämättömiä hyvityksiä, veroylijäämiä sekä tappion vähentämistä yhtiön saamaa konserniavustusta vastaavalta osalta. 17.2.1999.

Digitaaliset lähteet

- Patentti- ja rekisterihallitus
<<http://www.prh.fi>> 12.10.2005.
- Perheyritysten liitto ry
<<http://www.perheyritystenliitto.fi>> 30.10.2005.
- Suomen Yrittäjät
<<http://www.yrittajat.fi>> 12.10.2005.
- Suomen Yrityskaupat
<<http://www.yrityskaupat.net>> 12.10.2005.
- Tilastokeskus: StatFin-tilastopalvelu.
<<http://statfin.stat.fi>> 12.10.2005.
- Verohallinto
<<http://www.vero.fi>> 30.10.2005.

KÄYTETYT LYHENTEET

AVL	Arvonlisäverolaki (1501/1993)
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)
HE	Hallituksen esitys
IlmVMp	Valtiovarainministeriön päätös ilmoittamisvelvollisuudesta (1760/1995)
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
KonsAvL	Laki konserniavustuksesta verotuksessa (825/1986)
KPL	Kirjanpitolaki (1336/1997)
OYL	Osakeyhtiölaki (734/1978)
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki (378/1940)
TVL	Tuloverolaki (1535/1992)
vp.	Valtiopäivät
VsVL	Varainsiirtoverolaki (931/1996)
YHL	Laki yhtiöveron hyvityksestä (1232/1988)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Suomessa on käynnissä laaja sukupolvenvaihdos yhteiskunnan eri osa-alueilla. Niin valtionhallinnossa kuin yrityksissäkin on käynnissä uusien työntekijöiden, johtajien ja yrittäjien etsintä. Suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen jättää tyhjiä paikkoja täytettäväksi, vaikkakin samalla osa tehtävistä lopetetaan kustannusten säästämiseksi.

Myös monet yrittäjät kuuluvat suuriin ikäluokkiin ja ovat jäämässä eläkkeelle lähivuosina. Arvioiden mukaan yli 60.000 yritystä tulee vaihtamaan omistajaa seuraavien kymmenen vuoden aikana. Jo seuraavien neljän vuoden aikana eläkkeelle on siirtymässä noin 40.000 yrittäjää¹. On siis olemassa tarve löytää yrityksille uusia yrittäjähenkisiä omistajia. Toisaalta suomalaiset eivät kuitenkaan ole erityisen kiinnostuneita yrittäjäksi ryhtymisestä. Yrityksiä olisi tarjolla ostettaviksi, mutta halukkaita jatkajia ei ole ilmeisesti tarpeeksi. Kaikki tuottavatkaan yritykset eivät kiinnosta ketään jatkamisen kannalta, vaan monet yritykset lopettavat toimintansa yrittäjän jäädessä eläkkeelle.

Eräs tekijä yritysten katoamisessa on varmasti se, että vanha yrittäjä ja jatkaja eivät aina kohtaa. Ongelmat voivat liittyä sekä tiedonkulkuun että osapuolten erilaisiin odotuksiin. Yrityskauppojen ja sukupolvenvaihdosten helpottamiseksi onkin viime vuosina järjestetty paljon erilaista koulutusta ja tukea². Yrityskauppoihin liittyy kuitenkin kaksi osapuolta, myyjä ja ostaja, joiden intressit ovat usein vaikeasti sovittavissa yhteen³.

¹ Perheyritysten liitto, ajankohtaista 10.6.2005.

² Internetissä tietoa ja yhteyksiä tarjoavat esim. Suomen Yrittäjien ja Suomen Yrityskauppojen verkkosivut. Neuvontaa ja opastusta saa myös mm. verotoimistoista ja verohallinnon verkkosivuilta.

³ Ks. Siikarla 2001, s. 27. Siikarlan mukaan yritykset maksavat usein kohtuuttoman paljon, koska yrittäjät perustavat eläketurvansa yrityksen myyntiin eivätkä varaudu ottamalla riittävän suurta yrittäjäeläkettä. Joissakin tapauksissa liian suuri kauppahinta on johtanut siihen, ettei yritystä ole saatu myydyksi ja yrittäjä on joutunut tyytymään pieneen eläkkeeseensä.

Yrityksen ostoon ja toimintaan liittyy useita rahoituksellisia ja verotuksellisia kysymyksiä. Joissakin tapauksissa rahoituksella ja verotuksella voi olla niin merkittävä rooli, että ne jopa estävät yrittäjäksi ryhtymisen. Yrityksen ostaminen vaatii rahoituksen järjestämistä. Yrityksen toiminnassa taas syntyy tietenkin jatkuvasti kuluja mm. raaka-aineiden ja välineiden hankinnasta. Lisäksi yrityksen ostamisesta ja toiminnan jatkamisesta seuraa myös verovaikutuksia, joiden kattamiseksi tarvitaan rahoitusta. Aloittavat yrittäjät tarvitsevat siis melko suuria rahamääriä saadakseen yritystoiminnan edes alkuun. Toisaalta usein tärkeä kysymys on myös yrityksen myyjän myöhempi toimeentulo, kun kyseessä on yritystoiminnastaan luopuva luonnollinen henkilö. Onkin siis syytä harkita erilaisia tapoja yrityskaupan toteuttamiseksi siten, että luopujan eläke ja toimeentulo turvataan, ja samalla taataan jatkajan mahdollisuudet menestykselliseen yritystoimintaan ja kunnolliseen toimeentuloon.

Sukupolvenvaihdosten ja yrityskauppojen toteuttamiseen on useita erilaisia tapoja. Yksi tapa on apuyhtiön käyttäminen kaupan toteuttamisessa. Apuyhtiön käyttö yrityskaupassa liittyy yleensä tilanteisiin, joissa esimerkiksi yrityksen työntekijä, johto tai muu toiminnan jatkaja haluaa ostaa yrityksen. Varsinaisella ostajalla ei kuitenkaan aina ole tarvittavia varoja, joten tarvitaan jokin keino rahoituksen järjestämiseksi. Apuyhtiö on yksi mahdollinen keino järjestää rahoitus. Apuyhtiöllä tarkoitetaan tällöin perustettua yritystä, jonka tarkoituksena on halutun yrityksen ostaminen. Apuyhtiö ottaa lainan ja ostaa halutun yrityksen. Omistus on välillisesti varsinaisella ostajalla, mutta apuyhtiö on nimellisesti vastuussa velasta. Vaikka rahoitus itsessään vaatii aina mm. vakuuksia myös apuyhtiön tapauksessa, lainan takaisinmaksu on osittain helpompaa apuyhtiön kautta hoidetussa omistusjärjestelyssä kuin jos yritys ostettaisiin suoraan.

Apuyhtiöjärjestelyn tavoitteena on rahoittaa lainan ja korkojen takaisinmaksu kohdeyhtiön tuloilla. Varojen siirto apuyhtiön käyttöön on mahdollista monin eri tavoin. Varoja voidaan siirtää apuyhtiölle konserniavustuksena tai osinkona, mutta ostettu yhtiö voidaan myös joko sulauttaa apuyhtiöön tai se voidaan purkaa. Sulautumisen ja purkamisen kautta kohdeyhtiön varat siirtyvät suoraan apuyhtiölle.

Kohdeyhtiön on mahdollista antaa apuyhtiölle konserniavustusta, kun apuyhtiö omistaa vähintään 90 prosenttia kohdeyhtiöstä ja harjoittaa elinkeinotoimintaa. Osingonjako taas on mahdollista kuten muissakin osakeyhtiöissä, kun kohdeyhtiöön on kertynyt jakokelpoisia voittovaroja.

Sulautumisen tai purkamisen avulla kohdeyhtiön varat saadaan suoraan apuyhtiön haltuun. Kyseiset yritysjärjestelyt ovat usein vaihtoehtoisia, mutta niiden toteuttamisessa ja verokohtelussa on huomattavia eroja. Siksi yritysjärjestelytavan valintaa onkin harkittava tapauskohtaisesti.

Osakeyhtiölaki asettaa usein tarkempia rajoitteita erilaisille toimille kuin esimerkiksi verolainsäädännössä on asetettu. Osakeyhtiölain mukaan yhtiö ei mm. saa antaa lainaa tai turvaavaa vakuutta sen omien osakkeiden hankintaan (OYL 12:7 §). Tästä syystä myös apuyhtiöjärjestelyissä menettelyn hyväksyttävyyys voidaan joissain tapauksissa kyseenalaistaa. Verolainsäädännön osalta menettely voi silti osakeyhtiölain vastaisiltakin osin olla täysin hyväksyttävä. Tarkastelussa on siis syytä huomioida myös eri lakien vaikutus toisiinsa ja toistensa soveltamiseen nähden.

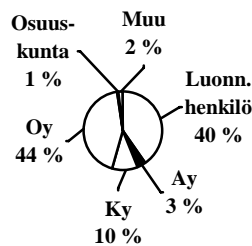
1.2 Tutkimuksen rajaus

Apuyhtiön käyttö yrityskaupassa tarjoaa laajan läpileikkauksen yritystoiminnan ja verolainsäädännön kenttiin. Vaihtoehtoisten toimintatapojen määrä johtaa useiden lainsäädännön osien esiintuloon ja soveltumiseen. Siten myös verolaeista suuri osa tulee sovellettavaksi apuyhtiön käytön yhteydessä. Onkin siis syytä tehdä aiheen käsittelyssä eräitä rajoituksia. Tutkimuksen tavoitteena on käsitellä järjestely kokonaisuudessaan, mutta esityksessä tehdään eräitä selkeitä aiherajauksia ja toisaalta joiltakin osin tyydytään kevyempään käsittelyyn.

Tutkimuksessa käsitellään osakeyhtiön kaupan toteuttamista apuyhtiön avulla. Käsittelyn kohteena ovat siten lähinnä pienehköjen osakeyhtiöiden sukupolvenvaihdokset ja henkilöstön suorittamat yritysostot. Apuyhtiötä voidaan käyttää erityisesti keskisuurissa

perheyriyksissä, koska aivan pienessä yrityksessä apuyhtiöjärjestelyn aiheuttamat kustannukset voivat muodostua kohtuuttoman suuriksi suhteessa saavutettavaan hyötyyn. Tutkimuksen käsittely on rajattu nimenomaan apuyhtiön käyttötilanteisiin, joten tutkimuksessa ei käsitellä suurten konsernien tekemiä yritysostoja ja yritysjärjestelyjä. Myös ns. taseyhtiöjärjestelyt rajautuvat tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle, koska käsiteltävänä ovat nimenomaan tilanteet, joissa kaupan kohteena on kohdeyhtiön liiketoiminta ja toimintaa on tarkoitus myös jatkaa⁴.

Tutkimusaiheen käsittely rajataan koskemaan vain osakeyhtiön ostoa. Rajauksella on pyritty selkiyttämään ja yksinkertaistamaan aiheen käsittelyä. Rajaus on perusteltu myös siksi, että osakeyhtiö on Suomessa yleisin yritysmuoto (kuva 1).

Kuva 1. Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä 30.6.2005.⁵

Kaupparekisterissä oli 30.6.2005 yhteensä 465.603 yritystä⁶. Osakeyhtiöitä on Suomessa noin 44 prosenttia kaikista yrityksistä. Suomessa osakeyhtiöitä on paljon myös suhteessa henkilöyhtiöiden määrään (13 prosenttia kaikista yrityksistä). Osa kaupparekisterissä olevista osakeyhtiöistä on kuitenkin ollut ns. pöytälaatikkoyrityksiä, joilla ei ole toimintaa⁷. Vuonna 2005 toteutetussa kaupparekisteritietojen siivouksessa poistettiin rekisteristä 14.271

⁴ Taseyhtiöllä tarkoitetaan yhtiötä, jolla ei ole toiminnallista omaisuutta, vaan ainoastaan rahavaroja ja saamia. Taseyhtiö syntyy tavallisesti toimivan yhtiön liikeomaisuuden myynnillä. Taseyhtiön osakekanta on järjestelyissä myyty muulle kuin liiketoiminnan ostajalle. Osakeyhtiö, joka on ostanut taseyhtiön osakkeet, on saattanut tyhjentää ostetun yhtiön osingonjaolla ja eliminoida osingon vaikutukset omassa verotuksessaan, jolloin sille ei ole syntynyt verotettavaa tuloa. Tavoitteena on aiemmin ollut yhtiöveron hyvityksen rahastaminen. Ks. tarkemmin esim. Kukkonen 1994, s.443–462; Tikka – Nykänen, s. 25:14.

⁵ Patentti- ja rekisterihallitus.

⁶ Patentti- ja rekisterihallitus.

⁷ Ks. Hyrsky – Lipponen 2004, s. 24.

toimimatonta osakeyhtiötä⁸. Tästäkin huolimatta osakeyhtiöiden määrä on edelleen merkittävä.

Tutkimuksessa käsitellään yrityskauppoja ja apuyhtiön käyttöä lähinnä pienten osakeyhtiöiden kannalta. Suomessa on paljon pieniä osakeyhtiöitä, joissa on vain yksi tai muutama omistaja. Tällaiset yhtiöt ovat myös liikevaihdoltaan ja henkilöstömäärältään melko pieniä. Taulukossa 1 on Suomen yritysten lukumäärät liikevaihdon suuruusluokan mukaan ja taulukossa 2 henkilöstön suuruusluokan mukaan. Vastaava jakauma pätee todennäköisesti myös osakeyhtiöihin, vaikkakin suuri osa suurimmista yrityksistä on osakeyhtiöitä.

Taulukko 1. Yritysten lukumäärä liikevaihdon suuruusluokan mukaan vuonna 2003⁹.

Liikevaihdon suuruusluokka (1.000 euroa)	Yritysten lukumäärä	Yritysten prosentuaalinen osuus
alle 1	8.266	3,6
1–39	65.971	28,9
40–99	58.083	25,4
100–399	57.999	25,4
400–1.999	27.391	12,0
2.000–9.999	8.029	3,5
10.000–39.999	1.829	0,8
yli 40.000	854	0,4
Yhteensä	228.422	

⁸ Patentti- ja rekisterihallitus, ajankohtaista 16.6.2005.

⁹ Tilastokeskus, StatFin -tilastopalvelu.

Taulukko 2. Yritysten määrä henkilöstön suuruusluokan mukaan vuonna 2003¹⁰.

Henkilöstön suuruusluokka	Yritysten lukumäärä	Yritysten prosentuaalinen osuus
alle 4	196.072	85,8
5–9	16.356	7,2
10–19	8.328	3,6
20–49	4.826	2,1
50–99	1.408	0,6
100–249	857	0,4
250–499	316	0,1
yli 500	259	0,1
Yhteensä	228.422	

Pienten yhtiöiden tarkastelu on kuitenkin mielekästä niiden suuren lukumäärän takia. Lisäksi juuri harvojen omistajien osakeyhtiöissä voi tulla esiin eniten ongelmia yritystoiminnan jatkumisen kannalta, koska tällöin ei ole muita omistajia, jotka voisivat lunastaa omistuksestaan luopuvan osakkeet.

Tutkimuksessa ei siis käsitellä henkilöyhtiöiden ostoja. Henkilöyhtiöiden tapauksessa menettelyt ovat suurelta osin samoja kuin osakeyhtiöiden tilanteessa, mutta niiden käsittely paisuttaisi työn laajuutta entisestään. Esimerkiksi henkilöyhtiön sulauttaminen osakeyhtiöön ei ole mahdollista eikä konserniavustuksen antaja voi olla henkilöyhtiö, joten ensin olisi käsiteltävä myös yhtiömuodon muuttaminen henkilöyhtiöstä osakeyhtiöksi.

Tutkimuksessa keskitytään pääasiassa apuyhtiön käyttöä koskeviin verotuksellisiin kysymyksiin. Tärkeää on kuitenkin ottaa huomioon myös osakeyhtiölain säännökset. Osakeyhtiölain merkittävyyttä vähentää kuitenkin osittain se, että esimerkiksi verolainsäädännön asettamat rajoitukset yritysjärjestelyjen toteuttamiselle ovat osakeyhtiölakia tiukemmat. Onkin siis todennäköistä, että verotuksessa hyväksyttävä sulautuminen tai purkaminen on osakeyhtiölain mukainen. Osakeyhtiölain käsittelyä ei

¹⁰ Tilastokeskus, StatFin -tilastopalvelu.

kuitenkaan suljeta kokonaan työn ulkopuolelle, koska osakeyhtiölaki ei tunne kaikkia verolakien menettelyjä¹¹. Verolainsäädännön irrallinen tarkastelu ei siis olisi mielekästä.

Tutkimuksessa käsitellään apuyhtiöjärjestelyä lähinnä yhtiön ja ostajan kannalta, mutta osittain myös myyjän näkökulmasta. Yrityksen sidosryhmiä, kuten esimerkiksi velkojia ja velkojien asemaa, ei tässä työssä käsitellä.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelmat ja lähestymistapa

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää niitä menettelyjä, veroseuraamuksia ja mahdollisia ongelmakohtia, joita liittyy apuyhtiön käyttöön osakeyhtiön kaupassa sekä kaupan jälkihoitoon. Tarkoituksena on esitellä vaihtoehtoisia toimintatapoja, joita voidaan käyttää apuyhtiöjärjestelyn eri vaiheissa. Samalla käsitellään toimintatapoihin liittyviä erilaisia verotuksellisia kysymyksiä, jotka ovat merkittäviä verosuunnittelun kannalta. Eri menettelyissä on erilaiset veroseuraamukset, mutta päätöksiä ei voida tehdä vain verotuksen perusteella. Muuten voidaan ajautua monimutkaisiin ja vaikeasti hallittaviin järjestelyihin, joista lopulta aiheutuu suurempi kustannus kuin järjestelyistä saatava verohyöty. Tavoitteena onkin luoda kokonaiskuva järjestelystä.

Tutkimusongelma voidaan ilmaista kysymyksenä siitä, mitä menettelyjä ja verosuunnittelumahdollisuuksia liittyy apuyhtiön käyttöön osakeyhtiön kaupassa. Ongelmaan sisältyy tällöin kysymys siitä, mitä veroseuraamuksia apuyhtiön käytöstä seuraa myyjälle, ostajalle ja ostettavalle yritykselle. Verosuunnittelussahan on tarkoituksena verojen minimoiminen, joten tutkimuksessa tarkastellaan erilaisten vaihtoehtoisten toimenpiteiden ja toimenpideketjujen verotuksellista edullisuutta ja mahdollisuuksia.

Vaihtoehtoisia kaupan valmistelu-, toteutus- ja jälkihoitotoimenpiteitä pyritään käsittelemään eri näkökulmista niin ostajan, myyjän kuin yrityksenkin kannalta. Eri osapuoliin kohdistuvien vaikutusten selvittäminen laajasti kaikkien osalta ei ole kuitenkaan työn

¹¹ Esimerkiksi kansainvälinen sulautuminen on ollut verotuksellisesti mahdollinen jo vuoden 1997 lakimuutoksesta asti, mutta osakeyhtiölaki ei ole tällaista menettelyä tunnistanut. Näin ollen kansainväliset sulautumiset eivät ole olleet todellisuudessa mahdollisia

laajuuden kannalta järkevää, joten tarkempi tarkastelu tapahtuu lähinnä ostajan näkökulmasta. Siten tarkastelun painopistekin on kaupan toteutuksessa ja jälkihoidossa. Ostajalla ei ole välttämättä suurtakaan mahdollisuutta vaikuttaa myyjän toimenpiteisiin ennen kaupan toteutusta, joten valmistelevat toimenpiteet eivät ole kovin suuressa roolissa. Myyjään kohdistuvia verovaikutuksia ei kaupan osalta voida kuitenkaan täysin sivuuttaa, koska myyjän verotus vaikuttaa mm. kauppahintaan. Näin ollen on syytä ymmärtää myös myyjän verotusta ja siihen kohdistuvia suunnittelu- ja vaikutusmahdollisuuksia. Järjestely on tosin niin monitahoinen ongelmakenttä, että kaikkien osapuolten kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen ei ole aina mahdollista päästä yhtäaikaisesti. Tuloksena saattaa siis olla lopputulokseltaan osaoptimaalinen kokonaisverotus jonkin osapuolen kannalta, mutta tarkastelussa pyritään esittämään myös tällaiset mahdolliset heikkoudet ja niiden vaikutukset.

Tarkasteluun sisältyvät seuraukset eri verolajien (arvonlisävero, tulovero, varainsiirtovero jne.) kannalta. Eri verolajeja on syytä tarkastella kokonaisuutena, koska yhden veron minimointi voi johtaa verojen maksuun toisaalla. Apuyhtiöjärjestelyssä on kuitenkin kysymys yrityskaupasta, jossa kokonaisuuden ja verovaikutusten hallitseminen on tärkeää.

Tutkimuksessa on ensin selvitettävä lainsäädännön sisältö, jotta voidaan hahmottaa tilanteeseen liittyvät lait ja niiden vaikutukset. Tältä osin tutkimusote on oikeusdogmaattinen. Tutkimusaihe on melko laaja, joten on tarkasteltava monipuolisesti yritysjärjestelyjä koskevaa lainsäädäntöä sekä verolakien että osakeyhtiölain osalta. Sisällön selvittämisen jälkeen tulevat kyseeseen erilaiset toimintatavat lakien asettamissa rajoissa.

Tutkimuksen lähestymistapa on suurelta osin verosuunnittelullinen; tarkoituksena on esittää yleisiä näkökohtia järjestelyssä huomioon otettavista asioista konkreettisessa tilanteessa. Kaikissa menettelyissä on omat verotukselliset etunsa ja haittansa, jotka vaihtelevat hyvin paljon tilanteen mukaan. Yleispäteviä ohjeita on siis vaikeaa antaa, mutta samaan ongelmaan törmätään verosuunnittelussa myös yleisemmin. Verokohteluun apuyhtiön tapauksessa vaikuttaa esimerkiksi se, voidaanko apuyhtiön katsoa harjoittavan elinkeinotoimintaa. Tarkoituksena onkin esittää vaikuttavat tekijät ja niiden seuraukset, jolloin yksittäisessä tilanteessa voidaan etsiä hyötyä maksimoiva yhdistelmä eri toimintatavoista.

Kuten kaikessa verosuunnittelussa on tässäkin työssä tarkkailtava hyväksyttävien toimien aluetta, ettei siirryttäisi veronkiertoon viittaaviin menettelyihin. Tarkoitus on esittää myös joitakin näkökohtia siitä, miten ja mihin asioihin on mahdollista vaikuttaa lainsäädännön rajoissa. Toisaalta lainsäädäntöprosessissa on voitu tehdä säädöksistä sellaisia, että niillä voidaan saavuttaa esimerkiksi yritystoimintaa edistäviä veroetuja. Toisaalta taas lainsäätäjältä on saattanut jäädä jokin erityistilanne ottamatta huomioon, ja siitä voi olla yrittäjälle joko etua tai haittaa. Yrityksen ostajan kannalta on aina syytä etsiä edullisimpia lain tarjoamia helpotuksia verojen määrän osalta, koska yritystoiminnasta aiheutuu muutenkin kustannuksia.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Johdannon jälkeen tutkielman toisessa luvussa esitellään apuyhtiön käyttöä yleisesti yrityskaupan osana. Tässä yhteydessä esitellään niitä syitä, jotka johtavat apuyhtiöjärjestelyn valintaan. Lisäksi kartoitetaan toimintamalliin liittyvät lainsäädännön osa-alueet. Menettelyn osalta käsitellään myös järjestelyn hyväksyttävyyttä lainsäädännön kannalta ja verosuunnittelulle asetettuja rajoitteita.

Kolmannessa luvussa käsitellään varsinaista yrityskaupan toteutusta. Tässä osassa käsitellään yrityskauppaan valmistautumista ja kaupan toteuttamista. Valmistelemina toimenpiteinä tulevat kysymykseen esimerkiksi yrityksen osien myyminen ja varojen jakaminen osinkoina. Itse kauppa voidaan tehdä osakkeiden kauppana tai substanssikauppana. Kaupan varsinaisen toteutuksen lisäksi luvussa tarkastellaan niitä asioita, jotka valmistautumisessa ja toteutuksessa olisi syytä ottaa huomioon. Huomionarvoisia seikkoja ovat mm. tappioiden vähennysoikeuden säilyminen ja mahdollisen sukupolvenvaihdoshuojennuksen hyödyntäminen. Myös kaupan toteutukseen liittyviä veroseuraamuksia käsitellään tässä yhteydessä.

Neljännessä ja viidennessä luvussa esitellään niitä mahdollisuuksia, joita liittyy yritysjärjestelyjen toteuttamiseen siinä tapauksessa, että apuyhtiö on ostanut kohdeyhtiön

osakkeet. Neljännessä luvussa käsitellään kaupan jälkeisistä toimintavaihtoehdoista konsernina toimimista. Luvussa käsitellään niitä edellytyksiä, rajoituksia ja mahdollisuuksia, joita konsernina toimimiseen liittyy. Konserneihin liittyy omia erityissäännöksiä, jotka on syytä tuntea sekä osakeyhtiölain että verolakien osalta. Luvussa keskitytään kuitenkin verolainsäädännön konserneja koskevaan sääntelyyn. Tarkasteltavana ovat tietenkin myös konsernirakenteen aiheuttamat kustannukset, edut ja haitat suhteessa yhtenä yhtiönä toimimiseen. Tärkeä rooli on tällöin varojen siirtotavoilla eli osingolla ja konserniavustuksella.

Viidennessä luvussa käsitellään yritysjärjestelyjen tekemistä kaupan jälkeen. Kaupan jälkeen toteutettava sulautuminen tai purkaminen yksinkertaistaa yrityksen toimintaa, koska yhtenä yhtiönä yrityksen hallinnointi on yksinkertaisempaa kuin konsernina. Yritysjärjestelyihin liittyvät kuitenkin hyvin erilaiset veroseuraamukset, joten verotuksellisiin kysymyksiin on syytä perehtyä tarkoin ennen järjestelyyn ryhtymistä. Luvun tarkastelussa pääpaino onkin näiden erilaisten järjestelyjen verovaikutusten kartoittamisessa ja vertailussa.

Tutkielmassa apuyhtiöjärjestelyä tarkastellaan myös käytännön esimerkkien kautta. Toimintatapoja vertaillaan kolmen erilaisen yrityksen osalta. Esimerkkien kautta voidaan havainnollistaa sitä, kuinka verotuksessa on aina otettava huomioon kunkin tapauksen yksilölliset tekijät. Kaikkiin tilanteisiin sopivaa patenttiratkaisua ei voida antaa apuyhtiönkään osalta, mutta eräitä suunnittelussa huomioitavia tekijöitä voidaan kuitenkin esittää.

Viimeisessä luvussa on lopulta johtopäätösten teon ja yhteenvedon aika. Apuyhtiöjärjestelylle on kuitenkin olemassa vaihtoehtoisia yrityskaupan tai sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen soveltuvia toimintatapoja, joten on syytä harkita järjestelyyn ryhtymisen kannattavuutta.

1.5 Tutkimuksen lähdeaineisto

Tutkimuksen lähdeaineistona on käytetty useita konserneja, yritysjärjestelyjä ja osakeyhtiöitä yleensä käsitteleviä kirjoja ja artikkeleja. Yritysjärjestelyt ovat yleisesti olleet suosittu aihe kirjoittajien keskuudessa. Viimeisimpiä esityksiä aiheesta on Markku Järvenojan teos Yritysjärjestelyjen verotus. Lakiuudistuksen seurauksena uutta kirjallisuutta ilmestyy lähiaikoina varmasti myös lisää.

Sukupolvenvaihdoksen osalta pääasiallisina lähteinä ovat olleet Raimo Immosen ja Juha Lindgrenin teos Onnistunut sukupolvenvaihdos sekä Juha Lindgrenin väitöskirja Sukupolvenvaihdoksen verotus. Hyvänä käsikirjana on sekä sukupolvenvaihdosten että yrityskauppajärjestelyjen osalta toiminut myös Pertti J. Siikarlan teos Onnistunut yrityskauppa ja sukupolvenvaihdos. Samoin Petri Mannisen kirjoittama Yritys vaihtaa omistajaa – sukupolvenvaihdos ja yrityskauppa käytännössä on ollut näiltä osin hyödyllinen yleisesitys. Tutkimuksen tekemisen kannalta hyviä vinkkejä on antanut myös Matti Kukkosen väitöskirja Osakeyhtiön myynnin verotus.

Apu-yhtiöitä käsitellään lyhyesti useissa eri lähteissä. Toisaalta konserneja ja yritysjärjestelyjä sekä yrityskauppoja käsitellään yleisesti useissa eri lähteissä. Kaiken lähdemateriaalin osalta tieto on siten kerätty melko erillisistä osista ja sovellettu apuyhtiön tilanteeseen. Tämä koskee niin kirjallisuutta, lainsäädäntöä kuin oikeuskäytäntöäkin. Tutkimuksen aihepiiriä koskevat lakimuutokset ovat lisäksi aiheuttaneet sen, että yritysten voitonjaon, luovutusvoittojen ja purkamisen verokohtelun osalta kirjallisuus on osittain vanhentunutta. Verotusta koskevan kirjallisuuden osalta tämä on tietenkin hyvin yleinen ilmiö lainsäädännön nopean uudistumisen vuoksi. Näiltä osin lähdeaineistona onkin käytetty pääasiassa uutta lainsäädäntöä ja hallituksen esitystä, mutta osittain myös saatavilla olevia uusia artikkeleja ja tuoreimpia kirjoja.

2 APUYHTIÖ YRITYSKAUPASSA

2.1 Apuyhtiö ja sen rooli yrityskaupassa

2.1.1 Apuyhtiöjärjestely

Apuyhtiöllä tarkoitetaan tässä yhtiötä, joka on perustettu tai perustetaan yrityskaupan toteuttamista varten¹. Nimitys apuyhtiö esiintyy ilmeisesti lähinnä vero-oikeutta koskevassa kirjallisuudessa. Ilmaisun negatiivinen sävy saattaa aiheuttaa ristiriitatilanteita mm. yrityskauppojen järjestelyissä mukana olevien konsulttien kanssa. Konsultit eivät pidä nimityksestä, koska se antaa kuvan apuyhtiöstä jollain tavalla laittomana järjestelynä. Tässä tutkimuksessa käytetään kuitenkin apuyhtiö -nimitystä, koska se myös kuvaa yhtiön luonnetta.

Apuyhtiö voi olla perustettu juuri ennen yrityskaupan toteuttamista tai jo pidemmän aikaa sitten. Aikaisemmin perustettu yhtiö on voinut tällöin olla ns. pöytälaatikkoyritys, jolla ei ole ollut varsinaista omaa toimintaa. Apuyhtiöjärjestelyssä on kyse siitä, että ostaja tai ostajat (luonnollisia henkilöitä, esim. yhtiön johto) perustavat yrityskaupaa varten apuyhtiön. Apuyhtiö on tällöin tapa toteuttaa yrityskauppa ja sen rahoitusjärjestelyt. Apuyhtiö perustetaan yleensä minimipääomalla, eikä sillä ole varsinaista toimintaa. Yhtiön omistajien intressissä on yleensä ainoastaan yrityskaupan toteuttaminen, eikä apuyhtiöllä ole muuta tarkoitusta. Yrityksen kautta järjestetty omistus tuo mukanaan tiettyjä toiminnallisia ja verotuksellisia etuja verrattuna siihen, että henkilö ostaisi yrityksen suoraan.

Apuyhtiöjärjestely on monivaiheinen ja pitkä prosessi. Ensin on perustettava kyseinen apuyhtiö. Sitten on hankittava yrityskaupalle rahoittaja. Tämän jälkeen voidaan suorittaa varsinainen yrityskauppa, joka voidaan tehdä usealla eri tavalla esimerkiksi yhtiön

¹ Usein apuyhtiö -nimitystä käytetään ulkomaisista apuyhtiöistä. Tällöin apuyhtiöillä tarkoitetaan yhtiötä, jonka avulla tavoitellaan veroetuja kierrättämällä omistus esimerkiksi konsernin tapauksessa maan rajojen ulkopuolelle.

osakkeiden tai omaisuuden kauppana. Kaupan jälkeen voidaan suorittaa erilaisia yritysjärjestelyjä tai toimia konsernina. Kaupan toteuttaminen ja sen jälkihoito onnistuvat yleensä sitä paremmin mitä enemmän aikaa voidaan käyttää toiminnan eri vaiheisiin. Siksi apuyhtiöjärjestelyn toteutukseen kannattaa usein varata riittävästi aikaa, mielellään useita vuosia². Hyvällä suunnittelulla ja pitkällä aikavälillä voidaan entistä paremmin valmistautua kaupan toteuttamiseen ja välttyä ikäviltä yllätyksiltä.

Kuten kaikkeen yritystoimintaan ja yrityskauppoihin, myös apuyhtiön avulla suoritettavaan osakeyhtiön kauppaan liittyy laaja päätöksenteko. Apuyhtiöjärjestely voidaan nähdä sarjana päätöksentekotilanteita. Järjestelyn tapahtumaketjuun kuuluu monia vaiheita, ja kaikkia vaiheita koskevat päätökset olisi mahdollisesti tehtävä jo ennalta. Apuyhtiöjärjestelyyn liittyvien päätösten sarja voidaan esittää seuraavasti:

1. Päätös apuyhtiön käyttämisestä (vaihtoehtona yrityksen ostaminen suoraan)
2. Yritysmuodon valinta (henkilöyhtiö/osakeyhtiö)
3. Kauppaan valmistautumistapojen valinta (esim. substanssin myynti, yritysjärjestelyt)
4. Kaupan toteutustavan valinta (osakkeiden kauppa/substanssikauppa³)
5. Kaupan jälkeisen yritysrakenteen valinta (yksi yhtiö/konserni)
 - a. Konsernin sisäiset varojen siirrot
 - b. Yritysjärjestelyt yhden yhtiön muodostamiseksi.

Päätöksentekovalta on kuitenkin eri vaiheiden osalta eri henkilöillä. Joiltakin osin päätösvalta on ostajalla, kun taas toisissa kohdin päätösvalta on myyjällä.

Kysymys yritysmuodon valinnasta liittyy kaikkeen yritystoimintaan. Tällöin kiinnitetään huomiota valittavan yritysmuodon tuottamiin hyötyihin ja haittoihin sekä verotuksellisiin kysymyksiin. Tältä osin tässä työssä keskitytään tilanteisiin, joissa on valittu käytettäväksi

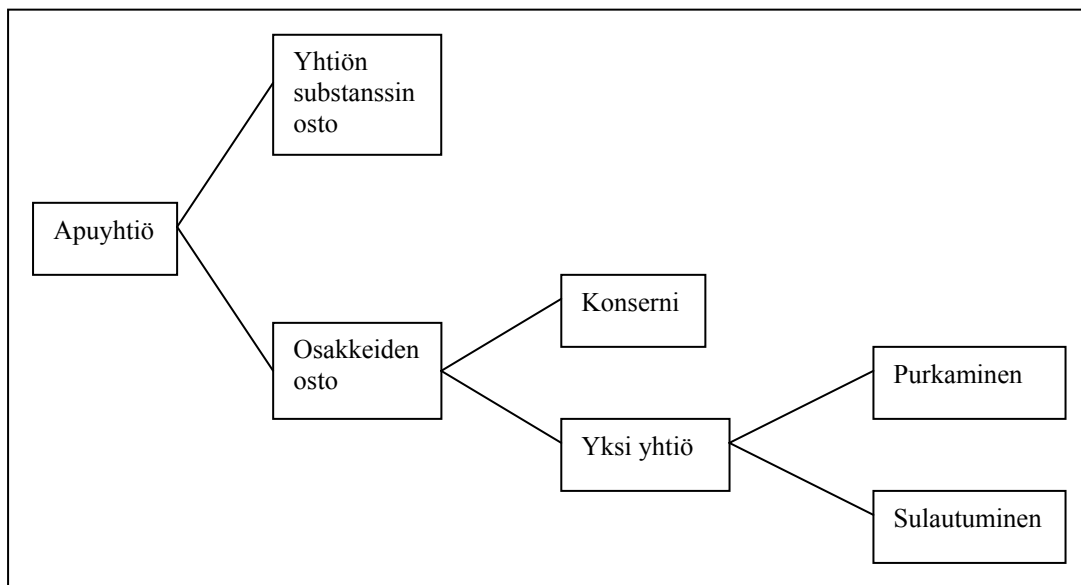
² Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 15. Kirjoittajien mukaan yritysten sukupolvenvaihdoksissa suunnittelu on syytä aloittaa 3–5 vuotta ennen varsinaisia toimenpiteitä, jotta lopputulos olisi onnistunut. Tarkkoja ajallisia ohjeita on ilmeisesti kuitenkin vaikea antaa, koska jotkin toimenpiteet voivat viedä hyvinkin pitkiä aikoja. Joidenkin käsitysten mukaan sukupolvenvaihdoksen suunnittelu olisi syytä aloittaa jo yrityksen perustamisvaiheessa.

³ Substanssikaupassa ostetaan suoraan yrityksen substanssi eli rahoitus-, vaihto- ja käyttöomaisuus. Osakekaupassa ostetaan yhtiön osakkeet. Molemmissa vaihtoehdoissa voi ilmetä ongelmia esimerkiksi omaisuuden arvostamisessa.

osakeyhtiömuotoista apuyhtiötä. Tällöin säilytetään myös mahdollisuus konserniavustukseen ja yritysjärjestelyjen toteuttamiseen.

Kauppaan valmistautuminen on myyjän tehtävä ja päätettävissä, joten apuyhtiön omistajalla ei tältä osin ole juurikaan päätöksentekovaltaa. Ostajan päätösmahdollisuudet alkavat varsinaisesti kaupan toteuttamisesta. Toteutustavan valinnassa on sekä myyjällä että ostajalla omat intressinsä, mutta kumpikaan ei voi tehdä päätöstä täysin yksin. Kaupan jälkihoidon osalta päätösvalta on jatkettavan yritystoiminnan osalta kokonaan ostajalla, koska myyjä ei tässä vaiheessa ole enää mukana.

Ostajan osalta päätökset voidaan esittää myös päätöspuun avulla (kuva 2)⁴. Päätöspuuta voidaan käyttää päätöksenteon apuna havainnollistamaan eri vaihtoehtoja ja niiden seurauksia. Kuvasta voidaan nähdä, että päätökset voivat toisaalta rajoittaa ja toisaalta lisätä toimintatapojen vaihtoehtoja. Jos tehdään päätös ostaa yrityksen substanssi, ei enää tarvita muita järjestelyjä. Joissakin tilanteissa voi kuitenkin olla hyvä säilyttää useita toimintavaihtoehtoja. Esimerkiksi konsernissa voidaan ensin hyödyntää vanhoja tappioita, minkä jälkeen on mahdollista yhdistää yhtiöt yritysjärjestelyjen kautta.

Kuva 2. Päätöspuu apuyhtiön käyttöön liittyvistä toimintavaihtoehtoista ostajan osalta.

⁴ Päätöspuuanalyysiin voidaan sisällyttää myös eri vaihtoehtojen toteutumisen todennäköisyydet ja tulokset. Apuyhtiöjärjestelyssä kyse ei kuitenkaan ole todennäköisyysanalyysistä, koska kaikki vaihtoehdot riippuvat päätöksentekijästä ja ovat yhtä todennäköisiä.

Apuyhtiötä käytetään yrityskaupassa yleensä rahoituksen järjestelykeinona. Apuyhtiö ottaa lainaa ulkopuoliselta rahoittajalta, joka voi olla pankki tai muu rahoitukseen erikoistunut organisaatio. Apuyhtiön avulla toteutettava yrityskauppa voidaan toteuttaa myös siten, että apuyhtiö ostaa kohdeyhtiön varoja pitkällä aikavälillä. Kiinteistöjä ja arvopapereita voidaan ostaa pienissä erissä. Tällöin apuyhtiö voi rakentaa itselleen omaa poistopohjaa, jota voidaan hyödyntää myöhemmin kaupan toteuttamisen jälkeen.

2.1.2 Apuyhtiön käytön tilanteita ja syitä

Apuyhtiötä voidaan käyttää useissa erilaisissa tilanteissa. Tyypillisiä apuyhtiön käyttötilanteita ovat ns. MBO -kaupat⁵, sukupolvenvaihdokset ja jotkin yrityskaupat. Syynä apuyhtiön käyttämiseen näissä tilanteissa on usein juuri rahoituksen järjestäminen.

MBO -kaupoissa yritys myydään yrityksen toimivalle johdolle tai työntekijöille. Kauppojen syynä on yleensä se, että ostajat haluavat säilyttää omat työpaikkansa, kun yrityksen omistajat ovat luopumassa omistuksestaan. Sekä johdon että työntekijöiden kannalta yrityksen toiminnan jatkuminen on tärkeää. Yritystoiminta saattaa myös olla niin kannattavaa, että johto tai työntekijät haluavat hyötyä itse omistajanvaihdoksen yhteydessä tarjoutuvasta ostotilaisuudesta. Kyseisillä henkilöillä ei kuitenkaan ole usein tarvittavia varoja yhtiön ostamiseen, joten osto järjestetään apuyhtiön kautta.

Esimerkki: Osakeyhtiö A:n omistaja X on luopumassa yritystoiminnasta. Yhtiö on pieni valmistusalan yritys, jossa työskentelee alle kymmenen henkilöä, mutta jonka liikevaihto on huomattava. Kauppahinta muodostuu korkeaksi, koska yrityksellä on useita tilaajia ja tuotto-odotukset ovat korkeita. Yhtiön työntekijä Y on kiinnostunut ostamaan yhtiön, mutta hänellä ei ole tarvittavia varoja. Y haluaa kuitenkin turvata työpaikkansa ja hyötyä hyvin tuottavasta yrityksestä. Kauppaan valmistautumisen Y aloittaa hyvissä ajoin perustamalla osakeyhtiön B, joka muodostuu toistaiseksi vain ns. pöytälaatikkoyhtiöksi.

Sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa myös osakeyhtiössä useilla vaihtoehtoisilla tavoilla, kuten sukupolvenvaihdokset yleisestikin. Sukupolvenvaihdoksen tekotapoina voivat tulla kysymykseen lahja, lahjanluonteinen kauppa ja osakekauppa. Jos sukupolvenvaihdos tehdään puhtaana yrityskauppana, yrittäjäperhe voi hyödyntää apuyhtiön tarjoamia

⁵ Management Buy Out -kaupassa yrityksen toimiva johto tai yrityksen työntekijät ostavat yrityksen.

mahdollisuuksia. Sukupolvenvaihdoksissa käytetään myös useita eri menettelyjä yhdessä. Kaupan, lahjan ja erilaisten yritysjärjestelyjen yhdistelmät ovat tavallisia sukupolvenvaihdosten toteuttamisessa⁶.

Puhtaasti yritysten välisissä yrityskaupoissa apuyhtiöitä voidaan käyttää eri tavoin yritysten ostossa. Tavoitteena näissä tapauksissa on yleensä erilaisten veroetujen saavuttaminen. Näitä tilanteita, kuten taseyhtiöjärjestelyjä, ei kuitenkaan käsitellä tässä esityksessä.

Yrityskaupoissa vaaditaan usein suuri pääoma, jotta haluttu yhtiö voidaan ostaa. Pääomaa vaaditaan riippumatta siitä, ostetaanko yhtiö substanssi- vai osakekaupalla. Rahoituksen järjestäminen muodostaa yleensä kaikissa yrityskauppatilanteissa oman ongelmansa. Yksityishenkilöllä ei välttämättä ole tarvittavia vakuuksia lainan saamiseksi, ja myös lainan takaisinmaksu voi olla ongelmallista. Näin ollen esimerkiksi sukupolvenvaihdoksissa jatkajan lähisukulaisilla tai yrityksen työntekijöillä ei välttämättä ole mahdollisuutta ostaa haluamaansa yritystä. Vastaavia ongelmia joutuvat kohtaamaan myös yritykset. Yritysten osalta on kuitenkin mahdollista tehdä riskisijoittajien kanssa mm. erilaisia kumppanuusjärjestelyjä, jolloin rahoittajat voivat lainata varoja suurehkoa tuotto-osuutta vastaan. Tällöin riskirahoittajat voivat vaatia pienempiä vakuuksia, mutta toisaalta myös suurempia tuottoja. Rahoittajan tuotto voidaan esimerkiksi sitoa yrityksen tuottoon, jolloin rahoittaja saa tietyn prosentuaalisen osuuden voitoista. Yhtiön omistajan kannalta tällainen järjestely saattaa tuntua joissakin tilanteissa kohtuuttomalta, kun omistaja kuitenkin tekee työn saamatta alussa ehkä lainkaan tuottoja itselleen. Usein käytetään myös erilaisia kovenanteja, rahoituksen ehtoja, jotka voivat rajoittaa yhtiön toimintaa⁷. Rahoittajat pyrkivät joka tapauksessa turvaamaan sijoituksensa tavalla tai toisella.

⁶ Keskuskauppakamarin Sukupolvenvaihdosta koskeva selvitys, s. 14. Vastanneista perheyrittäjistä 62,6 % aikoo käyttää sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa rinnakkain useita eri luovutusmuotoja.

⁷ Tavanomainen kovenanttien luokittelu on seuraava:

- ilmoitusvelvollisuus: velallisen on raportoitava luotonantajalle sovitusta seikoista, kuten vakavaraisuutensa ja maksuvalmiutensa kehittymisestä
- ennakkosuostumus: luottosopimuksessa voidaan sopia joitakin sellaisia toimenpiteitä, joihin velallisyrittäjä tarvitsee luotonantajan suostumuksen. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esim. lisäluottojen ottaminen, osingon jakaminen, merkittävä investointi, merkittävä ulkopuolinen sitoumus tai yrityksen merkittävien osien myyminen.
- sopimusehtojen muuttaminen: luottosopimukseen voi sisältyä ehto koron nostamisesta tai alentamisesta esim. tietyn vakavaraisuusasteen kohdalla
- sopimuksen irtisanominen: lainasopimukseen voi liittyä ehto luotonantajan mahdollisuudesta irtisanoa sopimus esim. tietyn suuruisen vakavaraisuuden heikkenemisen johdosta.

Monissa tilanteissa suoraa ostamista edullisempaa on käyttää osakkeiden hankintaan apuyhtiötä, joka ostaa halutun yrityksen. Tällöin sekä lainan saaminen että takaisinmaksu on helpompaa kuin yksityishenkilöllä itsellään. Apuyhtiön käyttö on järkevää myös vastuukysymysten ja verotuksen kannalta. Yksityishenkilö ei tällöin joudu suoraan vastuuseen velan maksamisesta.⁸ Kohdeyhtiön osakkeiden hankintaan otettua velkaa voidaan lyhentää yhtiöstä saatavalla osingolla sekä tavallisen yrityskaupan tapauksessa (myyjä myy osakeyhtiönsä osakekannan ostajalle) että apuyhtiön avulla toteutetussa kaupassa. Luonnollisen henkilön ollessa ostajana velkapääoman takaisinmaksua joudutaan kuitenkin usein rahoittamaan ansiotulo-osingolla, koska kohdeyrityksen nettovarallisuuden mukainen pääomatulo-osuus ei riitä velan takaisin maksamiseen⁹. Tämä tekee suurten yrityskauppojen toteuttamisen edullisemmaksi apuyhtiön kautta kuin yksityishenkilön nimissä, sillä ansiotulona verotettavan osingon veroprosentti määräytyy osingon saajan perusteella. Apuyhtiön veroprosentti on yhtiöveroprosentti kun taas yksityishenkilön ansiotulojen veroprosentti voi olla huomattavasti yhtiöveroprosenttia korkeampi.

Apuyhtiön käyttö voi helpottaa yrityskauppaan tai sukupolvenvaihdokseen liittyviä rahoituksellisia ongelmia, jos se hoidetaan onnistuneesti. Apuyhtiön käyttäminen itsessään ei kuitenkaan ratkaise rahoitusongelmia. Usein apuyhtiö on perustettu minimiosakepääomalla, eikä se pysty rahoittamaan yrityskauppaa omin varoin. Tällöin apuyhtiö joutuu ottamaan ostoa varten lainaa. Apuyhtiön avulla toteutettavaan yrityskauppaan liittyvät siis tavanomaiset kysymykset lainan vakuuksista sekä lainan korkojen ja lyhennysten hoitamisesta. Apuyhtiön käyttö ei ratkaise kaikkia kysymyksiä, mutta apuyhtiökaupan onnistuneella jälkihoidolla voidaan saavuttaa joitakin etuja verrattuna tilanteisiin, joissa ostajana toimii yksityinen jatkaja.

Apuyhtiökaupan seurauksena mm. kohdeyhtiön varoja voidaan hyödyntää osingonjaon, konserniavustuksen, yhtiöiden sulautumisen ja kohdeyhtiön purkamisen kautta velkojen ja korkojen maksamisessa. Yrityskaupan jälkihoito onkin tärkeässä asemassa, kun arvioidaan apuyhtiön avulla toteutettuja yrityskauppoja. Yrityskaupan jälkihoidon tavoitteena on, että

⁸ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 263.

⁹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 263.

konserni kykenisi maksamaan mahdollisen kauppahintavelan ja siihen liittyvät korot sekä se, että kauppahinta saataisiin vähennyskelpoiseksi¹⁰.

Jo pientenkin yhtiöiden osakkeiden kauppahinta voi olla sen verran korkea, ettei sen hoitaminen henkilökohtaisena lainana ole järkevää eikä edes mahdollista. Sukupolvenvaihdostilanteessa varakkaan yhtiön suora myynti jatkajalle on harvinaista, vaikka se olisikin myyjälle verovapaa luovutus¹¹. Tällöin usein käytetty vaihtoehto on käyttää apuyhtiötä, jonka nimiin osakkeet ostetaan. Vakuusriski on tällöin yleensä kuitenkin suuri, koska ostettavan yhtiön vakuuksia ei voida käyttää ostajan tarvitseman rahoituksen vakuutena.

Eräs tilanne, missä rahoituksen järjestäminen voi usein olla ongelma, ovat sukupolvenvaihdokset. Sukupolvenvaihdoksissa yrittäjät itse pitävät kuitenkin suurimpina ongelmina jatkajan löytämistä ja verotusta. Rahoituksen järjestämistä ei ilmeisesti pidetä niinkään suurena ongelmana.¹² Keskuskauppakamarin selvityksen osoittamiin ongelmakohtiin saattaa kuitenkin vaikuttaa se, että kysely on tehty *yritysten omistajille* perheyrytyksissä. *Yrityksen ostoa suunnitteleva* saattaa kuitenkin pitää suurena kysymyksenä juuri rahoituksen järjestymistä. Toisaalta verotus saattaa osaltaan vaatia rahoitusta, joten senkin kautta rahoitukselliset kysymykset voidaan nähdä ongelmallisiksi¹³.

Sukupolvenvaihdoksen jälkeen on rahoitettava jotenkin myös verojen maksu. Yleisin tapa on käyttää osinkoja, mutta tämän jälkeen toisena rahoitusmuotona on lainaraha.¹⁴ Ilmeisesti sukupolvenvaihdoksissa siis tarvitaan melko paljon ulkopuolista rahoitusta sekä itse lainan ja

¹⁰ Ks. Manninen 2001, s. 317.

¹¹ Ks. Siikarla 2001, s. 252.

¹² Keskuskauppakamarin Sukupolvenvaihdosta koskeva selvitys, s. 7. Jatkajan löytämistä piti ongelmana 30,1 % vastanneista ja verotusta 29 %. Pienimpänä ongelmana nähtiin rahoitus, 12,1 % vastanneista.

¹³ Verotus on ilmeisesti seikka, jonka sekä alkavat että yritystoimintaa pidempään harjoittaneet joissakin tapauksissa unohtavat. Verotoimistossa tulee usein vastaan yrittäjiä, joiden varsinainen yritystoiminta ilmeisesti on jotenkin kannattavaa, mutta verojen maksuun rahat eivät enää riitä. Vuosien kuluessa maksamattomat verot voivat johtaa yrittäjän ylitse pääsemättömiin ongelmiin ja yritystoiminnan umpikujaan.

¹⁴ Keskuskauppakamarin Sukupolvenvaihdosta koskeva selvitys, s. 9. Yleisimpänä tapana kyselyyn vastanneiden mukaan oli osinko (40,4 %) ja toisena laina (37,8 %).

korkeiden maksamisen osalta että muiden maksujen ja verojen rahoittamiseksi. Jatkajan omat varat eivät sen sijaan ole kovinkaan merkittävässä asemassa¹⁵.

2.2 Lainsäädännön rajat apuyhtiön käytölle

Apuyhtiön käyttöön liittyy monia mahdollisia menettelytapoja. Näin ollen myös apuyhtiön käyttötilanteeseen soveltuvat lainsäädännökset ovat moninaisia. Verolainsäädännöllä on tietenkin erityinen merkitys taloudellisessa toiminnassa. Samoin oma roolinsa on osakeyhtiölainsäädännöllä, koska se asettaa omat rajansa menettelyille. Myös kirjanpitolaki on tunnettava mm. poistojen osalta. Lait sääntelevät apuyhtiöjärjestelyä sekä kaupan että erilaisten jälkihoitotoimenpiteiden osalta.

Apuyhtiöjärjestelyyn sisältyy eräitä epävarmuustekijöitä mm. itse menettelyn osalta. Yhtiöoikeudelliset kysymykset voivat nousta esiin varsinkin, jos apuyhtiöjärjestelyn toteuttamiseen ei ole käytetty asiantuntija-apua. Varojen käytön osalta voidaan helposti päätyä alueelle, missä heräävät esimerkiksi erilaiset vastuukysymykset. Samoin vero-oikeudelliset seikat voivat nousta yllättäen esiin, jos toimia pyritään toteuttamaan itsenäisesti. Varallisuuden siirrosta aiheutuvat veroseuraamukset substanssikaupassa ja esimerkiksi tappioiden vähennysoikeuden menettäminen merkittävän omistajanvaihdoksen yhteydessä voivat tulla joissakin tapauksissa yllätyksenä.

Osakeyhtiölain kannalta apuyhtiökauppaan liittyy tiettyjä eroja laillisten ja laittomien toimenpiteiden välillä. Apuyhtiömenettelyssä on selvästi tarkoituksena käyttää kohdeyhtiön varoja kauppa varten otetun lainan takaisinmaksuun. Sekä myyjän että ostajan otettava huomioon osakeyhtiölain asettamat rajoitukset, kun apuyhtiö ottaa velkaa kohdeyhtiön osakkeiden hankkimiseksi. Osakeyhtiölain mukaan yhtiö ei saa antaa raha- tai muuta lainaa taikka vakuutta omien osakkeiden hankkimiseen (OYL 12:7 §). Säännöksestä ei ole olemassa poikkeuksia, joita voitaisiin soveltaa esimerkiksi sukupolvenvaihdosten

¹⁵ Keskuskauppakamarin Sukupolvenvaihdosta koskeva selvitys, s. 9. Jatkajalla olevat varat ilmoitti rahoituskeinoksi vain 13,7 % vastanneista.

osalta¹⁶. Apuyhtiö ei voi siis antaa rahoituksen vakuudeksi kohdeyhtiön varoja eikä kohdeyhtiö voi antaa lainaa omien osakkeittensa hankintaan. Apuyhtiö voi kuitenkin käyttää kohdeyhtiön osakkeita osakekaupan vakuutena¹⁷.

Osakeyhtiölain vastaisesti taas menetellään, jos kohdeyhtiö lainaa apuyhtiölle rahaa ja apuyhtiö käyttää rahat kaupan rahoittamiseksi otetun lainan takaisinmaksuun. Mahdollisuus suoran rahalainan antamiseen apuyhtiölle onkin aiheellista rajata sallittujen toimenpiteiden ulkopuolelle¹⁸. Rahalainalla voidaan helposti loukata mm. velkojien suoja. Esimerkiksi konserniavustuksen antamisella ei yhtiötä voida tyhjentää samalla tavoin, koska avustukselle on rajana kohdeyhtiön elinkeinotoiminnan tulo. Ilmeisesti tilanteissa otetaan huomioon menettelyn kokonaisuus, joten lainan takaisinmaksun suhteen kannattaa noudattaa varovaisuutta¹⁹.

Tavoitteena apuyhtiöjärjestelyssä on kauppahinnan maksaminen kohdeyhtiön varoilla. Näin ollen voidaankin kyseenalaistaa apuyhtiömenettelyn laillisuus, koska velka rahoitetaan OYL 12:7 §:n vastaisesti kohdeyhtiön varoilla. Rahoitusjärjestelyn tarkoitus on selvä jo kauppaan ryhdyttäessä, joten menettely olisi näin ollen kielletty²⁰. Menettelyyn ei ilmeisesti ole kuitenkaan puututtu tältä osin, koska apuyhtiöitä käytetään yleisesti, ja kauppaa ja sen jälkeisiä järjestelyjä on ilmeisesti pidetty toisistaan erillisinä tapahtumina. Kohdeyhtiön ei siis ole katsottu antavan varoja tai vakuutta apuyhtiön puolesta kohdeyhtiön omien osakkeiden hankkimiseen²¹.

¹⁶ Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 262.

¹⁷ Ks. Manninen 2001, s. 235.

¹⁸ Toisin Siikarla 2001, s. 380. ”Melko usein osakekaupassa menetellään siten, että osakkeiden kauppa rahoitetaan ensin esim. pankkilainalla, joka heti sen jälkeen kun ostajayhtiö on ostanut kohteen ja josta on muodostunut ostajayhtiön tytäryhtiö eli konsernisuhde, ostajayhtiö lainaa tytäryhtiöltä varat ja maksaa pankkivelkansa pois. Tätä menettelyä on pidetty osakeyhtiölain vastaisena, koska omien osakkeiden hankinnan rahoituskielto on tulkittava niin, että osakekaupan rahoittaminen ostetun yhtiön varoilla sen antamalla vakuudella ei olisi konsernissakaan mahdollista. Mielestäni tämä tulkinta on liian tiukka, sillä heti sen tilikauden alusta, jolloin emoyhtiö omistaa tytäryhtiön koko tilikauden, emoyhtiö kykenee tyhjentämään tytäryhtiönsä joko konserniavustuksella tai ottamalla siltä sen varat lainaksi. Nämä varat se voi käyttää, miten parhaaksi katsoo.”

¹⁹ Tapauksessa KKO 1991:66 kauppa julistettiin pätemättömäksi, kun oli välikäden kautta ostettu omia osakkeita. Tapauksessa kuitenkin yhtiöiden omistajina olivat samat henkilöt ja lisäksi lainan antamisen jälkeen seurasi ostetun yhtiön konkurssi, joten siitä ei voida tehdä suoraa yleistystä apuyhtiökauppoihin.

²⁰ Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 263.

²¹ Vrt. esim. KKO 1991:66. Osakeyhtiö A:n omistajat olivat myyneet osakkeensa osakeyhtiö B:lle. B oli ottanut ostoa varten lainan pankista ja A oli antanut kiinnitysvakuuden sen ostamiseen otetulle luotolle. Kaupan jälkeen oli seurannut A:n konkurssi ja kaupan mitätöiminen OYL:n vastaisena.

Yrityskaupan jälkeen voidaan suorittaa yhtiöiden sulautuminen, kohdeyhtiön purkaminen tai toimintaa voidaan jatkaa konsernina. Usein apuyhtiökaupan yhteydessä menetellään esimerkiksi siten, että yrityskauppa ja yhtiöiden sulautuminen tapahtuvat hyvin lähekkäin. Tällöin voidaan kyseenalaistaa kaupan varsinainen rahoittaja. Oikeuskäytännössä tällaisia tilanteita on kuitenkin ilmeisesti katsottu hieman läpi sormien. Tilanteeseen ilmeisesti vaikuttaa yleensä myös se, että apuyhtiö on ostanut kohdeyhtiön koko osakekannan. Tällöin ei ole olemassa omistajia, joiden oikeuksia tilanteessa rikottaisiin osakeyhtiölain vastaisella menettelyllä. Tällöinkin on silti huomioitava lain vaatimukset velkojien suojasta. Sulautumisen osalta on huomioitava myös osakeyhtiölain velkojien suojaa koskevat säännökset (OYL 14 luku).

Apuyhtiön käyttöön liittyvät verolait ovat moninaisia. Tilanteeseen liittyvät niin elinkeinoverolain ja tuloverolain kuin myös mahdollisesti perintö- ja lahjaverolain säännökset. Lisäksi yrityskauppaan liittyvät kysymykset arvonnisäverolain, varainsiirtoverolain, varallisuusverolain ja konserniavustuslain soveltamisesta. Myös laki yhtiöveron hyvityksestä on osittain vielä ajankohtainen, koska YHL-erät vanhenevat kymmenessä vuodessa²². Verolakeja käsitellään tarkemmin apuyhtiöjärjestelyyn liittyvien eri kysymysten osalta jäljempänä.

Apuyhtiön avulla suoritettavassa osakeyhtiön kaupassa on merkittävä rooli myös verosuunnittelulla. Apuyhtiöjärjestelyssä verosuunnittelua liittyy kauppaan valmistautumiseen, kaupan toteutukseen (erityisesti ostajan ja myyjän verosuunnittelunäkökohtien yhdistäminen), konsernin verosuunnitteluun ja yritysjärjestelyihin. Lisäksi apuyhtiöjärjestelyyn kuuluu mm. tappioiden vähennysoikeuteen ja voitonjaon suunnitteluun liittyviä tekijöitä. Tällöin lähestytään kuitenkin helposti veronkierron tunnusmerkit täyttäviä oikeustoimien sarjoja. Apuyhtiötä käytettäessä on syytä dokumentoida ja perustella tehdyt päätökset huolella, että myös myöhemmin olisi mahdollista vastata veroviranomaisen mahdollisesti esittämiin kysymyksiin.

Apuyhtiön käyttöön liittyy useita vaihtoehtoisia toimintatapoja. Verosuunnittelussa on kuitenkin otettava huomioon, ettei ylitetä rajaa verosuunnittelun ja veronkierron välillä.

²² YHL-erillä tarkoitetaan yhtiöveron hyvitysjärjestelmään liittyneitä tappioita ja käyttämättömiä yhtiöveronhyvityksiä.

Apuyhtiön käyttöön saattaa liittyä verotuksellisesti arveluttavia menettelyjä, jos apuyhtiön käyttö johtaa esimerkiksi perättäisiin oikeustoimiin. Keinotekoiset apuyhtiöt tai useat yritysjärjestelytoimenpiteet voivat aiheuttaa sen, ettei toimi ole enää verotuksellisesti hyväksyttävä.²³ Useiden järjestelyjen käyttämistä voikin olla vaikeaa perustella pelkästään liiketaloudellisilla syillä, koska monissa tilanteissa esimerkiksi toiminnan jatkuminen voidaan taata yksinkertaisilla järjestelyillä.

Veroviranomaisilta on mahdollista myös saada neuvoja ja ohjausta verotukseen liittyvissä asioissa. Veroviranomaiset eivät kuitenkaan tee verosuunnittelua eivätkä anna suosituksia toiminnan edullisuudesta, joten se on kuitenkin verovelvollisen omien päätösten varassa. Lisäksi suullinen neuvonta ja ohjaus eivät välttämättä sido lopullista verotuspäätöstä tehtäessä, joten neuvonta ei ole kovinkaan merkittävää lopputuloksen kannalta. Apuyhtiöjärjestely on sen verran monivaiheinen ja pitkä prosessi, että yksittäistä tointa koskeva neuvo ei mahdollisesti päde järjestelyn kokonaisuudessa.

Verosuunnittelun ja veronkierron väliseen rajanvetoon sisältyy myös jossakin määrin tulkintaa. Verovelvollinen voi mielestään toimia täysin laillisesti, eikä hänellä ole mitään tarkoitusta tietien kiertää veroja. Veroviranomainen voi kuitenkin tulkita saman tilanteen toisin ja määritellä toiminnan veronkierroksi. Tulkinnan mahdollisuudet kasvavat erityisesti silloin, kun lainsäädäntö muuttuu, kuten on tapahtunut laajasti verolainsäädännön osalta²⁴. Tulkinnan mahdollisuudesta johtuen, ja etenkin kun on kyse suuresta rahallisesta intressistä, on ennen toimintaketjun toteuttamista syytä hakea veroviranomaiselta ennakkokannanottoa. Tällöin on kuitenkin syytä muistaa, että varsinainen toteutus on tehtävä hakemuksessa esitetyllä tavalla, koska muutoin voidaan joutua uudelleen vaikeuksiin siltä osin kuin on poikettu hakemuksessa esitetystä²⁵. Hakemuksessa on myös esitettävä ainoastaan yksi toteutustapa, koska vastausta ei ole mahdollista saada useita vaihtoehtoja sisältävän hakemuksen perusteella. Näin ollen verovelvollisen täytyy, ja on syytäkin, suunnitella järjestelyjen toteutus huolellisesti etukäteen.

²³ Ks. Siikarla 2001, s. 541. Veronkierroksi voidaan katsoa tilanne, jossa on suoritettu liiketoimintasiirto ja pian tämän jälkeen lopetetaan tai myydään siirretty toiminta.

²⁴ Myös osakeyhtiölain muutos voi joiltakin osin vaikuttaa epäsuorasti verotukseen, vaikka verotuksessa ei varsinaisesti tarkastella yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä.

²⁵ Ennakkotietojen osalta on ilmeisesti jonkin verran erimielisyyttä mm. tilintarkastajien ja veroviranomaisten välillä. Joissakin tapauksissa ennakkotietoa on haettu ja sellainen saatu, mutta yrityskaupan toteutuksen jälkeen veroviranomainen on syytä tai toisesta katsonut menettelyn olleen ei-hyväksyttävä.

2.3 Apuyhtiöjärjestelyn käyttökelpoisuus

Apuyhtiön käytön heikkoutena voidaan pitää menettelyn työläyttä ja kalleutta. Apuyhtiön perustaminen, yhtiökaupan toteutus ja kokonaisuuden jälkihoito vievät vähintään useita kuukausia. Joissakin tapauksissa toivottuun lopputulokseen pääseminen voi vaatia jopa vuosien valmistelun ja jälkihoidon. Myös apuyhtiön perustamisesta aiheutuvat kustannukset, tarve saada asiantuntijan apua ja useat muut menot johtavat siihen, että apuyhtiön hyödyntäminen ei tule kysymykseen aivan pienissä yrityksissä.

Apuyhtiökauppoihin liittyvät samat ongelmat kuin muihinkin yrityskauppoihin, jos kohdeyhtiössä on useita omistajia eivätkä omistajat pääse kaupasta yksimielisyyteen. Tällöin kaupan esteeksi voivat muodostua mm. kohdeyhtiön yhtiöjärjestyksessä olevat lunastuslausekkeet ja osakkaiden keskinäiset osakassopimukset. Näiden ongelmien yksityiskohtiin ei kuitenkaan pureuduta tässä esityksessä.²⁶

Apuyhtiön käyttö itsessään voidaan nähdä melko arveluttavana toimintatapana. Yhtiön perustaminen vain toisen yhtiön ostamisen takia ei ensisilmäyksellä vaikuta kovinkaan perustellulta toimenpiteeltä. Lisäksi apuyhtiökaupassa pyritään järjestämään yrityskaupan rahoitus ostettavan yhtiön omaisuudella. Yhtiön laillisuus on kuitenkin enemmän yhteisöläinsäädännöllinen kuin vero-oikeudellinen ongelma.

²⁶ Ks. muihin osakkaisiin liittyvistä ongelmista tarkemmin esim. Siikarla 2001, s. 446–481.

3 OSAKEYHTIÖN KAUPPA JA KAUPAN VEROTUS

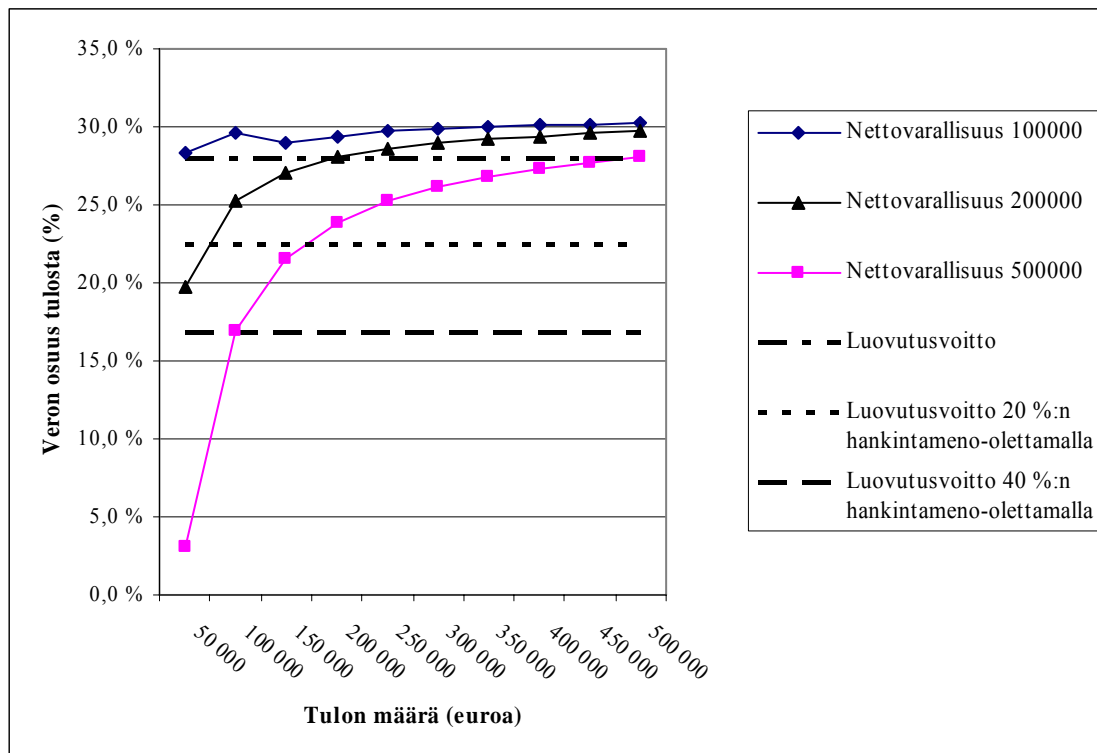
3.1 Kauppaan valmistautuminen

Yrityskaupan ja sukupolvenvaihdoksen toteuttamisessa tärkeää on huolellinen valmistautuminen. Myös apuyhtiötä käytettäessä on syytä aloittaa valmistelut hyvissä ajoin ennen kaupan toteuttamista. Näin voidaan usein välttyä kiireessä tehdyiltä virheiltä ja mahdollisilta ikäviltä yllätyksiltä. Varsinaiseen kauppaan voidaan valmistautua monin eri tavoin. Valmistavina toimenpiteinä kohdeyhtiön omaisuutta voidaan myydä tai yhtiö voi jakautua. Lisäksi yhtiön omaisuusmassaa kannattaa usein pienentää jakamalla yhtiöön kertyneitä voittovaroja osinkoina ennen kaupan toteuttamista. Kaikissa tilanteissa on syytä harkita, minkälaisia menettelyjä on tarpeen suorittaa.

Erityisesti ennen osakkeiden kauppaa suoritettavaa yrityskauppaa on sekä ostajan että myyjän kannalta hyvä tyhjentää myytävästä yhtiöstä varoja osinkoina¹. Myyjän eli osingonsaajan kannalta rahan saaminen yrityksestä osinkoina on taloudellista, koska osingon nostaminen on usein halvempaa kuin myyntivoiton saaminen. Osa osingoista voidaan saada verotta ja osa pääomatuloina, jolloin veron määrä on pienempi kuin jos vastaava summa saataisiin kauppahinnan osana². Kuva 3 havainnollistaa veron osuutta tuloista laskettuna eri nettovarallisuuksilla suhteessa luovutusvoittoon. Kuvio havainnollistaa siis vain *varojen nostamisen verotusta*. Tällöin oletuksena on, että yhtiön verot on jo maksettu. Siten sitä ei voida suoraan yleistää luovutusvoiton ja osingon suhteeseen yleensä.

¹ Ks. Siikarla 2001, s. 439.

² Osakeyhtiölle saatu osinko on täysin verovapaa, samoin tytäryhtiön myynti.

Kuva 3. Veron prosentuaalinen osuus luovutusvoitosta ja osingosta eri nettovarallisuuksilla.

Luovutusvoiton saaminen tulee verotuksellisesti edullisemmaksi kuin osingon nostaminen, jos yhtiön nettovarallisuus on 100.000 euroa tai vähemmän. Jos taas yhtiön nettovarallisuus on 200.000 euroa, on luovutusvoiton ja osingon veroprosentti yhtä suuri eli 28 prosenttia 200.000 eurosta, jos luovutusvoitosta ei voitaisi tehdä vähennyksiä. Tätä pienemmät osingot ovat kuitenkin verotuksellisesti edullisempia kuin vastaavat summat luovutusvoittoina. Jos luovutusvoittoon sovelletaan hankintameno-olettamaa, muodostuu luovutusvoitosta menevän veron määrä pienemmäksi. Suuren nettovarallisuuden yrityksessä on kuitenkin mahdollista päästä luovutusvoittoverotuksen alapuolelle osinkotuloilla.

Osinkojen edullisuus on siis ratkaisevasti sidoksissa yhtiön nettovarallisuuteen. Luovutusvoittojen edullisuus taas riippuu vähennettävistä eristä tai hankintameno-olettamasta. Jokaisen omistajan onkin siis syytä ratkaista edullisuus erikseen oman yhtiönsä kohdalla. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että osingoista menevän veron määrää voidaan pienentää huomattavasti tai se voidaan jopa välttää, jos osinko jaetaan useampana vuonna ja pienempinä summina kuin kertaosinkona.

Jos yhtiöstä tyhjennetään varoja ennen myyntiä, myös ostajan maksama kauppahinta pienenee. Yhtiöllä on tällöin kauppahetkellä vähemmän varoja, joista ostaja joutuu maksamaan. Suuresta varallisuusmassasta maksaminen ei ole kummankaan osapuolen etujen mukaista, joten kauppahinnan alentaminen on kannattavaa. Samoin lahjaveron määrä on pienempi kauppahinnan alemmasta määrästä, jos yritys halutaan lahjoittaa jatkajalle.

Ennen varsinaista kauppaa kohdeyhtiö voi pyrkiä myymään omaisuuttaan joko ulkopuolisille tai apuyhtiölle. Tarkoituksena omaisuuden myynnissä ulkopuolisille on keventää yhtiötä, ettei kohdeyhtiön ostajan tarvitsisi maksaa liiketoiminnassa tarpeettomasta omaisuudesta³. Ostajana voi olla myös apuyhtiö, jolloin tavoitteena on kasvattaa apuyhtiön omaa poistopohjaa. Lisäksi on mahdollista myydä yhtiön kiinteistö entiselle yrittäjälle, jolloin tämä voi saada tuloja vuokran muodossa ja turvata siten toimeentulonsa jatkossa⁴. Kiinteistöstä saatu vuokratulo on tällöin entiselle omistajalle pääomatuloa, jolloin veron määrä on mahdollisesti pienempi kuin muunlaisista tuloista.

Yritysvarallisuutta voidaan siirtää luopujan omistukseen myös muilla tavoilla, mutta sekä myytäessä omaisuutta että jaettaessa sitä osinkoina on varmistettava omaisuuden arvo. Alihinta voidaan katsoa peiteltyksi osingoksi ja verottaa VML 29 §:n nojalla. Näin ollen osakeyhtiössä yritysvarallisuusjärjestelyt kannattaa hoitaa yritysjärjestelyjen kautta.⁵

Jakautuminen on yksi mahdollinen tapa valmistautua yrityskauppaan (EVL 52 c §). Jakautumisella voidaan esimerkiksi siirtää toiseen yhtiöön omaisuus, jota ei tarvita yritystoiminnassa. Jakautumisella on myös mahdollista siirtää toiseen yhtiöön ainoastaan arvokas rakennus, koska jakautumisessa ei edellytetä siirtyvän omaisuuden muodostavan liiketoiminnallista kokonaisuutta. Näin voidaan mm. kauppahintaa saada huomattavasti alemmaksi ja toisaalta sukupolvenvaihdoksessa luopuja voi vuokrata kiinteistöä jatkajan liiketoimintaan ja saada näin tuloja. Myös pelkkää varainhoitoa varten on mahdollista jakaa varallisuutta toiseen yhtiöön, kunhan varainhoitoyhtiö harjoittaa sijoitustoimintaa tai jotain muuta toimintaa⁶. Tällöin on kuitenkin syytä muistaa, ettei jakautuneen yrityksen osaa voida

³ Ks. Manninen 2001, s. 83.

⁴ Ks. Manninen 2001, s. 21.

⁵ Ks. Manninen 2001, s. 84.

⁶ Ks. Järvenoja 2003, s. 87.

purkaa kovin pian, koska tällaisia järjestelyjä pidetään EVL 52 g §:n mukaisena veronkiertona⁷. Liiketoimintaa jatkava yritys on kuitenkin mahdollista esimerkiksi myydä ulkopuoliselle ostajataholle tai se voi olla mukana uudessa yritysjärjestelyssä⁸.

Osakevaihto on eräs mahdollinen yritysjärjestelyvaihtoehto apuyhtiön käytön yhteydessä (EVL 52 f §)⁹. Ilmeisesti osakevaihto ei ole kuitenkaan kovin varteenotettava toimintatapa. Apuyhtiötä käytettäessä tarkoitus on yleensä siirtää yritys kokonaisuudessaan ostajalle tai jatkajalle. Osakevaihdolla entinen omistaja ei kuitenkaan pääse yrityksestään täydellisesti eroon, joten osakevaihto tulisi ehkä kysymykseen jonkinlaisena valmistelevana toimenpiteenä.

Esimerkki jatkuu: Osakeyhtiö A:n omistaja X haluaa yrityksestään mahdollisimman hyvän tuoton. Samalla ostajaehdokas, työntekijä Y haluaisi pitää kauppahinnan mahdollisimman pienenä. Osapuolet pääsevät asiassa yhteisymmärrykseen siten, että X nostaa yrityksestään ennen yrityskauppaa suurimman osan voittovaroista. Näin X saa osan yrityksen arvosta suoraan yrityksestä, eikä ostajan tarvitse maksaa turhaan yrityksen vanhoista voitoista.

3.2 Kaupan toteutustavat

3.2.1 Osakekauppa

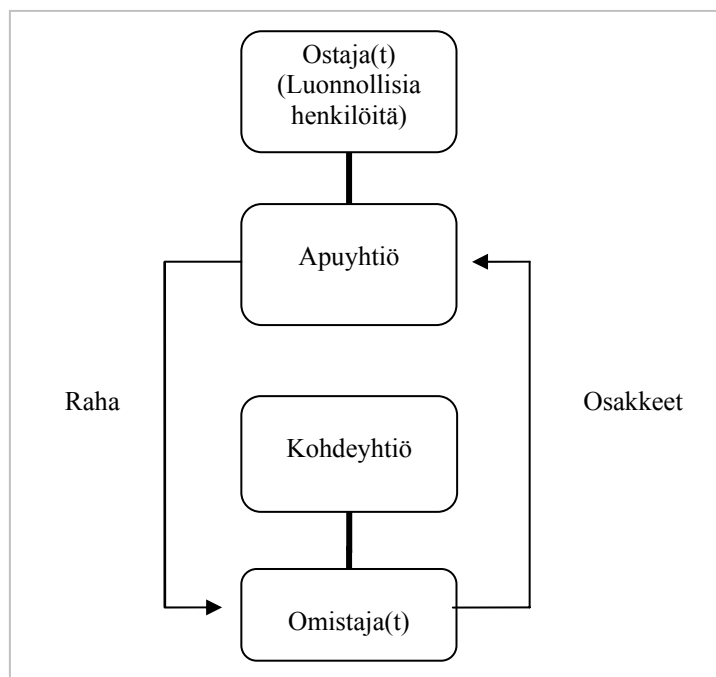
Osakekauppa on yleinen yrityskaupan toteutustapa, kun käytetään apuyhtiötä osakeyhtiön kaupassa. Osakekaupassa myydään useimmiten kaikki myyjän omistamat osakkeet tai yhtiön koko osakekanta¹⁰. Osakekaupassa apuyhtiö toimii osakkeiden ostajana ja myyjänä on kohdeyhtiön omistaja (kuva 4). Kohdeyhtiön omistaja myy osakkeensa apuyhtiölle ja saa vastineeksi rahaa.

⁷ Ks. esim. KHO 1999:2 ja KHO 1999:63. Ensimmäisessä tapauksessa jakautuminen hyväksyttiin, koska toimintaa oli tarkoitus jatkaa yhtiöissä. Toisessa jakautumista pidettiin veronkiertona, koska toinen yhtiö oli tarkoitus tyhjentää ja purkaa viiden vuoden kuluessa.

⁸ KVL 2002/98.

⁹ Ks. Lindgren 2001a, s. 280. Lindgren mainitsee osakevaihdon apuyhtiöjärjestelyjen yhteydessä. Hän on kuitenkin rajannut apuyhtiöiden käytön tutkimuksensa ulkopuolelle, joten teoksessa ei varsinaisesti käsitellä apuyhtiöiden käyttöä.

¹⁰ Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 33. Sukupolvenvaihdosten toteutuksessa käytetään tavallisesti omistuksen eli osakkeiden kauppaa.

Kuva 4. Osakekauppa

Osakekauppa on luonteeltaan irtaimen omaisuuden kauppaa. Kauppahinta tuloutuu kokonaisuudessaan kohdeyhtiön omistajalle eli myyjälle. Osakekauppa ei jätä myyjälle juurikaan varaa verosuunnitteluun, koska kauppahinta on kokonaisuudessaan pääomatuloa. Myyjän veron suuruuden kannalta ei siis ole merkitystä esimerkiksi sillä, suorittaako ostaja kauppahinnan heti vai erissä. Yleisesti kauppahinnan saaminen heti on tietenkin suotavaa, koska tällöin ostaja ei voi jättää maksuja suorittamatta myyjälle.

Osakkeiden kauppa voidaan suorittaa myös osissa. Se ei kuitenkaan usein ole järkevää, koska yritys ei välttämättä pysty toimimaan tehokkaasti omistuksen ollessa jakautuneena ostajan ja myyjän kesken. Päätöksentekoon tulee tällöin mahdollisesti viiveitä tai omistajat eivät mahdollisesti pääse aina yhteisymmärrykseen toimintatavoista.

Ostajan kannalta osakekauppana toteutettu yrityskauppa voi olla ongelmallinen. Osakekaupassa kohdeyrityksen kaikki varat ja velat siirtyvät ostajalle omistuksen mukana. Jos myyjä on ollut epärehellinen kauppaa tehdessään, voi ostajan maksettavaksi tulla yllättäviäkin velkoja¹¹. Tästä syystä ostajan on syytä tehdä tarkat selvitykset kohdeyrityksen vastuista ennen yrityksen ostamista. Nykyisin käytetäänkin ns. due diligence -selvityksiä,

¹¹ Ks. Immonen 2000, s. 25.

joissa selvitetään yhtiön taloudellinen asema ja erilaiset velvoitteet. Due diligence -prosessissa selvitetään mm. sopimusriskejä, yhtiölainsäädäntöä, vastuuta, arvopaperimarkkinalainsäädäntöä, teknologiaa, immateriaalioikeuksia, verotusta, rahoitusta, laskentajärjestelmiä ja taloushallintoa, operatiivista toimintaa, valmistusprosesseja, yrityskulttuureja ja kilpailuoikeudellisia olosuhteita¹². Toisaalta kauppakirjaan sisällytetään usein mm. myyjän lakisääteistä verovastuuta laajempi vastuu¹³.

Osakekaupassa ostajan kannalta epäedullista on se, että liikearvoa ei oteta huomioon verotuksessa. Jos osakekaupassa on maksettu huomattava summa yrityksen liikearvosta, ei liikearvoa saada mitenkään vähennettäväksi. Lisäksi osakkeiden kaupassa kauppahintaa ei pääsäännön mukaan ole mahdollista vähentää ostajayhtiöllä muutoin kuin osakkeet myytäessä. Poikkeustapauksessa on kuitenkin mahdollista tehdä arvonalentumispoisto, jos ostetun yhtiön osakkeiden arvo on laskenut huomattavasti¹⁴.

3.2.2 Substanssikauppa

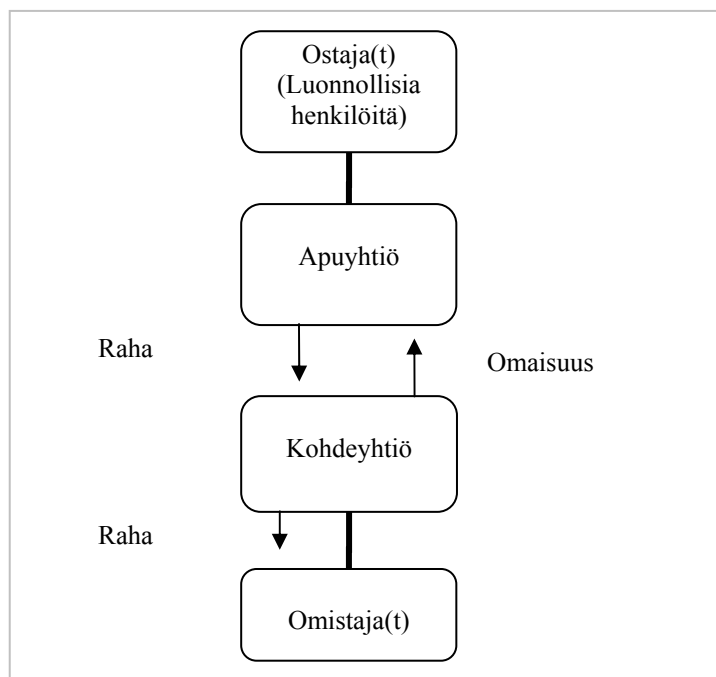
Substanssikauppana tehtävässä apuyhtiön avulla toteutettavassa yrityskaupassa kaupan osapuolina ovat kohdeyhtiö ja apuyhtiö (kuva 5). Substanssikaupassa myydään yleensä kaikki yrityksen liiketoiminnassa tarvittavat koneet ja laitteet, vaihto-omaisuus sekä mahdollisesti muita tase-eriä¹⁵. Useissa tapauksissa omaisuudesta maksetaan tasearvoja korkeampi hinta, jolloin syntyy liikearvoa eli goodwill -arvoa. Substanssikaupassa kohdeyhtiö myy omaisuutensa apuyhtiölle ja saa vastineeksi rahaa. Suoritetun kaupan jälkeen kohdeyhtiön omistajat voivat sitten nostaa rahat eri tavoin kohdeyhtiöstä itselleen.

¹² Manninen 2001, s. 239.

¹³ Ks. Manninen 2001, s. 338.

¹⁴ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 265.

¹⁵ Substanssikaupassa voidaan tilanteesta riippuen myydä joko yrityksen liiketoiminnassa tai sen osassa tarvittava omaisuus.

Kuva 5. Substanssikauppa.

Substanssikaupassa myyjänä on kohdeyhtiö, joten kauppahinta tuloutetaan yhtiölle. Substanssikauppa on oikeudelliselta luonteeltaan irtaimen liikeomaisuuden osalta irtaimen omaisuuden kauppa ja mahdollisen kiinteän omaisuuden osalta kiinteistönkauppa. Myyntivoitto verotetaan elinkeinoverolain säännösten mukaan. Käyvän hinnan varmistaminen on tärkeää, koska myyjänä on yritys eikä omistaja¹⁶. Substanssikauppa tulouttaa ennenaikaiset kulukirjaukset, arvonnousut ja mahdollisen myyntivoiton myyvän osakeyhtiön verotuksessa. Substanssikaupan verotukseen ei siis sovelleta jatkuvuusperiaatetta.

Substanssikaupan jälkeen myyjälle jää edelleen yhtiö. Näin ollen on syytä miettiä, miten myyjä saa substanssin myynnistä saadut tulot itselleen mahdollisimman edullisesti. Substanssikaupassa ei voida soveltaa sukupolvenvaihdoksen huojennuksia eikä sillä päästä eroon yrityksestä, joten substanssikauppa ei ole välttämättä paras keino sukupolvenvaihdoksen toteuttamisessa. Yrityskaupoissa yleensä substanssikauppa on myyjälle edullinen toimintatapa, koska tällöin kauppahinta voidaan tyhjentää yhtiöstä pitkän ajan kuluessa osinkoina. Näin ollen verorasitus pienenee verrattuna yhdessä erässä saatuun kauppahintaan. Erityisesti yhtiö on syytä jättää elämään, jos yhtiössä on paljon

¹⁶ Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 35.

käyttämättömiä tappioita. Yhtiö voi sitten jakaa jatkuvasti osinkona verovapaan osingon tai pääomana verotettavan tulon verran.

Substanssikaupan jälkeen voitaisiin hyödyntää myös purkuvoiton verovapautta, jos kohdeyhtiön omistajana olisi osakeyhtiö ja yhtiöiden välillä olisi konsernisuhde. Purkuvoiton verottomuus kohdeyhtiöllä olisi hyödynnettävissä substanssikaupassa siten, että kohdeyhtiö myisi omaisuutensa apuyhtiölle. Tämän jälkeen kohdeyhtiön omistajana oleva osakeyhtiö voisi purkaa jäljelle jääneen kohdeyhtiön. Käyttöomaisuuteen kuuluvien tytäryhtiöosakkeiden luovutus ja sitä kautta myös purkuvoitto ovat nykyainsäädännön mukaan verovapaita (EVL 6 b ja 51 d §). Purkuvoiton verovapaus ei kuitenkaan korvaa sitä mahdollisuutta, että tytäryhtiöosakkeiden myynti samassa tilanteessa olisi täysin verovapaa. Myyjän ja ostajan intressit eivät siten kohtaa kaupantekotavassa. Apuyhtiöjärjestelyissä on yleensä kuitenkin kyseessä luonnollisen henkilön omistama pienehkö osakeyhtiö, joten purkuvoiton verovapaus ei tulisi sovellettavaksi.

Ostajan kannalta substanssikauppa on hyvä tapa tehdä kauppa, koska tällöin velat ja vastuut jäävät myyvälle yhtiölle. Ostajan ei lisäksi tarvitse tällöin ostaa koko yhtiötä.¹⁷ Ostaja voi kuitenkin halutessaan ottaa kaupassa vastaan myös esimerkiksi yhtiön myyntisaamiset. Jos kauppaan sisältyy kiinteistöjä tai toimitilaosakkeita, joudutaan niistä maksamaan varainsiirtovero.

Apuyhtiön kannalta kauppa on hyödyllistä suorittaa substanssin kauppana siksi, että tällöin kauppahinta on vähennettävissä omaisuudesta tehtävinä poistoina. Tällöin saadaan hankintameno myös ostetulle liikearvolle, joka saadaan vähentämällä maksetusta kauppahinnasta liikeomaisuuden käyvän arvon ja velkojen erotus. Liikearvon voi vähentää pitkävaikutteisena menona EVL 24 §:n mukaisesti.¹⁸

Substanssikaupassa kauppahinta olisi kohdistettava jo kaupantekovaiheessa eri omaisuuserille. Kauppahinnan kohdistetut osat muodostavat sitten hankintamenot kyseisille erille apuyhtiön kirjanpidossa.¹⁹ Kauppahinta kannattaa tällöin kohdistaa omaisuuserille,

¹⁷ Ks. Siikarla 2001, s. 336.

¹⁸ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 259.

¹⁹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 259.

jotka voidaan kirjata kuluksi nopeasti. Kulumattomalle käyttöomaisuudelle, kuten maapohjalle, kannattaa kohdistaa mahdollisimman pieni osa kauppahinnasta.²⁰

Substanssikaupan avulla yritys voidaan siirtää jatkajalle myös vaiheittain, jolloin yhtiön osia myydään apuyhtiölle erissä. Tällöin apuyhtiö voi mahdollisesti saada tuloja omaisuudesta jo ennen varsinaista yrityskauppaa ja kerätä varoja rahoituksen järjestämiseen. Samalla apuyhtiölle kertyy myös omaisuutta, josta se voi tehdä poistoja.

Substanssikauppa on yleensä ostajan kannalta edullisempi vaihtoehto kuin osakkeiden kauppa²¹. Näin on myös apuyhtiötä käytettäessä. Substanssikaupassa ostaja saa ostetuksi suoraan sen omaisuuden, jonka tarvitsee liiketoiminnan jatkamiseen. Tällöin ei jouduta maksamaan mistään turhasta ja toisaalta ei peritä myyjältä vanhoja vastuita. Lisäksi kauppahinta on selvästi osoitettavissa kohdistuvaksi EVL:n mukaisen tulon hankintaan ja siten vähennettävissä elinkeinotoiminnan tulosta. Substanssikaupan seurauksena apuyhtiöön muodostuu heti toimintaa jatkava yhtenäinen yksikkö, jolloin välttyään myös erilaisilta yritysjärjestelyiltä ja konsernirakenteen monimutkaisuudelta.

3.2.3 Muut toimintavaihtoehdot

Apuyhtiöjärjestelyn yhteydessä on esitetty myös, että tilanteessa voitaisiin käyttää suoraa apuyhtiön ja kohdeyhtiön sulautumista tai liiketoimintasiirtoa. Järjestelyt vaikuttavat kuitenkin melko ongelmallisilta apuyhtiöjärjestelyn yhteydessä.

Liiketoimintasiirrossa osakeyhtiö luovuttaa joko kaikki tai yhteen tai useampaan liiketoimintansa osaan kohdistuvat varat, siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset tätä toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle (EVL 52 d §). Vastikkeena annetaan vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia *uusia osakkeita*. Liiketoimintasiirrossa ei voida antaa käteisvastiketta. Rahavastikkeen puuttuminen tarkoittaisi siis liiketoimintasiirrolla toteutettavassa yrityksen omistuksen siirrossa sitä, että

²⁰ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 260. Verotuksessa voidaan kuitenkin poiketa kauppakirjassa sovitusta kohdistuksesta, jos jako ei vastaa käypiä arvoja.

²¹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 265.

osa omistuksesta jäisi edelleen myyjälle. Tämä ei kuitenkaan olisi tarkoituksenmukaista tilanteessa, jossa myyjän tarkoituksena on nimenomaan luopua yritystoiminnasta.

Samoin yhtiöiden suoran sulautumisen käyttö olisi ongelmallista esimerkiksi siitä syystä, että sulautumisessa olisi joko käytettävä rahavastiketta, jota ei verotuksessa hyväksytä, tai osa omistuksesta jäisi sulautumisenkin tapauksessa edelleen myyjälle²². Tässä esityksessä ei käsitellä näitä vaihtoehtoja tarkemmin, koska esityksessä keskitytään nimenomaan yritystoiminnasta luopumisen tilanteisiin.

3.3 Kauppahinnan suuruus

Yrityskaupassa kauppahinnan suuruus on aina sekä ostajaa että myyjää erityisesti kiinnostava seikka. Yrityksen arvonmääritys voi kuitenkin olla usein vaikeaa erityisesti sukupolvenvaihdoksissa, kun myyjä odottaa suurta kertakorvausta elämäntyöstään ja ostajalla ei ole vielä merkittäviä varoja kaupan rahoittamiseen.

Yrityksen arvon määrittämisessä lähdetään yleensä yrityksen substanssiarvosta. Substanssiarvo saadaan yksinkertaisesti yhtiön taseesta yhtiön varojen ja velkojen erotuksena. Substanssiarvo antaa lähtökohdan kauppahinnan määrittämiselle. Se ei kuitenkaan aina kerro koko totuutta yrityksen todellisesta arvosta. Substanssiarvon lisäksi tulee yleensä kyseeseen tuottoarvo, jolla tarkoitetaan tulevien kassavirtojen nykyarvoa.²³ Ostajalla ja myyjällä on selvästi ristiriitaiset tavoitteet kauppahinnan määrittämisessä, joten lopullinen kauppahinta on yleensä kompromissi eri näkemysten välillä.

Kauppahinnan suuruus on yksi huomionarvoinen seikka kaikissa yrityskaupoissa. Sillä on merkitystä kaupan osapuolten lisäksi myös veroviranomaisen kannalta. Erityisesti sukupolvenvaihdosten yhteydessä voi nousta esiin kysymys oikeasta kauppahinnasta. Luopuja haluaa mahdollisesti myydä yrityksensä läheiselle jatkajalle alihintaan tai ostaja on valmis maksamaan ylimääräistä. Yrittäjäperheen on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että

²² Ks. rahavastikkeesta yritysjärjestelyissä tarkemmin esim. Mattila 2003.

²³ Ks. yrityksen arvon määrittämisestä tarkemmin esim. Kukkonen 1994, s. 20–22; Leppiniemi, luku 17 Yrityskauppa ja sen rahoitus.

kauppahinta perustuu jonkinlaiseen käypään arvoon. Jos kauppahinta ei vastaa yhtiön käypää arvoa, voidaan kauppaan soveltaa lahjaverotusta (PerVL 18 §) tai peiteltyä osingonjakoa (VML 29 §) koskevia säännöksiä.

Osakkeiden alihinta voidaan katsoa apuyhtiön osakkaan saamaksi lahjaksi myydyn yhtiön osakkaalta. Apuyhtiön osakkeen arvo nousee, kun se on saanut ostaa toisen yhtiön osakkeet alihintaan. Toisaalta luovutuksessa voidaan soveltaa peiteltyyn osingonjaon säännöstä (VML 29 §), jos osakkeet myydään apuyhtiölle ylihintaan. Peiteltyyn osingon saajana on tällöin myyjä, mutta verotus kohdistuu apuyhtiön osakkeenomistajaan eli sukupolvenvaihdostilanteessa jatkajaan.²⁴

3.4 Kaupan verotus

3.4.1 Esimerkkiyritykset verovaikutusten tarkasteluun

Yrityskaupan toteuttamiseen liittyy jo itsessään eräitä veroseuraamuksia. Kyseessä on yrityksen kauppa, jolloin myyjälle syntyy myyntivoittoa ja omaisuutta siirtyy myyjältä ostajayritykseen. Kaupan veroseuraamukset ovat myös yksi kustannuksia aiheuttava tekijä puolin ja toisin. Myyjän ja ostajan intressit ovat kaupan toteutustavan osalta usein ristiriitaiset juuri verotuksen takia. Kaupan toteutuksessa vaaditaankin tasapainon etsimistä ostajan ja myyjän tavoitteiden kesken.

Apuyhtiökaupassa on tärkeää ottaa huomioon kunkin yrityksen kokonaistilanne. Eri järjestelyjen välillä on mahdollisesti suuria eroja toimintatapojen kannattavuuden ja verokohtelun osalta. Siksi onkin syytä tarkkaan harkita ja tehdä laskelmia eri toimintatapojen kustannuksista oman yrityksen kannalta.

Tässä esityksessä käytetään kolmea esimerkkiyritystä. Esimerkkiyritysten avulla on tarkoitus toisaalta havainnollistaa verovaikutuksia ja toisaalta osoittaa menettelyistä aiheutuvien kustannusten riippuvuus mm. yrityksen taserakenteesta.

²⁴ Ks. Tikka – Nykänen, 32:9–10.

Esimerkkiyritysten taustatiedot on esitelty taulukossa 3. Esimerkit ovat keksittyjä, mutta niiden taserakenteet vastaavat yleisemmin yrityksiä niiden edustamalla toimialoilla. Kaikkien yritysten hinnaksi on määritelty miljoona euroa (1.000.000 €) vertailun helpottamiseksi. Myös yritysten perustamisvuosi, henkilöstön määrä ja liikevaihto ovat vakioita. Yritysten omaisuuden osalta jaottelu on tehty siltä osin kuin se on verovaikutusten kannalta tarpeen.

Taulukko 3. Taustatiedot esimerkkiyrityksistä.

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Toimiala	Valmistus	Kauppa	Konsultointi
Perustamisvuosi	1981	1981	1981
Henkilöstö	5	5	5
Hintapyyntö	1.000.000 €	1.000.000 €	1.000.000 €
Liikevaihto	750.000 €	750.000 €	750.000 €
Varat:			
Kiinteistöt	200.000 €	-	-
Rakennukset	100.000 €	200.000 €	-
Käyttöomaisuus	150.000 €	50.000 €	20.000 €
Varastot	250.000 €	500.000 €	-
Velat	10.000 €	15.000 €	20.000 €
Vahvistetut tappiot	-	-	10.000 €

Jatkossa esimerkkiyritysten tietoja käytetään havainnollistamaan verokustannusten muodostumista apuyhtiön avulla suoritetussa kaupassa ja kaupan jälkeen suoritettavissa jälkihoitotoimenpiteissä.

3.4.2 Luovuttajan verotus

Luovuttajan verotus on hyvin erilainen sen mukaan, miten yrityskauppa on toteutettu. Luovuttajana voi olla kohdeyhtiö tai itse omistaja riippuen siitä, onko kauppa toteutettu kohdeyhtiön omaisuuden vai osakkeiden kauppana. Veroseuraamukset eroavat käytetyn järjestelyn mukaan.

Jos kauppa tehdään osakeyhtiön substanssikauppana eli yhtiölle kuuluvan omaisuuden myyntinä, kyseessä on myyjäyhtiön tavallinen liiketapahtuma. Luovutushinnat tuloutetaan elinkeinoverolain säännösten mukaisesti ja jäljellä olevat poistamattomat hankintamenot vähennetään myyntivuoden kuluna. Liikearvon osalta kauppahinta tuloutuu suoraan, koska liikearvolle ei voida osoittaa vähennettävää hankintamenoa. Liiketoiminnan kaupassa säilyy yhtiön vahvistettujen tappioiden vähennysoikeus. Elinkeinotoiminnan tulolähteeseen vahvistetut tappiot vähennetään myyntivoittoa vastaan.²⁵ Myyjäyhtiön verotusta substanssikaupan tapauksessa on havainnollistettu esimerkkiyritysten osalta taulukossa 4.

Taulukko 4. Substanssikaupan verotus esimerkkiyrityksissä.

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Kauppahinta	1.000.000 €	1.000.000 €	1.000.000 €
Hankintamenot	700.000 €	750.000 €	20.000 €
Myyntivoitto	300.000 €	250.000 €	980.000 €
Vahvistetut tappiot	-	-	10.000 €
Verotettava tulo	300.000 €	250.000 €	970.000 €
Veron määrä (26 %)	78.000 €	65.000 €	252.200 €

Taulukosta nähdään verojen määrä eri yrityksissä, kun yritysten taserakenteista on tehty erilaiset oletukset. TehdasKoneen varallisuus ja sitä kautta myös arvo perustuu rakennuksiin ja laitteisiin, HalliKaupan vaihto-omaisuuteen, ja TaitoTiedon liikearvoon. Selvästi voidaan havaita, että yritykselle muodostuu huomattavasti suurempi verotettava tulo, jos yrityksen arvo perustuu liikearvoon, kuin jos arvo perustuu esimerkiksi tuotantovälineisiin ja rakennuksiin. Yleisemmin voidaan todeta, että substanssikaupassa yritykselle koituu veroseuraamuksia, kun omaisuuden luovutushinta on suurempi kuin sen verotuksessa poistamaton hankintameno eli yleensä kirjanpitoarvo.

Substanssikaupan seurauksena luopujalle jää edelleen osakeyhtiö, jolloin myyntivoiton suhteen voidaan tehdä verosuunnittelua. Liiketoimintansa myyneen osakeyhtiön omistaja haluaa yleensä siirtää saadun myyntivoiton mahdollisimman edullisesti itselleen. Omistaja voi tällöin tyhjentää yhtiön joko purkamalla tai jättämällä sen elämään ja nostamalla osinkoja. Näin luovutusvoitto tulee verotetuksi korkeintaan pääomatulojen veroprosentilla.

²⁵ Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 52–53.

Purkamisen kautta omistaja saa rahat nopeasti itselleen. Tällöin varat verotetaan jako-osan muodossa soveltaen luovutusvoiton verokohtelua. Jos myyjä haluaa käyttää enemmän aikaa rahojen siirtämiseen, hän voi nostaa yhtiöstä osinkoja erityisesti verovapaan pääomatulo-osingon rajoissa. Substanssikauppa on myyjälle erityisen hyvä vaihtoehto, jos yhtiöllä on käyttämättömiä tappioita²⁶.

Jos kauppa on tehty osakkeiden kauppana ja myyjänä on muu kuin yksityishenkilö, osakkeet voidaan lukea elinkeinotoiminnan tulolähteeseen ja verottaa elinkeinoverolain mukaan elinkeinotoiminnan tulona (EVL 4 ja 5.1 §). Esimerkiksi konsernin emoyhtiössä osakkeiden voidaan katsoa kuuluvan elinkeinotoimintaan, jos ne kuuluvat emoyhtiön liikeomaisuuteen tai ne edistävät emoyhtiön liiketoimintaa. Konsernin emoyhtiölle tytäryhtiön osakkeista saatu luovutusvoitto on kokonaan verovapaa, jos EVL 6 b §:n edellytykset täyttyvät. Luovuttajan osalta laissa määrätään, että luovutusvoiton verovapaus koskee EVL 6.1 §:n 1 kohdan ja EVL 6 b §:n mukaan ainoastaan osakeyhtiötä, osuuskuntaa, säästöpankkia ja keskinäistä vakuutusyhtiötä. Luovutuksen kohteen osalta edellytyksenä luovutuksen verovapaudelle on EVL 6 b §:n mukaan ensinnäkin, että luovutuksen kohteena on osake. Luovutuksen kohteena olevien osakkeiden tulee lisäksi täyttää seuraavat edellytykset:

- osakkeet kuuluvat luovuttajan elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen
- yhtiö, jonka osakkeista on kysymys, on kotimainen tai sellainen EU:n jäsenvaltiossa asuva, jota tarkoitetaan emotytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa tai yhteisön asuinvaltion ja Suomen välillä on voimassa oleva verosopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon
- luovuttava yhteisö on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 %:n osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin
- luovutettavat osakkeet eivät ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita tai sellaisen osakeyhtiön osakkeita, jonka toiminta käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa.²⁷

Jos luovutus ei täytä näitä edellytyksiä, on luovutus edelleen veronalainen. Osakkeiden luovutuksesta aiheutuva tappio verotetaan EVL 42.2 §:n mukaisesti.

²⁶ Myös yhtiöveronhyvitysjärjestelmään liittyneet veroylijäämät ja yhtiöveronhyvitykset ovat aikaisemmin olleet huomionarvoisia eriä.

²⁷ Ks. myös Verohallituksen ohje 1292/345/2005, Luovutuksen kohdetta koskevat edellytykset.

Jos myyjänä on yksityishenkilö tai osakkeet eivät kuulu elinkeinotoimintaan, voitto verotetaan tuloverolain mukaan luovutusvoittona (TVL 45 – 49 §). Vastaavasti tappio verotetaan TVL 50 §:n mukaisesti. Luonnollisella henkilöllä voidaan käyttää hankintameno-olettamaa, kun taas yhteisöillä ja yhtymillä vähennetään myyntihinnasta poistamaton hankintameno. Taulukossa 5 on tarkasteltu osakkeiden kaupasta saadun myyntivoiton verotusta osakeyhtiön ja luonnollisen henkilön osalta, jos myynti on osakeyhtiölle verollinen luovutus.

Taulukko 5. Osakkeiden kaupan verotus osakeyhtiöllä ja luonnollisella henkilöllä.

	Osakeyhtiö	Luonnollinen henkilö
Kauppahinta	1.000.000 €	1.000.000 €
Hankintameno/	200.000 €	200.000 € /
Hankintameno-	-	400.000 €
olettama (40 %)		
Myyntivoitto	800.000 €	600.000 €
Veron määrä	208.000 €	168.000 €

Luonnollisella henkilöllä voidaan soveltaa 40 prosentin hankintameno-olettamaa, koska omistusaika on yli kymmenen vuotta (esimerkkiyrityksissä perustamisvuosi ja samalla omistusaikojen alkuaikajankohta on 1981). Taulukosta voidaan nähdä, että pitkään omistettujen osakkeiden osalta hankintameno-olettama pienentää myyntivoiton ja siten myös veron määrää huomattavasti. Toisaalta osakeyhtiöllä on usein kyseessä tytäryhtiön verovapaa myynti, jolloin myynnistä ei mene lainkaan veroa.

3.4.3 Varainsiirtoverotus ja arvonnäkövero

Varainsiirtoverolain mukaan veroa on suoritettava kiinteistön ja arvopaperin vastikkeellisesta omistusoikeuden luovutuksesta (VsVL 1 §). Kiinteistön ja arvopaperin määritelmä on kirjattu varainsiirtoverolakiin (VsVL 5 ja 17 §). Kiinteistön luovutuksesta varainsiirtovero on 4 prosenttia ja arvopaperin luovutuksesta 1,6 prosenttia kauppahinnasta tai muun vastikkeen arvosta (VsVL 6 ja 20 §).

Varainsiirtoveroa suoritetaan varainsiirtoverolain alaisen omaisuuden vastikkeellisista luovutuksista eli apuyhtiökaupassa omaisuuden luovutuksesta. Kauppahinnan lisäksi muuta vastiketta ovat mm. myyjän velat, joista ostaja ottaa vastattavakseen. Varainsiirtoveroa suoritetaan vastikkeellisessa luovutuksessa luovutushinnan osasta, joka kohdistuu varainsiirtoveron alaiseen omaisuuteen. Jos kyseessä on varainsiirtoveronalaisen omaisuuden vaihto, vero on suoritettava kummastakin luovutuksesta.

Varainsiirtoveroa ei ole suoritettava vastikkeettomasta saannosta, joka perustuu lahjaan, perintöön, testamenttiin tai yhteisomistussuhteen purkamiseen (VsVL 4 §). Vastikkeen eli maksetun kauppahinnan osalta myös näissä tilanteissa on suoritettava varainsiirtoveroa.

Esimerkkiyritysten tapauksessa menevän varainsiirtoveron määrää on havainnollistettu substanssikaupan osalta taulukossa 6. Kaikkien yritysten omaisuuteen ei kuulu varainsiirtoveronalaista omaisuutta, joten kaikissa tapauksissa varainsiirtoveroa ei mene lainkaan.

Taulukko 6. Varainsiirtoveron määrä esimerkkiyrityksissä.

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Varat: Kiinteistöt ja rakennukset	300.000 €	200.000 €	–
Varainsiirtovero (4 %)	12.000 €	8.000 €	–

Jos kauppa tehdään osakkeiden kauppana, on varainsiirtoveron määrä 1,6 prosenttia kauppahinnasta, eli kaikkien esimerkkiyritysten osalta ostaja joutuu maksamaan 16.000 euron varainsiirtoveron.

AVL 19 a §:n mukaan arvonlisäveronalaisena myyntinä ei pidetä liikkeen tai sen osan luovutuksen yhteydessä tapahtuvaa tavaroiden ja palvelujen luovuttamista liiketoiminnan jatkajalle, joka ryhtyy käyttämään luovutettuja tavaroita ja palveluja vähennykseen oikeuttavaan tarkoitukseen. Säännös tuli voimaan 1.7.2005, ja se korvaa aiemmin voimassa

olleen AVL 62 §:n säännöksen²⁸. Liikkeen tai sen osan luovutusta koskevat tilanteet ovat samat kuin kumotun 62 §:n aikana²⁹.

Nykyisen säännöksen mukaan tällaista luovutusta ei siis pidetä lainkaan myyntinä, vaan se on arvonlisäverotuksen soveltamisalan ulkopuolinen toimi. Luovutuksen verottomuus johtuu siitä, että kysymyksessä on lain soveltamisalan ulkopuolinen toimi. Vastaavasti toiminnan jatkajalla ei ole vähennysoikeutta.³⁰

Koska AVL 19 a §:n soveltamisedellytykset ovat samat kuin kumotun AVL 62 §:n, sen tulkintaan voidaan soveltaa samoja periaatteita kuin kumotun säännöksen tulkintaan sovellettiin. Säännös soveltuu siten sekä luovutettaessa yrityksen koko liiketoiminta että toiminnan jonkin osa-alueen luovutuksessa toiminnan jatkajalle.³¹ Liiketoiminnan jatkajalle siirtyvät tällöin kaikki luovuttajan arvonlisäveroon liittyvät oikeudet ja velvollisuudet, jotka koskevat siirrettyjä tavaroita ja palveluja. Jatkaja saa siten ottaa huomioon omassa arvonlisäverotuksessaan esimerkiksi jatkajalle siirtyneisiin saataviin kohdistuvat oikaisuerät kuten vuosi- ja paljousalennukset sekä luottotappiot.³²

Liikkeen tai sen osan luovuttaja ei enää suorita oman käytön veroa uudisrakentamiseen eikä perusparantamiseen liittyvistä rakentamispalveluista, kun kiinteistö, johon kustannukset kohdistuvat, luovutetaan liiketoiminnan jatkajalle vähennykseen oikeuttavaan käyttöön³³. Liiketoiminnan jatkajan tulee kuitenkin AVL 33 §:n mukaisesti suorittaa veroa rakentamispalvelun ottamisesta omaan käyttöön, jos hän liikkeen tai sen osan luovutuksen jälkeen myy tai ottaa kiinteistön muuhun kuin vähennykseen oikeuttavaan käyttöön viiden vuoden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana rakentamispalvelu on valmistunut.

²⁸ Vanhan AVL 62 §:n mukaan liikkeen tai sen osan luovutuksen yhteydessä tapahtuva tavaroiden tai palvelujen luovutus toiminnan jatkajalle oli veroton myynti

²⁹ Ks. Verohallituksen ohje 1281/40/2005, Uusi 19 a § arvonlisäverolakiin.

³⁰ Ks. Nieminen – Anttila – Äärilä, Liikkeen tai sen osan luovutus.

³¹ Ks. Nieminen – Anttila – Äärilä, Liikkeen tai sen osan luovutus.

³² Ks. Verohallituksen ohje 1281/40/2005, Luovutettuihin tavaroihin ja palveluihin liittyvät oikeudet ja velvollisuudet.

³³ Ks. Verohallituksen ohje 1281/40/2005, Uudisrakentamiseen ja perusparantamiseen liittyvät vähennykset.

Apuyhtiön avulla suoritettavasta yrityskaupasta tai sukupolvenvaihdoksesta ei siis tarvitse yleensä suorittaa arvonlisäveroa, koska kaupassa siirretään yrityksen koko omaisuus jatkajalle.

3.5 Kauppaan liittyviä erityiskysymyksiä

3.5.1 Lainan korkojen ja vanhojen tappioiden vähennysoikeus

Eräänä näkökohtana apuyhtiöjärjestelyn yhteydessä on syytä ottaa huomioon korkojen vähennysoikeus. Korkojen vähennysoikeuden kannalta apuyhtiön verostatuksella ei periaatteessa ole merkitystä, koska korot voidaan vähentää joka tapauksessa TVL:n mukaan tulonhankkimisvelan korkoina³⁴. Erona on tällöin kuitenkin se, että korkoja voidaan vähentää vain pääomatuloista.

Apuyhtiöiden korkojen vähennysoikeutta koskeva perustapaus on seuraava Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu:

KHO 1989 B 507

Insinööritoimisto B Oy oli 40 vuotta sähkösuunnittelualalla toiminut yhtiö, jonka liikevaihto oli noin 8 miljoonaa markkaa. Yhtiön osakekannan omistivat yhtiön työntekijät. Pääosakas C (67,7 % osakekannasta) halusi korkean ikänsä takia luopua osakkeistaan.. Insinööritoimisto B Oy:n työntekijät olivat halunneet säilyttää yrityksen hallussaan ja he olivat perustaneet 29.12.1988 A Oy:n, joka oli ostanut kokonaan Insinööritoimisto B Oy:n osakekannan n. 5,9 miljoonan markan kauppahinnalla. Kauppa oli rahoitettu 3,5 miljoonan markan pankkilainalla ja loppuosa osakkaiden antamalla lainalla. Insinööritoimisto B Oy oli tarkoitus fuusioida mahdollisimman nopeasti A Oy:öön, jonka liiketoiminnaksi Insinööritoimisto B Oy:n liiketoiminta tuli siirtymään. Keskusverolautakunta lausui ennakkotietona, että A Oy:tä oli pidettävä liiketoimintaa harjoittavana yhtiönä, jonka tulo verotettiin elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaan siitä verovuodesta alkaen, jona fuusio oli toteutunut. A Oy:llä oli oikeus vähentää liiketoimintaansa kohdistuvan velan korot kokonaisuudessaan. KHO hylkäsi verohallituksen valituksen, jossa vaadittiin, kun velan käyttötarkoitus oli tosiasiallisesti yhtiön osakekannan kaupan rahoitus, että A Oy:llä ei ollut oikeutta vähentää osaakaan Insinööritoimisto B Oy:n osakkeiden ostamiseen ottamiensa velkojen koroista.

Vähennysoikeus on siis yleensä olemassa apuyhtiöjärjestelyissä ja usein velan katsotaan myös kohdistuvan liiketoimintaan.

³⁴ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 263.

Silloin, jos apuyhtiön toiminta on katsottu muuksi ansiotoiminnaksi, on korot saatu vähentää muun ansiotoiminnan korkoina³⁵. Tällöin ei ilmeisesti ole aina välttämätöntä ratkaista, harjoittaako apuyhtiö elinkeinotoimintaa³⁶. Korkojen vähennysoikeus on joka tapauksessa olemassa, mutta niiden vähennysoikeus kohdistuu eri tulolähteeseen.

Apuyhtiön avulla suoritetuissa osakeyhtiön kaupoissa käytetään useita erilaisia järjestelyjä. Erilaisten yritysjärjestelyjen ja valmistelutoimenpiteiden käyttäminen voi kuitenkin johtaa mm. kohdeyhtiön vanhojen tappioiden vähennysoikeuden menettämiseen. Yhteisön ja elinkeinoyhtymän tappiota ei vähennetä, jos tappiovuoden aikana tai sen jälkeen yli puolet sen osakkeista tai osuuksista on muun saannon kuin perinnön tai testamentin vuoksi vaihtanut omistajaa tai yli puolet sen jäsenistä vaihtunut (TVL 122 §). Ratkaiseva on tällöin osakkeiden lukumäärä, ei äänimäärä³⁷. Osakekannan myynti apuyhtiölle merkitsisi siis vahvistettujen tappioiden menettämistä. Vahvistettujen tappioiden siirtymistä on rajoitettu omistajanvaihdoistilanteissa, ettei niistä muodostuisi kauppatavaraa³⁸.

TVL 122.3 §:n mukaan verotuksen toimittava verovirasto voi kuitenkin erityisistä syistä myöntää oikeuden tappion vähentämiseen, milloin se yhteisön tai yhtymän toiminnan jatkumisen kannalta on tarpeen. Erityisinä syinä voidaan pitää

- sukupolvenvaihdosluovutuksia,
- yrityksen myyntiä työntekijöille,
- toimimattoman valmisyhtiön ostoa,
- konsernin sisäisiä omistusmuutoksia,
- yrityksen saneerausohjelmiin liittyviä omistusmuutoksia,
- erityisiä työllisyysvaikutuksia,
- julkisen kaupankäynnin kohteena olevien yhtiöiden omistusmuutoksia,
- toiminnan laajentamista yritysostoin,
- pörssiin listautumiseen liittyviä järjestelyjä.³⁹

³⁵ Ks. KHO 1990 B 545 ja KHO 1990 B 547.

³⁶ Ratkaisussa KHO 1990 B 547 ei jouduttu ottamaan kantaa siihen, olisiko yrityksen toiminta ollut katsottavissa elinkeinotoiminnaksi.

³⁷ KHO 3.7.1985 T 2922

³⁸ Verohallituksen käyttämättömiä hyvityksiä ja veroylijäämiä koskeva poikkeuslupakäytäntö on ollut pääsääntöisesti sama kuin myönnettäessä poikkeuslupia tappioille.

³⁹ Verohallituksen tiedote 2/1999, Luku 2.1 Luvan edellytykset.

Luvan ehdottomana edellytyksenä on kuitenkin se, että yhteisö jatkaa toimintaansa omistajanvaihdoksen jälkeen⁴⁰.

Poikkeusluvan saaminen on periaatteessa mahdollista sukupolvenvaihdosluovutuksissa ja yrityksen myynnissä työntekijöille, koska tavoitteena ei ole tällöin perusteettomien veroetujen saaminen⁴¹. Apuyhtiökauppoihin siis voitaisiin monissa tapauksissa soveltaa poikkeuslupasäännöstä, koska kauppatilanteet vastaavat edellytetyjä tilanteita. Apuyhtiön käyttäminen osakeyhtiön kaupassa ei siis johtaisi kohdeyhtiön vanhojen tappioiden menettämiseen⁴².

Aiemmin YHL 5 a ja 10 § tekivät mahdolliseksi myös käyttämättömien hyvitysten ja veroylijäämien siirtymisen. Edellytykset siirtymiselle olivat samat kuin tappioiden siirtymisessä. Verokohtelu muuttui kuitenkin yhtiöveron hyvityksen osalta, koska laki yhtiöveronhyvityksestä on kumottu erillislailla (725/04). Lakia sovellettiin viimeisen kerran vuodelta 2004 toimitettavassa osingonsaajan verotuksessa. Lain 3 luvun osinkoa jakavaa yhtiötä koskevia säännöksiä sovelletaan ennen 1.1.2005 jaettuun osinkoon. Osinkoa jakavalle yhtiölle vahvistetut veroylijäämät eivät siirry tuleville vuosille. Viimeistään verovuonna 2004 syntyneet käyttämättömät hyvitykset vähennetään kuitenkin myöhemmiltä verovuosilta määrättyistä tuloveroista aikaisempien säännösten mukaisessa kymmenen vuoden määräajassa⁴³.

3.5.2 Sukupolvenvaihdoksen huojennukset ja lahjaverotus

Yrityskaupassa voidaan hyödyntää tuloverotuksen ja perintö- ja lahjaverotuksen huojennuksia, kun yrityskaupan osapuolina ovat samasta perheestä tai sukulaisuussuhteessa

⁴⁰ Verohallituksen tiedote 2/1999, Luku 2.1.2 Toiminnan jatkuminen.

⁴¹ Näin Siikarla 2001, s. 243. Tappioiden vähennysoikeuden perusteena on ollut mm. sukupolvenvaihdos vanhemmilta perillisille, jolloin perillisille on tärkeää saada vahvistetut tappiot käyttöönsä. Samoin yrityskaupoissa, joissa turvataan työntekijöiden työpaikat. Tappioiden vähennysoikeus on tällöin voinut olla myös kaupan ehtona. Myös KHO 10.3.1999 T 392.

⁴² Vrt. Verohallituksen tiedote 2/1999, Luku 2.1.1 Erityiset syyt. Verohallituksen poikkeuslupakäytännössä uusilla omistajilla on usein ollut jonkinlainen kytkentä hankittavaan yritykseen. Myös tilanteissa, joissa ostettavaan yritykseen nähden ulkopuolinen taho ryhtyy jatkamaan yritystoimintaa, on poikkeuslupa voitu myöntää, jos hakija on esittänyt toiminnan jatkamisen kannalta erityisiä syitä. Näissä tilanteissa on kiinnitetty erityistä huomiota säännösten tarkoituksen toteutumiseen.

⁴³ Ks. HE 92/2004 vp., s. 23.

olevat henkilöt. Tällöin tulevat vaihtoehtoina kysymykseen kaupan tekeminen käypään hintaan, lahjanluonteisena kauppana tai yrityksen siirtäminen kokonaan lahjana. Erityisesti sukupolvenvaihdoksia koskevana heikkoutena apuyhtiökaupoissa on se, että sukupolvenvaihdoshuojennusten (TVL 48 § ja PerVL 55 ja 56 §) hyödyntäminen ei ole niiden yhteydessä mahdollista.

Myyjän luovutusvoittoon ei voida soveltaa TVL 48 §:n huojuennussäännöstä, koska kauppa ei tapahdu laissa mainittujen henkilöiden kesken⁴⁴. Kaupan osapuolina ovat luopuja ja apuyhtiö, eikä luopuja ja tämän jälkeläinen. Säännöstä ei voida ulottaa koskemaan apuyhtiökauppaa, vaikka apuyhtiön omistajina olisivat laissa tarkoitettut luopujan sukulaiset⁴⁵.

Kauppaan voitaisiin kuitenkin soveltaa lahjanluonteisen kaupan periaatteita (PerVL 18.3 § ja 55.3 §)⁴⁶. Ratkaisussa KHO 1987 B 631 on katsottu, ettei lahjanluontoisen kaupan säännösten soveltamiselle ole ollut esteenä se, että lahjan saajana on ollut osakeyhtiö⁴⁷. Veronhuojennussäännöstä voidaan soveltaa samoin lahjanluonteiseen kauppaan⁴⁸.

Sukupolvenvaihdostilanteessa on kuitenkin ilmeisesti edullisempaa suorittaa kauppa muutoin kuin apuyhtiön avulla, koska tällöin voidaan käyttää huojuennukset paremmin hyödyksi. Erityisesti kun sukupolvenvaihdoksessa siirtyvä omaisuus arvostetaan 1.7.2004 voimaan tulleen lainmuutoksen seurauksena 40 prosenttiin varallisuusveroarvosta, huojuennussäännöksestä on entistä suurempi hyöty yrityksen sukupolvenvaihdoksessa⁴⁹. Jos rahoitus ja kauppahinta on mahdollista sopia muutoin, ei apuyhtiön käyttöön kannata turvautua sukulaisten kesken. Jos taas osakeyhtiö myydään työntekijöille tai ulkopuolisille, sukupolvenvaihdoshuojennusten arviointi ei tule kysymykseen.

⁴⁴ Verohallituksen ohje Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, s. 33. Vaatimuksena laissa on, että kauppa tapahtuu luopujan ja tämän jälkeläisen kesken.

⁴⁵ Ks. Immonen – Lindgren 2004, s. 264.

⁴⁶ Näin Immonen – Lindgren 2004, s. 265.

⁴⁷ Ratkaisu on tehty äänestämällä 5-2. Eri mieltä olleiden mielestä huojuennussäännöksiä ei voitu soveltaa osakeyhtiöön.

⁴⁸ Ks. Siikarla 2001, s. 349.

⁴⁹ Aiemmin huojuennuksen perusteena oli varallisuusverotusarvo.

Käyvän arvon ja vastikkeen välinen erotus voidaan katsoa lahjaksi (PerVL 18.3 §), jos apuyhtiö suorittaa omaisuudesta vastiketta enintään 75 prosenttia omaisuuden käyvästä arvosta. Jos luovutuksensaajana on osakeyhtiö, omaisuuden katsotaan tulevan luopuvan osakkaan lähipiiriin kuuluville osakkeenomistajille heidän osakeomistustaan vastaavassa suhteessa⁵⁰. Lahjaveroa ei määrätä näissä tilanteissa yhtiölle vaan osakkaalle, jonka hyväksi varallisuuden voidaan katsoa siirtyneen. Jos luopuvia osakkaita sekä lahjansaajia on useampia, katsotaan omaisuuden tulevan saajille ensisijaisesti läheisempää sukua olevalta luovuttajalta ja vero määrätään siten ensisijaisesti alhaisemman veroluokan mukaan.⁵¹

Jos yritystoiminnan jatkajana olevan osakkaan lahjaan sisältyy vähintään 10 % yrityksestä, voidaan lahjaveroa huojentaa PerVL 55 §:n nojalla. Jos yhtiö suorittaa osakkeista vastiketta yli 50 % luovutetun omaisuuden käyvästä arvosta, jätetään lahjavero kokonaan maksuun panematta.⁵² Kyseiset huojennukset eivät kuitenkaan tule apuyhtiötä käytettäessä kysymykseen, koska kauppa ei tapahdu suoraan myyjän ja jatkajan välillä⁵³.

Arvioitaessa saannon lahjanluonteisuutta katsotaan vastikkeeksi rahana tai muuna omaisuutena maksettavan kauppahinnan lisäksi muutkin ostajan aktiivista suoritusvelvollisuutta tarkoittavat veloitteet. Vastiketta ovat esimerkiksi myyjän yritystoimintaan liittyvät velat, joista ostaja ottaa vastatakseen. Vastikkeeksi katsotaan myös raha-arvoiset toistuvaissuoritteet, kuten syytinki ja eläke-etu. Samoin vaihdossa saatu muussa muodossa kuin rahana oleva omaisuus ovat luovutetuista osakkeista suoritettua vastiketta. Osakkeiden luovuttaja voi pidättää itselleen tai toiselle henkilölle osan osakkeisiin kohdistuvista oikeuksista. Pidätettävä oikeus on tyypillisesti oikeus osakkeiden tuottoon. Pidätetyt oikeudet eivät ole luovutuksen kohteena eivätkä siten voi olla luovutuksensaajan vastiketta.⁵⁴

⁵⁰ Jos luovutuksensaajana on tämän esityksen ulkopuolelle rajattu henkilöyhtiö, tulee omaisuus vastuunalaisille yhtiömiehille niiden osuuksien suhteessa, jotka yhtiömiehillä on yhtiön varoihin.

⁵¹ Ks. Verohallituksen ohje Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, s. 34.

⁵² Ks. Verohallituksen ohje Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, s. 34.

⁵³ Luovutettaessa osakkeita TVL 48 §:n tarkoittamassa verovapaassa sukupolvenvaihdoksessa tulee luovutuksensaajana olla luovuttajan lapsi tai tämän rintaperillinen taikka hänen sisarensa, veljensä, sisarpuolensa tai velipuolensa. Em. henkilö voi olla saajana joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa. Luettelo on tyhjentävä, joten esimerkiksi veljen lapsille tapahtuvaan luovutukseen ei sovelleta ko. verovapaussäännöstä.

⁵⁴ Verohallituksen ohje Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa, s. s. 34.

3.6 Kaupan toteutustavan valinta

Osakeyhtiön kauppaa voidaan toteuttaa joko yhtiön osakkeiden tai omaisuuden kauppana. Näin on myös silloin, kun osakeyhtiön ostossa käytetään apuyhtiötä. Vaihtoehtoisissa kaupan toteuttamistavoissa on useita eroja. Yhtenä eroavaisuutena kaupan toteutustavoissa on myyjä; osakkeiden kaupassa myyjänä on yhtiön omistaja, omaisuuden kaupassa yhtiö. Myös menettelyt ja verokohtelu eroavat toisistaan monin tavoin substanssi- ja osakekaupoissa. Taulukossa 7 on esitetty yhteenveto verojen määristä esimerkkiyrityksissä eri kauppatavoilla.

Taulukko 7. Verojen määrä yhteensä esimerkkiyrityksissä eri tavalla toteutetuissa kaupoissa.

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Substanssikauppa			
myyjän vero voitosta	78.000 €	65.000 €	252.200 €
ostajan maksama varainsiirtovero	12.000 €	8.000 €	–
Myyjän ja ostajan verot yhteensä	90.000 €	73.000 €	252.200 €
Osakekauppa			
myyjän vero voitosta (konserni/ muu yhtiö/ luonnollinen henkilö)	0 / 208.000 / 168.000 €	0 / 208.000 / 168.000 €	0 / 208.000 / 168.000 €
ostajan maksama varainsiirtovero	16.000 €	16.000 €	16.000 €
Myyjän ja ostajan verot yhteensä	16.000 / 224.000 / 184.000 €	16.000 / 224.000 / 184.000 €	16.000 / 224.000 / 184.000 €

Substanssikauppa voi joissakin tilanteissa olla molempien osapuolten etujen mukaista (esimerkkiyrityksistä TehdasKoneen ja HalliKaupan tapauksissa). Myös myyjälle aiheutuva varainsiirtovero on esimerkkiyritysten tilanteessa pienempi substanssikaupassa kuin osakekaupassa. Substanssikauppa jättää myyjälle kuitenkin yhtiön ja voittovarojen nostamisen ongelman. Jos varat halutaan itselle nopeasti, menee voitosta vielä pääomatulovero. Osakekauppa taas on myyjän kannalta erityisen hyvä vaihtoehto, jos yhtiön arvo perustuu liikearvoon (esimerkkiyrityksistä TaitoTieto). Lisäksi konsernin emoyhtiön

tapauksessa olisi kyseessä verovapaa luovutusvoitto, joten konserneissa osakekauppa olisi ensisijainen vaihtoehto.

Yhteenvedona voidaan todeta, että kaupan verotukseen vaikuttavat mm. seuraavat tekijät:

1. yhtiön myyntitapa
2. myyjä
3. myyjän ja ostajan suhde
4. myynnin verotukseen sovellettava verolaki
5. myytävän omaisuuden laatu
6. myytävän omaisuuden omistusaika.

Myyjän kannalta olisi edullista suorittaa kauppa yhtiön osakkeiden kauppana. Erityisesti silloin, jos myyjänä on osakeyhtiö, osakkeiden kauppa on erinomainen vaihtoehto. Tällöin osakkeiden myynti voi olla mahdollisesti kokonaan verovapaa. Substanssikauppa aiheuttaisi tällaisessa tilanteessa selvästi ylimääräisen verorasituksen myyjälle. Myyjän maksettavat verot nostavat siten yleensä kauppahintaa, jos kauppa kuitenkin joudutaan toteuttamaan substanssikauppana.

Ostajan kannalta taas kaupan suorittaminen substanssikauppana olisi osakekauppaa houkuttelevampi vaihtoehto. Tällöin saadaan kauppahinta vähennyskelpoiseksi toisin kuin osakekaupassa. Lisäksi substanssikaupassa on mahdollista yksilöidä kaupan kohteena olevat varat ja oikeudet kuten myös velat ja vastuut tarkasti.

Yrityskaupan toteuttamisessa on siis myös apuyhtiöjärjestelyn tapauksessa selvä ristiriita myyjän ja ostajan intressien välillä. Usein myyjällä voi olla suurempi sananvalta yrityskaupan toteutuksessa, joten kauppa suoritetaan osakkeiden kauppana. Tällöin ostajan pohdittavaksi jää, miten yritystoimintaa on mahdollista jatkaa mahdollisimman edullisesti ja tehokkaasti. Siksi onkin syytä tarkastella erilaisia jälkihoitotoimenpiteitä, joita on mahdollista suorittaa yrityskaupan jälkeen.

4 APUYHTIÖ KONSERNIN EMOYHTIÖNÄ

4.1 Konsernimuodon käyttö

Apuyhtiökaupan jälkeen voi olla hyödyllistä jättää muodostunut konserni elämään sellaisenaan. Tällöin vältytään mm. yritysjärjestelyjen toteuttamiselta. Toisaalta konsernin hallinnointi on kuitenkin monimutkaisempaa kuin yhtenä yhtiönä toimiminen. Konsernirakenteen monimutkaisuuden vuoksi konsernina toimiminen riippuu myös apuyhtiön omistajista, koska konsernin hallintoon vaaditaan tietoa ja osaamista.

Konsernina toimiminen antaa mahdollisuuden siirtää varoja ostetusta kohdeyhtiöstä apuyhtiön käyttöön osinkoina. Apuyhtiö omistaa kaupan jälkeen kohdeyhtiön ja voi saada osinkoa kuten muutkin omistajat. Omistajana olevan osakeyhtiön kannalta osingon saaminen on verotonta tuloa. Verottomuus on toteutettu lainsäädännössä määräämällä EVL 6 a §:ssä osakeyhtiön toiselta osakeyhtiöltä saamat osingot verovapaiksi¹. Verottomuus pätee apuyhtiöjärjestelyjen tapauksessa. Veroa maksaa siis vain kohdeyhtiö tuloksestaan ja apuyhtiö saa osingon käytettäväksi velan maksamiseen.

Konserniavustuksen antaminen on toinen vartenotettava keino, jolla voidaan siirtää varoja kohdeyhtiöstä apuyhtiön käyttöön². Konserniavustuksen antaminen voi olla hyödyllisempää kuin osingonjako mm. siksi, että osinkoa voidaan jakaa vasta tilikauden jälkeen, kun taas konserniavustuksen antaminen on mahdollista jo tilikauden aikana. Lisäksi konserniavustusta on mahdollista antaa, jos se tehdään elinkeinotoiminnan tuloksen rajoissa, kun taas osingonjakoon vaaditaan vapaata omaa pääomaa³.

¹ Aikaisemmin osinkojen verovapaus toteutui yhtiöveron hyvityksen kautta.

² Kotimaisuusvaatimuksen takia koko konserniavustuslaki voidaan kyseenalaistaa EY-oikeuden näkökulmasta. Asiaan ei ole edelleenkään saatu selvyyttä, joten konserniavustuslain tulevaisuus on edelleen epävarma.

³ KonsAvL 6 §:n mukaan konserniavustus ei saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta ennen konserniavustuksen vähentämistä.

Konserniavustusta voidaan käyttää, jos yrityskaupan jälkeen halutaan jatkaa toimintaa muodostuneena konsernina tai mahdollisesti siirtää varoja konserniavustuksena ennen sulautumista tai purkamista. Toimintatapoja valittaessa on otettava kuitenkin huomioon mm. se, ettei tulojen siirtäminen apuyhtiölle konserniavustuksena ole mahdollista, jos apuyhtiö ei harjoita elinkeinotoimintaa⁴.

Seuraavassa käsitellään konsernimuodon käyttömahdollisuuksia apuyhtiön avulla suoritetun osakeyhtiön kaupan jälkeen. Konserneille asetetaan mm. lainsäädännössä useita vaatimuksia, jotka on syytä tuntea. Erilaiset vaatimukset ja rajoitukset ovat hyvinkin merkityksellisiä yritystoiminnassa. Apuyhtiöjärjestelyyn soveltuvat yleisesti useiden eri lakien säännökset. Näin on myös siltä osin, kuin apuyhtiöjärjestelyssä yrityskaupan jälkeen toimitaan konsernina. Konserneja koskevia säännöksiä on kirjanpitolaissa, osakeyhtiölaissa ja konserniavustuslaissa. Niiden määritelmät konserneista poikkeavat jonkin verran toisistaan, joten lakien asettamia vaatimuksia konsernien osalta on syytä tutkia tarkemmin. Seuraavassa tarkastellaan yleisesti lakien konserneille asettamia vaatimuksia sekä niiden täyttymistä apuyhtiön osalta.

4.2 Konsernimäärittelyt eri laeissa

4.2.1 Kirjanpitolain asettamat rajat

Kirjanpitolain säännökset konserneista ovat soveltamisalaltaan melko laajat verrattuna osakeyhtiölain ja verolakien säännöksiin. Kirjanpitolain säännöksillä osoitetaan lähinnä se, mitkä kokonaisuudet ovat velvollisia laatimaan konsernitilinpäätöksen. Konsernien oikeudellinen merkitys on tällöin pienempi suhteessa siihen taloudelliseen kokonaiskuvaan, jonka yhtiöt antavat osakkailleen.

Kirjanpitolain mukaisen konsernin emoyhtiö voi olla mikä tahansa yhteisö, kuten avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, säätiö, yhdistys tai eläkekassa. Myös

⁴ KonsAvL 2 §:n mukaan konserniavustuksen antaminen on mahdollista vain liiketoimintaa harjoittavien konserniyhtiöiden kesken.

tytäryrityksenä voi tulla kysymykseen mikä tahansa yhteisömuoto, jossa emoyrityksellä on KPL 1:5 §:ssä tarkoitettu määräysvalta.

Kirjanpitovelvollisella katsotaan olevan KPL 1:5 §:n mukaan määräysvalta toisessa kirjanpitovelvollisessa tai siihen verrattavassa ulkomaisessa yrityksessä (kohdeyritys), kun:

- sillä on enemmän kuin puolet kohdeyrityksen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänten enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen; tai
- sillä on oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä kohdeyrityksen hallituksessa tai siihen verrattavassa toimielimessä taikka toimielimessä, jolla on tämä oikeus, ja oikeus perustuu samoihin seikkoihin kuin edellisessä kohdassa tarkoitettu äänten enemmistö; tai
- sitä johdetaan yhteisesti kohdeyrityksen kanssa tai kirjanpitovelvollinen muulla tavoin tosiasiallisesti käyttää määräysvaltaa kohdeyrityksessä (esim. rahoitus- tai vakuusjärjestelyitä taikka muuta erityistä tarkoitusta varten perustetut yksiköt, joita johdetaan tytäryrityksen tavoin).

Ääniosuutta laskettaessa ei oteta huomioon lakiin tai kohdeyrityksen yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin sisältyvää äänestysrajoitusta (KPL 1:5.2). Kohdeyrityksen kokonaisäänimäärän laskemiseksi vähennetään ensin ne äänet, jotka liittyvät kohdeyritykselle itselleen tai sen tytäryritykselle kuuluviin osakkeisiin tai osuuksiin. Omissa nimissään mutta toisen lukuun toimivan henkilön äänimäärät luetaan kuuluvaksi sille, jonka lukuun toimitaan (KPL 1:5.3). Ääniosuutta laskettaessa ei lisäksi oteta huomioon sellaisten kirjanpitovelvollisen hallussa olevien osakkeiden tuottamia ääniä, joiden käytöstä tämä ei kuitenkaan voi itse vapaasti päättää. Osakkeita hallitaan tällöin jonkin toisen lukuun tai äänivaltaa on käytettävä vakuudenantajan ohjeiden mukaisesti (KPL 1:5.4).

Jos kirjanpitovelvollisella on KPL 1:5 §:n mukainen määräysvalta kohdeyrityksessä, on edellinen emoyritys ja jälkimmäinen tytäryritys, ja emoyritys tytäryrityksineen muodostaa konsernin (KPL 1:6 §). Konsernin emoyrityksen on ilmoitettava tytäryritykset ja tytäryrityksen on annettava tiedot emoyrityksestä. Konserniyrityksen on myös annettava selvitys toiselle konserniyritykselle luovuttamiensa muuhun omaisuuteen kuin vaihto- tai

sijoitusomaisuuteen kuuluvien arvopapereiden ja kiinteistöjen luovutuksista sekä elinkeinotoiminnan osien luovutuksista (IlmVMp 8 §).

Kirjanpitolain tavoitteena on taata oikean kuvan muodostuminen yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Oikea kuva on saatava myös yrityskokonaisuudesta, joka muodostuu useammasta yhtiöstä kuten konsernissa⁵. Kirjanpitolain säännösten konserneja koskevat määrittelyt ovat niin laajat, että apuyhtiöjärjestelyssä vaatimukset täyttyvät aina⁶. Kirjanpitolain konserneja koskevat normit soveltuvat siis apuyhtiöjärjestelyssä muodostuvaan yritys rakenteeseen. Kirjanpitolain konsernimäärittelyn täyttyminen merkitsee lähinnä ilmoittamisvelvollisuuden laajenemista konserniyhtiöissä.

4.2.2 Osakeyhtiölain asettamat rajat

Osakeyhtiölain konsernia koskeva määritelmä on OYL 1:3 §:ssä. Sen mukaan, jos osakeyhtiöllä on määräysvalta toisessa kotimaisessa tai ulkomaisessa yhteisössä, on edellinen emoyhtiö ja jälkimmäinen tytäryhteisö. Emoyhtiö tytäryhteisöineen muodostaa tällöin konsernin. Tytäryhteisöiksi luetaan kaikki osakeyhtiön määräysvallassa olevat yhteisöoikeudellisesti määritellyt yhteisöt, kuten esimerkiksi avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö ja osuuskunta, ja ne voivat kuulua osakeyhtiön konserniin.

OYL 1:3.2:n mukaan osakeyhtiöllä katsotaan olevan määräysvalta toisessa yhteisössä, kun sillä on:

- 1) enemmän kuin puolet kaikkien osakkeiden, jäsenosuuksien tai yhtiöosuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä ääntenemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen; taikka
- 2) oikeus nimittää enemmistö jäsenistä toisen yhteisön hallitukseen tai siihen verrattavaan toimielimeen taikka toimielimeen, jolla on tämä oikeus, ja nimitysoikeus perustuu samoihin seikkoihin kuin 1 kohdassa tarkoitettu ääntenemmistö.

⁵ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 7.

⁶ Näin myös silloin kun apuyhtiönä tai kohdeyhtiönä on tässä esityksessä käsittelyn ulkopuolelle rajattu henkilöyhtiö.

Määräysvallan perusteena voi siis olla joko ääntenemmistö tai nimitysoikeus⁷. Määräysvallan tuottavaksi omistusosuudeksi riittää osakeyhtiölain osalta 50 prosentin omistus tytäryhtiössä.

Osakeyhtiölain mukaista konsernisuhdetta arvioitaessa omistus voi olla sekä välitöntä että välillistä, koska osakeyhtiöllä on määräysvalta toisessa yhteisössä myös silloin, kun osakeyhtiöllä yhdessä yhden tai useamman tytäryhteisönsä kanssa taikka tytäryhteisöllä yksin tai yhdessä muiden tytäryhteisöjen kanssa on OYL 1:3.2:ssa tarkoitettu määräysvalta (OYL 1:3.4). Osakeyhtiölain mukaiseen konserniin voi kuulua sekä kotimaisia että ulkomaisia yhtiöitä⁸.

Tärkein osakeyhtiölain mukaisen konsernin edellytysten täyttymisestä aiheutuva velvoite on konsernitilinpäätöksen laatiminen. Konsernitilinpäätöksen laatimisesta säädetään OYL 11 luvussa ja KPL 6 luvussa. Konserniin kuulumisen osakeyhtiölain mukaan ei aiheuta verotuksellisia seuraamuksia.

Osakeyhtiölain mukaiseen konserniin kuulumisen ei aiheuta suoraan muutosta yrityksen verotusasemaan. Verotuksellisenä lähtökohtana on, että yhtiöt ovat erillisiä verovelvollisia. Konserniin kuuluvien yritysten verotusta ei voida toimittaa yhteisverotuksena, vaikka yritykset sitä erityisesti vaatisivatkin. Konsernisuhteella saattaa kuitenkin olla välillisiä vaikutuksia osakeyhtiön verotukseen. Vaikutuksia voi kohdistua lähinnä konsernin emoyhtiön osingonjakoon ja ilmoittamisvelvollisuuteen. Holdingyhtiöiden kohdalla ja eräissä muissakin tilanteissa saattaa konsernisuhde vaikuttaa elinkeinoverolain soveltamisalaa koskevaan ratkaisuun.⁹

⁷ OYL 1:3 §:n 2 momentissa tarkoitettua osakeyhtiön ääniosuutta laskettaessa ei oteta huomioon lakiin, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin sisältyvää äänestysrajoitusta. Yhteisön kokonaisäänimäärää laskettaessa ei oteta huomioon niitä ääniä, jotka liittyvät yhteisölle itselleen tai sen tytäryhteisölle taikka yhteisön tai sen tytäryhteisön määräysvallassa tässä pykälässä säädetyllä tavalla olevalle säätiölle kuuluviin osakkeisiin, jäsenosuuksiin tai yhtiöosuuksiin (OYL 1:3.3).

⁸ Aputyhtiön käyttötilanteessa ovat yleensä kyseessä kotimaiset yhtiöt, joten osakeyhtiölain säännöksiä ulkomaisten yhtiöiden osalta ei tässä käsitellä laajemmin.

⁹ Ks. Tikka – Nykänen, s. 18:2.

Osakeyhtiölain tavoitteena on estää konsernirakenteen hyväksikäyttö osakeyhtiölain kiertämiseksi. Laki estää sellaisen toiminnan tytäryhtiössä, joka ei olisi mahdollista emoyhtiössä itsessään. Tavoitteena on siten turvata mm. velkojien ja vähemmistön suoja konserniyhtiöissä.¹⁰ Osakeyhtiölain konserneja koskevat rajat täyttyvät tässä tarkasteltavien apuyhtiöjärjestelyjen osalta, koska tarkastelu on rajattu koskemaan vain osakeyhtiöitä¹¹. Apuyhtiöllä on aina myös määräysvalta kohdeyhtiössä. Näin ollen apuyhtiöllä on konsernia koskeva ilmoittamis- ja kirjanpitovelvollisuus.

4.2.3 Konserniavustuslain asettamat rajat

Konserniavustuslain mukaisten konsernien vaatimukset ovat huomattavasti tiukemmat kuin osakeyhtiölaissa ja kirjanpitolaissa. Siten melkein kaikki konserniavustuslain mukaiset konsernit ovatkin osakeyhtiölain ja kirjanpitolain mukaisia konserneja, mutta läheskään kaikki osakeyhtiölain tai kirjanpitolain mukaiset konsernit eivät täytä konserniavustuslaissa asetettuja vaatimuksia¹².

Konserniavustuslaissa konserni määritellään epäsuorasti, koska laissa määritellään konserniavustuksen edellytykset. Lain mukaan konserniavustuksen vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on, että:

- konserniavustuksen antaa kotimainen liiketoimintaa harjoittava osakeyhtiö toiselle sen harjoittamaa liiketoimintaa varten ja se on muuna kuin pääoman sijoituksena annettu avustus (KonsAvL 2 §),
- yhtiöiden välillä on vähintään 90 prosentin omistussuhde suoraan tai epäsuorasti laskettuna osakepääomasta (KonsAvL 3 §),
- omistussuhde on jatkunut koko verovuoden tai tilikauden (KonsAvL 7 §),
- yhtiöiden tilikaudet päättyvät samana päivänä (KonsAvL 7 §), ja

¹⁰ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 5.

¹¹ Apuyhtiö ei täytä osakeyhtiölain säännöksiä, jos se on henkilöyhtiö.

¹² Vrt. Tikka – Nykänen, s. 18:6. Moniääniosakejärjestelyissä on konserniavustuslain sanamuodon mukaan mahdollinen tilanne, jossa tämän konserniavustuslain konsernisuhteelle asettamat edellytykset täyttyvät, mutta kysymyksessä ei kuitenkaan ole osakeyhtiölaissa tarkoitettu konserni.

- avustus ei ylitä antajan elinkeinotoiminnan tulosta ennen konserniavustuksen vähentämistä (KonsAvL 6 §).¹³

Konserniavustuslaki sisältää siis myös konsernin määritelmän. Ensimmäinen rajoitus on, että laissa konserneihin luetaan vain osakeyhtiöt (KonsAvL 2 §). KonsAvL 3 §:ssä on määritelty, että emoyhtiön omistusosuus tytäryhtiössä on oltava vähintään 90 prosenttia. Konserniavustuslain osalta omistusosuus lasketaan suorana tai epäsuorana omistuksena osakepääomasta¹⁴. Lain vaatimus täyttyy siten myös, kun emoyhtiö omistaa tytäryhtiön yhdessä muiden tytäryhtiöidensä kanssa.

Tässä tutkimuksessa käsitellään apuyhtiöjärjestelyjä, joissa tavoitteena on siirtää yhtiön omistus jatkajalle. Omistusosuudeksi muodostuu siten usein 100 prosenttia. Jos yhtiötä ei kuitenkaan saada kokonaan omistukseen ja konserniavustuslain edellytykset eivät täyty, on konserniavustus mahdollisena varojensiirtotapana unohdettava. Tällöin on kuitenkin edelleen mahdollista jakaa osinkoa kohdeyhtiöstä apuyhtiöön¹⁵.

4.2.4 Lakien suhteet

Konserneja koskevat useiden lakien säännökset. Osakeyhtiölaissa ja konserniavustuslaissa on omat itsenäiset määräyksensä siitä, millaisen kokonaisuuden katsotaan olevan konserni. Lakien edellytykset eroavat jonkin verran toisistaan.

Osakeyhtiölain ja kirjanpitolain konsernimääritelmät ovat hyvin pitkälti yhteneväiset. Kummankin lain mukaiseen konserniin voi kuulua myös muita kuin osakeyhtiöitä. Eroavuus on kuitenkin siinä, että kirjanpitolain mukaisen konsernin emoyhtiö voi olla muu kuin osakeyhtiö. Osakeyhtiölain mukaisen konsernin emoyhtiönä tulee kuitenkin kysymykseen vain osakeyhtiö. Kirjanpitolain mukainen konsernimääritelmä on siten osakeyhtiölakia laajempi.

¹³ Ks. myös Siikarla 2001, s. 262–263.

¹⁴ Osakeyhtiölaissa osuus lasketaan osuutena äänistä.

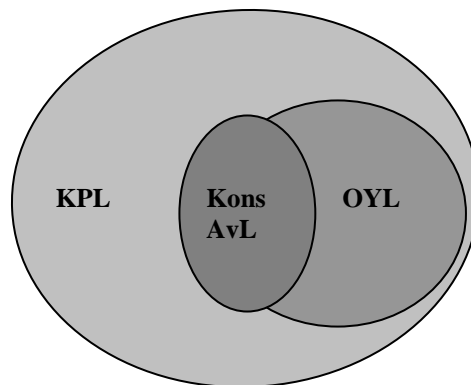
¹⁵ Tältä osin voivat kuitenkin muiden omistajien vaikutusmahdollisuudet muodostaa ongelman. Lisäksi apuyhtiölle olisi vaikeaa siirtää suuria määriä varoja osinkoina, koska muidenkin omistajien osingot olisi maksettava. Siten onkin suositeltavaa ostaa yhtiö kokonaisuudessaan.

Konserniavustuslain asettamat edellytykset ovat osakeyhtiölakia tiukemmat, sillä mm. omistusosuusvaatimus on konserniavustuslaissa suurempi kuin osakeyhtiölaissa. Lakien eroista johtuen kaikissa osakeyhtiölain mukaisissa konserneissa ei voida toimia suoraan konserniavustuslain mukaisesti, vaan konserniavustuslain asettamien tiukempien ehtojen on täytettävä lain soveltamiseksi. Lakien asettamista rajoista on yhteenveto taulukossa 8 siltä osin kuin vaatimus on kaikissa laeissa.

Taulukko 8. Eri laeissa konserneille asetetut vaatimukset.

	KPL	OYL	KonsAvL
Omistusosuus	50 %	50 %	90 %
Omistusosuuden laskutapa	Äänimäärä	Äänimäärä	Omistus
Osakeyhtiövaatimus	Ei	Emoyhtiölle	Konserniavustuksen antaja ja saaja

Kirjanpitolain, osakeyhtiölain ja konserniavustuslain suhteita on havainnollistettu kuvassa 6. Konserniavustuslain konsernimääritelmä on huomattavasti suppeampi kuin osakeyhtiölain ja kirjanpitolain vastaavat määritelmät.

Kuva 6. Lakien suhteet konsernien osalta

Apuyhtiöjärjestelyt voivat yleensä olla sekä osakeyhtiölain että konserniavustuslain ulkopuolella, kun niihin liittyy apuyhtiön henkilöyhtiömuoto tai lain vaatimusta pienempi omistus. Tässä tarkasteltavat apuyhtiöjärjestelyt kuitenkin täyttävät osakeyhtiölain vaatimukset, ja ne voidaan ainakin pienin järjestelyin saada täyttämään myös konserniavustuslain vaatimukset.

4.3 Varojen siirto ostajayhtiölle

4.3.1 Varojen siirtämisestä

Apuyhtiöjärjestelyssä yhtenä keskeisenä kysymyksenä on se, miten varoja saadaan siirretyksi ostetusta kohdeyhtiöstä apuyhtiöön mahdollisimman (kustannus-)tehokkaasti. Selvästi yrityskaupassa muodostuneen konsernin tulos syntyy ostetussa kohdeyhtiössä ja toisaalta velkojen maksut ovat ostajayhtiön vastattavina. Tulot ja menot kohdistuvat siten erillisiin yhtiöihin. Varoja ei voida silti konserninkaan tapauksessa siirtää suoraan kohdeyhtiöstä apuyhtiöön, koska konserneissakin noudatetaan yhtiöiden erillisyyden periaatetta.

Kun yrityskaupan jälkeen toimitaan konsernina, varoja voidaan siirtää joko konserniavustuksena tai osinkona. Lisäksi on mahdollista, että apuyhtiö on ostanut kohdeyhtiöltä esimerkiksi liiketoiminnassa käytettävän kiinteistön. Tällöin apuyhtiö voi veloittaa kohdeyhtiöltä vuokraa kiinteistöstä, jolloin varat siirtyvät vuokratulon muodossa. Emoyhtiö voi myös veloittaa tytäryhtiötään erilaisista konsernin sisäisistä palveluista, kuten taloushallinnon hoitamisesta. Kiinteistön vuokraamista ja erilaisista palveluista veloittamista ei tässä käsitellä tarkemmin, vaan vertailukohteina ovat konserniavustus ja osingonjako¹⁶. Varojen siirtämiskeinoina konsernissa voidaan pitää myös tytäryhtiön sulautumista emoyhtiöön ja tytäryhtiön purkamista, koska näiden jälkeen tulos kertyy suoraan emoyhtiölle¹⁷. Yritysjärjestelyjä käsitellään tässä esityksessä myöhemmin omana kokonaisuutenaan.

¹⁶ Vuokraamiseen ja erilaisiin palveluihin liittyvät mm. sisäisen siirtohinnoittelun ongelmat. Ks. yleisesti kiinteistöomistuksesta konsernissa tuloverotuksen kannalta Ranta-Lassila 1996. Sisäinen siirtohinnoittelu ei periaatteessa muodosta samanlaista ongelmaa kotimaisen konsernin sisäisissä järjestelyissä kuin myös ulkomaisia yhtiöitä sisältävässä konsernissa.

¹⁷ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 63.

4.3.2 Konserniavustus kohdeyhtiöstä ostajayhtiöön

Konserniavustuksella tarkoitetaan liiketoimintaa harjoittavan osakeyhtiön tai osuuskunnan toiselle osakeyhtiölle tai osuuskunnalle sen harjoittamaa liiketoimintaa varten muuna kuin pääomansijoituksena suorittamaa avustusta, jota ei elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaan saa vähentää tulosta (KonsAvL 2§). Konserniavustuksen alkuperäinen tarkoitus on ollut tuloksen tasaaminen, mutta sitä käytetään myös muutoin varojen siirtoon konsernin sisällä.

Konserniavustuksen taustalla on ajatus, että verokohtelun ei tulisi vaikuttaa yrityksen tai yritysryhmän organisoitumismuodon valintaan. Kyseessä on siten verotuksen neutraalisuuden edistäminen. Konserniavustuksen mahdollisuus siis helpottaa yritysten toimintaa laajempaan kokonaisuuteen ja toisaalta yritysten mahdollisuuksia muodostaa itsenäisiä yhtiöitä toiminnallisten yksiköiden sijaan.

Apu-yhtiökaupan tilanteessa on suhteellisen helposti muodostettavissa konserniavustuslain vaatimukset täyttävä konserni. Ensimmäinen edellytys konserniavustuslain soveltamiselle on, että konserniavustuksen antaa kotimainen liiketoimintaa harjoittava osakeyhtiö toiselle (KonsAvL 2 §)¹⁸. Tältä osin käsiteltävät apuyhtiöjärjestelyt voivat kuulua konserniavustuksen piiriin, koska tutkimuksen kohteena ovat nimenomaan tilanteet, joissa osakeyhtiön ostavaksi apuyhtiöksi perustetaan osakeyhtiö¹⁹. Lisäksi kansainväliset tilanteet on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle²⁰.

Samassa KonsAvL 2 §:ssä edellytetään myös, että konserniavustuksen antaja ja saaja harjoittavat liiketoimintaa²¹. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät siten mm.

¹⁸ Avustusta tarkastellaan vain sen antajan ja saajan osalta, ja niiden suhteen edellytysten on täyttyttävä. Konserniin voi kuulua lisäksi yhtiöitä, joiden osalta edellytykset eivät täyty.

¹⁹ Tutkimuksen ulkopuolelle rajatut avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt ovat konserniavustusjärjestelmän ulkopuolella, koska avoin tuloksentasaus soveltuu huonosti niihin verovelvollisiin, joiden tulos voi ainakin joltakin osin tulla verotetuksi progressiivisesti. Ks. Tikka – Nykänen, s. 18:5.

²⁰ Konserniavustuslaki ei koske niitä tapauksia, joissa suomalainen emoyhtiö antaa tukea ulkomaiselle tytäryhtiölleen.

²¹ Kansainvälisen konsernin kannalta on myös täyttyttävä liiketoiminnan edellytys, sillä konserniavustusta ei voida antaa osakeyhtiölle, joka on rekisteröity Suomessa, jos se ei kuitenkaan harjoita täällä liiketoimintaa (KHO 2003:33).

kiinteistöosakeyhtiöt, joita verotetaan tuloverolain säännösten mukaan. Apuyhtiöjärjestelyn osalta on syytä kiinnittää huomiota juuri elinkeinotoiminnan harjoittamiseen, sillä holdingyhtiöitä ei kaikissa tilanteissa pidetä elinkeinonharjoittajina.

Pelkkää sijoitustoimintaa harjoittavana yhtiönä, eli jos apuyhtiö vain omistaa kohdeyhtiön osakkeet, apuyhtiö ei voisi kuulua konserniavustuksen piiriin. Liiketoimintaa harjoittavan konsernin emoyhtiönä holdingyhtiöitä, eli tässä tapauksessa apuyhtiötä, pidetään yleensä elinkeinotoiminnan harjoittajina²². Tältä osin oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen²³. Siten apuyhtiön olisi varmempaa harjoittaa jotakin toimintaa, ettei EVL-status olisi vain konsernisuhteeseen perustuvan tulkinnan varassa.

Konsernin emoyhtiönä apuyhtiön katsotaan yleensä harjoittavan elinkeinotoimintaa, jos se omistaa liiketoimintaa harjoittavia tytäryhtiöitä ja toimii samalla konsernin yhtiöissä, jotka harjoittavat esimerkiksi konsernin hallintotoimintaa²⁴. Konserniavustus on mahdollinen myös, jos apuyhtiö vuokraa kiinteistöä ostetun yhtiön käyttöön²⁵. Muita mahdollisia apuyhtiön toiminta-alueita ovat esimerkiksi konsernin laskutuksen hoitaminen, palkanlaskenta ja rahoitushuolto²⁶. Yhtiötä verotetaan elinkeinoverolain mukaan koko verovuodelta, jos se on harjoittanut liiketoimintaa verovuoden päättyessä²⁷.

²² Ks. Ikkala et al. 1997, s. 263. Tällöin kyseessä on ns. intressipiirijattelu, jonka mukaan holdingyhtiön toiminta on katsottu elinkeinotoiminnaksi, kun yhtiö kuuluu laajempaan konserniin tai siihen verrattavaan yritysryhmään, joka harjoittaa liiketoimintaa. Ks. intressipiirijattelusta myös KHO 1990 B 503.

²³ Lakitekstit antavat hyvin vähän johtoa sille, onko holdingyhtiötä pidettävä elinkeinonharjoittajana. Holdingyhtiötä verotetaan toisinaan elinkeinoverolain ja toisinaan tuloverolain mukaan. Rajanveto on muotoutunut oikeuskäytännössä ennakkopäätösten pohjalta. Ks. Tikka 1995, s. 28.

Elinkeinonharjoittajana pidetty holdingyhtiö on saattanut asemaltaan olla konsernin emoyhtiö (esim. KHO 1978 B II 539 ja KHO 1980 B II 529; vrt. myös KHO 1984 B II 517) tai arvopapereita hallinnoivan apuyhtiön tyyppinen tytäryhtiö (esim. KHO 1976 B II 513 ja KHO 6.3.1980 T 1301). Jos sitä vastoin holdingyhtiön tehtävänä on ollut toimia yksityishenkilöiden sijoitusten hallinnoijana, yhtiötä ei ole pidetty elinkeinonharjoittajana (näin esim. KHO 1978 B II 559; ks. myös KHO 1985 B I 51). Sellaista ehdotonta päätelmää, että liiketoimintaa harjoittavaan konserniin kuuluva holdingyhtiö olisi aina elinkeinonharjoittaja, ei kuitenkaan voitane tehdä, sillä oikeuskäytännöstä löytyy myös vaikeasti selitettäviä toisensuuntaisia ratkaisuja (esim. KHO 22.5.1980 T 2697). Ilmeisesti arviointiin on vaikuttanut sekin, onko holdingyhtiöjärjestely ollut luonteeltaan hyvin keinotekoinen ja ilmeisesti sellaisia veroetuja tavoitteleva, joita holdingyhtiön omistajien välittömään arvopaperiomistukseen ei olisi liittynyt. Julkisesti noteeratun holdingyhtiömuotoisen ns. sijoitusyhtiön toimintaa on ratkaisussa KHO 1986 B II 509 pidetty elinkeinotoimintana. Ks. Tikka – Nykänen, s. 6:13.

²⁴ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 263.

²⁵ KHO 1991 B 511. Liiketoimintaa harjoittavan osakeyhtiön kokonaan omistama kiinteistöosakeyhtiö vuokrasi pääosan omistamastaan toimitilatalosta emoyhtiölleen pääkonttoritiloiksi. Emoyhtiöllä oli oikeus vähentää verotuksessaan kiinteistöosakeyhtiölleen antamansa konserniavustus.

²⁶ Ks. Siikarla 2001, s. 258.

²⁷ Ks. Siikarla 2001, s. 258.

Jos taas holdingyhtiö toimii lähinnä yksityishenkilöiden sijoituksia hallinnoivana yhtiönä, sitä ei voida pitää elinkeinonharjoittajana. Tällöin arvioinnissa otetaan huomioon myös se, kuinka keinotekoinen tai veroetuja tavoitteleva järjestely on kyseessä.²⁸

Konserniavustuksen edellytyksiä arvioidaan antajan ja saajan välisen suhteen kannalta. Konserniavustuslain soveltamista ei siten estä se, että osakeyhtiölaissa tarkoitettuun konserniin kuuluu tuloverolain mukaan verotettavia tai ulkomaisia tytäryhtiöitä. Konserniavustuksen antamiseksi on konserniavustuslain soveltamisedellytysten täyttyvä avustuksen antajana ja saajana olevien osakeyhtiöiden osalta²⁹.

KonsAvL 2 §:ssä edellytetään myös, että konserniavustus annetaan liiketoimintaa varten. Tältä osin on riittävää, että avustus luetaan konserniavustuksen saajan harjoittaman liiketoiminnan tuloksi. Konserniavustuksen saajan ei tarvitse käyttää avustusta esim. investointien tekemiseen. Konserniavustus voidaan mm. siirtää konsernissa edelleen, kunhan kaikki yhtiöt harjoittavat liiketoimintaa³⁰. Tältä osin edellytykset siis täytyvät apuyhtiöjärjestelyssä, vaikka apuyhtiö käyttäisi konserniavustuksen lainanmaksuun.

Lisäksi KonsAvL 2 §:ssä edellytetään, että konserniavustus on muuta kuin pääoman sijoituksena annettu avustus. Konserniavustusta ei voida missään tapauksessa lukea pääomansijoitukseksi, ja toisaalta pääomansijoitus ei voi olla konserniavustusta missään tilanteessa.

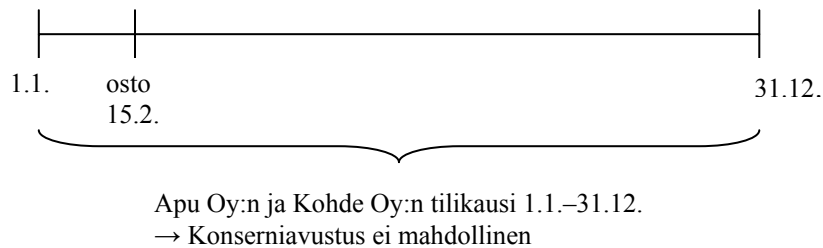
²⁸ Ks. Tikka 1995, s. 65.

²⁹ Konsernin omistusosuuden laskemisessa huomioitavien tytäryhtiöiden on kuitenkin täytettävä KonsAvL 3.1 §:n asettamat vaatimukset, vaikka ne eivät itse olisi konserniavustuksen antajana tai saajana. Ks. Tikka – Nykänen, s. 18:8. Tarkasteltavissa apuyhtiöjärjestelyissä on kuitenkin vain emo- ja tytäryhtiö, joten omistusosuuden laskemiseen ja muihin yhtiöihin liittyviin vaatimuksiin ei tässä perehdytä tarkemmin.

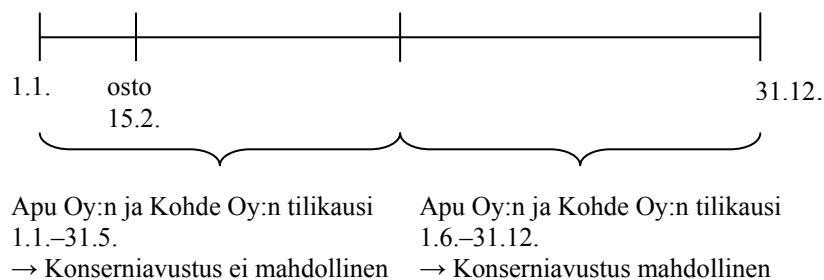
³⁰ KHO 1997:79. B yhtiön, jonka toimialana oli osakkuusyritysten konsultointi, osakekannasta omisti yli 90 % konsernin rahoitusyhtiönä toiminut emoyhtiö C. Yhtiö B omisti vastaavasti yli 90 % tytäryhtiö A:n osakekannasta. Verovuoden aikana oli yhtiö B saanut tytäryhtiö A:lta 3.000.000 markkaa konserniavustusta, josta se oli välittänyt 2.500.000 markkaa edelleen emoyhtiö C:lle. Samalla kun yhtiö B oli saanut yhtiö A:lta tuon konserniavustuksen, oli yhtiö B myöntänyt yhtiö A:lle samansuuruisen lainan. Kun kaikki yhtiöt A, B ja C olivat verovuoden aikana harjoittaneet liiketoimintaa, katsottiin konserniavustus annetuksi konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain 2 §:n mukaisesti liiketoimintaa varten ja siten vähennyskelpoiseksi liikemenoksi.

Konserniavustuksen antamisen edellytyksenä on, että konsernisuhde on kestänyt koko verovuoden tai tilikauden. Konsernisuhde on kestänyt koko verovuoden, jos konserniavustuslaissa edellytetty omistussuhde on kestänyt molempien yhtiöiden kohdalla niiden verovuoteen sisältyvän tilikauden alusta lukien. Tältä osin riittävänä ei ole pidetty esimerkiksi osakkeiden hankintaa kalenterivuoden käsittävän tilikauden ensimmäisenä päivänä³¹.

Lisäksi edellytetään, että molempien yhtiöiden tilikaudet päättyvät samanaikaisesti. Suunnittelua on siis tehtävä yhtiöiden tilikausien päättymisen osalta. Jos esimerkiksi apuyhtiö ostaa kohdeyhtiön 15.2. ja molempien tilikausi on 1.1.–31.12., ei ostovuonna ole mahdollista antaa konserniavustusta.

Jos taas kummankin tilikausi lyhennettäisiin päättymään 31.5., voitaisiin uudella 1.6. alkavalla tilikaudella antaa konserniavustusta heti.³²

Konserniavustus on tulosvaikutteinen erä, joka ei ole maksettua eikä saatua vastiketta tuotannontekijästä ja joka ei siten elinkeinoverolain *yleisten* sääntöjen mukaan ole antajan verotuksessa vähennyskelpoinen. Konserniavustuslaissa *säädetyin edellytyksin*

³¹ KHO 1995 B 509. Emoyhtiö A, jonka tilikausi oli 1.1.–31.12.1994, omisti edellisen tilikauden päättyessä eli 31.12.1993 tytäryhtiönsä B osakekannasta 83,30 prosenttia. A sai omistukseensa loput eli 16,70 prosenttia B:n osakekannasta 1.1.1994 tehdyllä kaupalla. A ei saanut verotuksessaan vähentää B:lle tilikaudella 1.1.–31.12.1994 antamaansa konserniavustusta, koska konsernisuhde A:n ja B:n välillä ei ollut kestänyt koko verovuotta 1994.

³² Ks. myös Siikarla 2001, s. 263.

konserniavustuksen antaja saa kuitenkin vähentää verotuksessa suorittamansa avustuksen ja se luetaan saajan veronalaiseksi tuloksi. Laissa tarkoitettu konserniavustus ei voi olla erä, jota kirjanpidossa on käsitelty pääomatileillä, koska erä saa tällöin pääomansijoituksen luonteen.

Konserniin kuuluvalla on oikeus vähentää antamansa konserniavustus elinkeinotoimintansa veronalaisesta tulosta ja konserniavustuksen saajalle avustus on veronalaista elinkeinotuloa (KonsAvL 3 §). Näin konserniavustuksella saavutetaan tuloja tasaava vaikutus. Konserniavustus ei saa kuitenkaan ylittää antajansa elinkeinotoiminnan tulosta ennen konserniavustuksen vähentämistä (KonsAvL 6 §). Konserniavustuksen antaminen ei siten voi johtaa tappion syntymiseen antajalla. Jos konserniavustus kuitenkin ylittää elinkeinotoiminnan tuloksen määrän, tuloksen ylittävää osaa ei voida vähentää lainkaan³³.

Taulukossa 9 on esitetty konserniavustuksen vaikutus apuyhtiön ja kohdeyhtiön verotettavaan tuloon ja maksettavan veron määrään. Kohdeyhtiön antama konserniavustus vähentää kohdeyhtiön tuloa saman määrän kuin se kasvattaa apuyhtiön tuloa. Konserniavustus siis periaatteessa vain siirtää tulon verotettavaksi konserniavustuksen saajayhtiölle. Yhtiöiden maksettavaksi tulevien verojen määrä on siten yhteensä 26.000 euroa.

Taulukko 9. Konserniavustuksen vaikutus verotettavaan tuloon ja maksettavan veron määrään.

	Apu Oy	Kohde Oy
Tulos	0 €	100.000 €
Konserniavustus	+ 100.000 €	- 100.000 €
Verotettava tulos	100.000 €	0 €
josta vero (26 %)	26.000 €	0 €
Tulos verojen jälkeen	74.000 €	0 €
Verot yhteensä	26.000 €	0 €

³³ Jos esimerkiksi konserniavustuksen antajan verovuosi muodostuu kahdesta tilikaudesta, ja konserniavustus annetaan ensimmäisellä tilikaudella, verovuoden kokonaistuloksen täytyy olla ei-negatiivinen (KHO 22.8.2005 T 2063).

Verovelvollisella on oikeus vähentää antamansa konserniavustus kuluna vain, mikäli vastaavat meno- ja tulokirjaukset on tehty antajan ja saajan kirjanpidossa (KonsAvL 5 §). Konserniavustus luetaan antajansa kuluksi ja saajan verotuksessa tuotoksi sinä verovuonna, jona se on suoritettu (KonsAvL 4 §).

Yhtiöoikeudelliselta kannalta konserniavustus on vero-oikeuden tiukasta sääntelystä huolimatta ongelmallinen tapa siirtää varoja. Konserniavustus on yhtiöoikeudellisesti epäselvä ja jopa vaarallinen varallisuudensiirtotoimi. Konserniavustuksen käyttö tulisikin siten rajata niihin tilanteisiin, joissa antajayhtiön kaikki osakkeenomistajat hyväksyvät sen ja avustus voidaan suorittaa antajayhtiön vahvistetun vapaan oman pääoman puitteissa.³⁴ Yhtiöoikeudelliset ongelmat liittyvät siis vähemmistöosakkaiden suojaan ja pääoman koskemattomuuden turvaamiseen. Apuyhtiön osalta konserniavustuksen käyttöön ei kuitenkaan pitäisi liittyä yhtiöoikeudellista riskiä, kun apuyhtiö omistaa kohdeyhtiön koko osakekannan. Muussa tapauksessa toki on syytä harkita myös konserniavustuksen yhtiöoikeudellista hyväksyttävyyttä. Yhtiöoikeudellinen hyväksyttävyys ei ole kuitenkaan konserniavustuksen verotuksellisen vähennyskelpoisuuden edellytys³⁵. Osakeyhtiölain rikkomisesta aiheutuvat omat rangaistusseuraamuksensa.

4.3.3 Osingonjako kohdeyhtiöstä ostajayhtiöön

Konsernirakenteessa toinen mahdollinen varojen siirtotapa kohdeyhtiöstä apuyhtiöön on osinko. Apuyhtiö omistaa kaupan jälkeen kohdeyhtiön ja voi saada osinkoa kuten muutkin omistajat. Osingonjako on kuitenkin melko hidas tapa siirtää varoja.

Omistajana olevan osakeyhtiön kannalta osingon saaminen on verotonta tuloa. Verottomuus on toteutettu lainsäädännössä määräämällä EVL 6 a §:ssä osakeyhtiön toiselta osakeyhtiöltä saamat osingot verovapaiksi³⁶. Verottomuus pätee apuyhtiöjärjestelyjen tapauksessa, kun molemmat ovat osakeyhtiöitä. Veroa maksaa siis vain kohdeyhtiö tuloksestaan ja apuyhtiö saa osingon käytettäväksi velan maksamiseen.

³⁴ Ks. konserniavustuksen yhtiöoikeudellisesta hyväksyttävyydestä esim. Koski – Sillanpää, s. 13:21.

³⁵ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 68.

³⁶ Aiemmin osinkojen verovapaus toteutui yhtiöveron hyvityksen kautta.

OYL 12:2 §:n mukaan osakeyhtiön voitonjako ei saa kuitenkaan ylittää viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton ja yhtiön muun vapaan oman pääoman yhteismäärää, josta on vähennetty taseen osoittama tappio ja muut jakokelvottomat erät. Tämän säännöksen ei kuitenkaan pitäisi muodostaa ongelmaa apuyhtiöjärjestelyn tapauksessa, koska järjestelyn tarkoituksena on maksaa ostoon otettu laina tulorahoituksella. Apuyhtiön omistajalla ei siten olisi houkutusta toimia osakeyhtiölain vastaisesti muutoin kuin siinä tapauksessa, että tulorahoitus ei riitä lainan maksamiseen. Tällöin olisi kuitenkin suotavampaa keskustella velkojan kanssa kuin alkaa toimia osakeyhtiölain vastaisella tavalla. Toisaalta kohdeyhtiössä ei yleensä ole muita osakkaita, joiden etuja osakeyhtiölain vastaisella toimella loukattaisiin.

Lisäksi OYL 12:2.3:ssa on rajoitus konsernien osingonjaon osalta. Sen mukaan emoyhtiön voittona ei saa jakaa määrää, joka ylittää viimeksi kuluneelta tilikaudelta vahvistetun konsernitaseen mukaisen voiton ja konsernin muun vapaan oman pääoman yhteismäärän vähennettynä lainkohdassa luetelluilla korjauserillä. Tappiollinen tytäryhtiö voisi siten olennaisesti rajoittaa emoyhtiön osingonjakomahdollisuuksia. Tämä säännös ei kuitenkaan ilmeisesti tule kovin helposti sovellettavaksi apuyhtiöjärjestelyn tapauksessa, koska apuyhtiö ei ainakaan alkuvaiheessa edes pystyisi osingonjakoon. Todennäköisesti liikenevät varat kuluvat velkojen takaisinmaksuun, ja tytäryhtiön tappiollisuudesta seuraisi, ettei varoja olisi edes siihen.

Taulukossa 10 on esitetty osingonjaon verotus apuyhtiöllä ja kohdeyhtiöllä, kun koko verojenjälkeinen tulo maksetaan osinkona kohdeyhtiöstä apuyhtiölle. Veroa maksaa ainoastaan kohdeyhtiö tuloksestaan, ja osinko on apuyhtiölle verovapaa. Veroa menee siten yhteensä 26.000 euroa, mikä on sama kuin edellä konserniavustuksen yhteydessä maksettavaksi tuleva verojen määrä.

Taulukko 10. Osingonjaon verotus apuyhtiöllä ja kohdeyhtiöllä.

	Apu Oy	Kohde Oy
Tulos	0 €	100.000 €
josta vero (26 %)	0 €	26.000 €
Tulos verojen jälkeen	0 €	74.000 €
Osinko	+ 74.000 €	- 74.000 €
josta vero	0 €	-
Verot yhteensä	0 €	26.000 €

4.3.4 Konserniavustusta vai osinkoa?

Konserniavustuksen ja osingonjaon väliset erot ovat lähinnä menettelyjen työläydessä. Konserniavustuksen antamiseen vaaditaan useiden edellytysten täyttymistä, kun taas osingonjakoon riittää omistus. Näin ollen osingonjako on mahdollista aina, kun yhtiöllä on jakokelpoisia varoja, mutta konserniavustus on mahdollinen vain liiketoimintaa harjoittavien yhtiöiden välillä myös muiden edellytysten täytyessä. Verorasituksen kannalta ratkaisulla ei ole merkitystä, koska yhtiöiden maksamien verojen määrä on molemmissa tavoissa sama.

Konserniavustuksen antaminen voi olla hyödyllisempää kuin osingonjako mm. siksi, että osinkoa voidaan jakaa vasta tilikauden jälkeen, kun taas konserniavustuksen antaminen on mahdollista jo tilikauden aikana. Ajoituksella voi olla merkitystä apuyhtiöjärjestelyn tapauksessa, mutta se riippuu lähinnä lainan takaisinmaksun aikataulusta. Konserniavustus voi kuitenkin olla paras keino sellaisessa tilanteessa, jossa edelliseltä tilikaudelta ei ole voitu jakaa osinkoa, mutta varoja tarvittaisiin lainanmaksuun jo ennen kuluvan tilikauden päättymistä.

Lisäksi konserniavustusta on mahdollista antaa, jos se tehdään elinkeinotoiminnan tuloksen rajoissa, kun taas osingonjakoon vaaditaan vapaata omaa pääomaa. Verokohtelun osalta osingonjako ja konserniavustuksen antaminen ovat tasavertaisia vaihtoehtoja, koska vuoden 2005 alusta molemmat ovat saajalleen verovapaata tuloa.

4.4 Yritysrakenteen valinta

Apuyhtiöjärjestelyn yhteydessä konsernirakenteella ei ilmeisesti saavuteta mitään etua suhteessa yhtenä yhtiönä toimimiseen. Konsernina toimimisesta ei liioin aiheudu mitään verotuksellisia seuraamuksia, jotka tekisivät siitä yhtä yhtiötä huonomman ratkaisun. Tämä johtuu erityisesti siitä, että apuyhtiöjärjestelyllä saadaan helposti aikaan mm. konserniavustuslain vaatimukset täyttävä konserni. Konsernirakenteen puolesta apuyhtiöjärjestelyn yhteydessä voidaan ehkä esittää kuitenkin se seikka, että konserni muodostuu suoraan osakkeiden kaupan seurauksena. Näin ollen, jos ei haluta tehdä muita järjestelyjä, konsernina toimimisen edellytykset on kuitenkin jo saavutettu.

Yhden yhtiön ja konsernin välistä valintaa tehtäessä konsernirakennetta puoltavat useimmiten muut kuin verotukseen liittyvät syyt³⁷. Konsernirakenteeseen ei juuri voida sanoa liittyvän yleisiä veroetuja mm. verotuksen neutraalisuuden tavoitteesta seurauksena³⁸. Verotukselliset edut rajoittuvat lähinnä tytäryhtiön myyntitilanteeseen. Tällöin on yleensä edullisempaa, että myynnin kohteena on tytäryhtiö eikä substanssikaupalla myytävä suuremman yhtiön oikeudellisesti epäitsenäinen yksikkö³⁹. Konsernirakenteella saavutettaisiin tällöin se hyöty, että tytäryhtiön luovutuksesta saatu voitto olisi nykyainsäädännön mukaan verovapaa (EVL 6 b §). Myyntitilanne tulisi apuyhtiön käyttötilanteessa ilmeisesti esille kuitenkin vain harvoin, koska yritystoiminnan jatkaminen on järjestelyssä luultavasti ensisijainen tavoite.

Toinen konsernina toimimiseen yleensä liittyvä etu ei ole niinkään verotuksellinen, vaan yleisesti yritystoimintaan liittyvä. Konsernirakenne saattaa nimittäin antaa mahdollisuuden työnantajan sosiaaliturvamaksun, työttömyysvakuutusmaksun ja TEL-maksun minimoiviin järjestelyihin⁴⁰. Kyseisellä edulla ei kuitenkaan ole juuri merkitystä apuyhtiöjärjestelyn

³⁷ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 2.

³⁸ Konserniavustuslain tavoitteena on ollut, ettei konsernirakenteella voitaisi saavuttaa verotuksellista etua suhteessa yhtenä yhtiönä toimimiseen. Tavoite seuraa verotuksen neutraalisuuden vaatimuksesta. Neutraalisuudella tarkoitetaan juuri sitä, ettei verotus vaikuta valittaessa yhden yhtiön ja konsernirakenteen välillä.

³⁹ Ks. Tikka – Nykänen, s. 18:20.

⁴⁰ Sosiaaliturvamaksu on porrastettu käyttöomaisuuden säännönmukaisten poistojen ja maksettujen palkkojen suhteen mukaan. Konsernissa voidaan työvaltaisia toimintoja ehkä keskittää yksikköön, jossa poistotarve on vähäinen. Työttömyysvakuutusmaksu on porrastettu kokonaispalkkasumman mukaan. TEL-maksuun

yhteydessä, koska varsinainen toiminta ja siten myös työntekijät ja omaisuus ovat hankitussa kohdeyhtiössä, eikä niitä ole mahdollista siirtää apuyhtiöön tai muihin yhtiöihin. Liiketoimintaan yleisesti voi liittyä erilaisia henkilöstöön ja toimintaan liittyviä tekijöitä, jotka tekevät konsernirakenteesta muutoin hyödyllisen⁴¹.

Konsernina toimimisesta aiheutuu kuitenkin se, että toiminnan hallinnointi on monimutkaisempaa kuin yhdessä yhtiössä toimittaessa. Konsernirakenteesta seuraa mm. velvollisuus konsernitilinpäätöksen laatimiseen, mikä voi olla myös kustannuksia aiheuttava tekijä. Työmäärän lisäämiselle ei ole oikeastaan apuyhtiön tapauksessa mitään hyvää syytä, joten yhtenä yhtiönä toimiminen saattaisi olla ensisijainen ratkaisu. Yhtiöiden yhdistämisen jälkeen hallinnointi on tällöin helpompi hoitaa kuin konsernissa.

Konsernirakenteeseen liittyvänä haittana yleisesti on se, että eri yksiköiden voitot ja tappiot eivät yhdisty konsernin sisällä. Yhtenä yhtiönä toimittaessa tulokseenvaikuttamiskeinot ovat yhteisiä, ja yhtiön voitot ja tappiot tasoittuvat eri yksiköiden välillä.⁴² Haitan merkitystä pienentää kuitenkin konserniavustuslain antama mahdollisuus konserniavustuksen antamiseen, koska konserniavustuksella päästään samaan taloudelliseen lopputulokseen kuin yhdessä yhtiössä. Konserniavustukseen liittyy kuitenkin useita edellytyksiä, jotka voivat eräissä tapauksissa vaatia omistuksen lisäämistä tai muita järjestelyjä konsernin sisällä. Konserniavustuksen mahdollisuus kuitenkin poistaa voittojen ja tappioiden ongelman apuyhtiön tapauksessa. Lisäksi lain asettamat vaatimukset eivät yleensä muodosta ongelmaa apuyhtiöiden tilanteessa, koska konserniavustuslain edellytykset täyttyvät yleensä helposti. Apuyhtiöjärjestelyn tilanteessa konsernirakenteeseen ei siten liity erityisiä pysyviä haittoja.

Apuyhtiöjärjestelyn tapauksessa voitaisiin ajatella, että koska konsernina toimimisesta ei aiheudu mitään erityistä hyötyä, on yhtenä yhtiönä toimiminen järkevämpää. Toimintaa on turha tehdä monimutkaiseksi, jos sama lopputulos saavutetaan yksinkertaisella, yhden yhtiön rakenteella. Tällöin ongelmaksi muodostuu lähinnä yhden yhtiön muodostaminen. Yhteen yhtiöön päästään yritysjärjestelyillä, joita käsitellään seuraavaksi tarkemmin.

vaikuttaa työntekijöiden lukumäärä. Maksuja on mahdollista pienentää sijoittamalla toimintaa erillisiin yhtiöihin.

⁴¹ Ks. tarkemmin muista liiketaloudellisista syistä konsernirakenteen valinnassa Ranta-Lassila 2002, s. 2–3.

⁴² Tikka – Nykänen, s. 18:20.

5 YRITYSJÄRJESTELYT KAUPAN JÄLKEEN

5.1 Yritysjärjestelyistä yleensä

Apuyhtiön käyttöön yrityskaupassa liittyvät kiinteästi erilaiset yritysjärjestelyt, joita voidaan suorittaa sekä ennen kauppaa että yrityskaupan jälkeen¹. Yritysjärjestelyillä tarkoitetaan tällöin tilanteita, joissa yrityksen rakennetta muutetaan tai omaisuutta tai liiketoimintaa luovutetaan niin, ettei järjestelyssä ole mukana ulkopuolista tahoa. Tällöin omaisuutta ei välttämättä arvosteta markkinaehtoiseen hintaan.² Yritysjärjestelyillä tarkoitetaan usein myös erilaisia yritysostoja³. Tässä käytetään yritysjärjestelyjen käsitettä suppeassa merkityksessään ilman yritysostoja.

Yritysjärjestelyjä ovat suppeasti määriteltynä sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto, joista on säännökset vuonna 1996 voimaan tulleissa EVL 52–52 g §:issä. Näiden lisäksi yritysjärjestelyihin voidaan lukea myös purkaminen, koska se vastaa menettelyltään muita yritysjärjestelyjen muotoja. Purkamista koskeva sääntely sisältyy EVL 51 d §:ään.

Yritysjärjestelyjä koskeva verolainsäädäntö EVL 52–52 g §:ien osalta perustuu pitkälti Euroopan yhteisöjen neuvoston antamaan yritysjärjestelydirektiiviin (90/434/ETY), jossa on asetettu vaatimuksia jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, jakautumisiin, varojensiirtoihin ja osakkeiden vaihtoihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä. Direktiivin tavoitteena on ollut, ettei yritysjärjestelyistä aiheudu välittömiä veroseuraamuksia yhtiöille tai niiden omistajille. Veroseuraamuksia ei saa aiheutua mm. varallisuuden siirrossa käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotuksesta, varauksista, verotuksessa vähennyskelpoisesta tappiosta eikä sulautumisvoitosta.

¹ Tässä esityksessä käsitellään tarkemmin yrityskaupan jälkeen suoritettavia yritysjärjestelyjä, koska ne ovat ostajan kannalta tärkeitä. Yritysjärjestelyjen käyttöä kauppaan valmistelemina toimina on käsitelty edellä.

² Ks. Immonen 2000, s.1.

³ Ks. Immonen 2000, s.2.

Direktiivi velvoittaa jäsenvaltiot mahdollistamaan yritysjärjestelyjen toteuttamisen jäsenvaltioiden rajat ylittävissä tapauksissa. Suomessa direktiivin määräykset on omaksuttu lähes suoraan ja ne koskevat sekä kotimaisia että kansainvälisiä yritysjärjestelyjä. On kuitenkin huomattava, etteivät kansainväliset yritysjärjestelyt ole olleet mahdollisia, koska yhtiölainsäädäntöä ei ole pystytty harmonisoimaan Euroopan unionin alueella⁴. Lokakuussa 2004 astui kuitenkin voimaan Eurooppayhtiölaki (742/2004), joka mahdollistaa ns. eurooppayhtiön muodostamisen rajat ylittävällä sulautumisella.

Euroopan yhteisöjen neuvoston yritysjärjestelydirektiivin ja suomalaisen lainsäädännön tavoitteena on ollut, että yritysjärjestelyistä ei seuraa välittömiä verovaikutuksia. Direktiivi edellyttää myös, ettei kansainvälisiä yritysjärjestelyjä kohdella ankarammin kuin maan sisäisiä järjestelyjä. Toisaalta Suomessa on katsottu tärkeäksi, että kotimaisia ja kansainvälisiä sulautumisia kohdellaan samalla tavoin, etteivät esimerkiksi kansainvälisten järjestelyjen veroedut johtaisi keinotekoiseen ulkomaisten yhtiöiden käyttöön⁵. Tavoitteena on myös Suomen verotusvallan turvaaminen kansainvälisten yritysjärjestelyjen tapauksessa.

Purkamista koskevaa lainsäädäntöä on muokattu viimeksi vuoden 2005 alussa tehtyjen lakiuudistusten yhteydessä. Lakimuutosten perusteena on ollut lähinnä verokohtelun yhtenäistäminen sulautumisen ja purkamisen osalta, koska mm. purkutappion vähennyskelpoisuus aiheutti verotuksen neutraalisuusongelmia sulautumistappion vähennyskelvottomuuteen nähden. Uudella lainsäädännöllä on pyritty yhtenäistämään verotusta, koska toimenpiteet ovat muutoin olleet toisilleen vaihtoehtoisia menettelyjä. Sulautumistappion vähennyskelpoisuuden poistumisen jälkeen purkaminen ehti muodostua sulautumista suositummaksi juuri purkutappion vähennyskelpoisuuden takia.⁶

EVL 52 §:n mukaiset yritysjärjestelyt voidaan toteuttaa ilman järjestelyihin osallistuville yrityksille ja niiden omistajille aiheutuvia välittömiä veroseuraamuksia. Verotus lykkääntyy siihen ajankohtaan, jona järjestelyssä siirtyneet varat tai vastikkeena saadut osakkeet *luovutetaan edelleen*. Edellytyksenä on kuitenkin, että järjestely merkitsee *pelkästään yritysrakenteiden ja omistuksen uudelleenjärjestelyä* ilman merkittävän käteisvastikkeen

⁴ Ks. HE 177/1995 vp., Yleiset perustelut luku 1.2.1.

⁵ Ks. HE 177/1995 vp.

⁶ Ks. HE 92/2005 vp., s. 38 ja 65.

käyttämistä. Veroetuja ei ole tarkoitettu liitettäväksi ensi sijassa kaupan luonteisiin toimiin. Vähäinen käteisvastike ei kuitenkaan yleensä estä yritysjärjestelyihin liittyvien veroetujen saamista. Erityisiä veroetuja EVL 52 §:n säännöksiin ei sisälly. Säännöksellä saavutetaan ainoastaan se, että järjestelyt eivät johda yhtiön osalta arvonnousujen ja varausten tuloutumiseen eivätkä omistajan osalta myyntivoiton verotukseen⁷.

Apuyhtiökaupan jälkihoitotoimina yritysjärjestelyistä tulevat kysymykseen apuyhtiön ja kohdeyhtiön sulautuminen sekä kohdeyhtiön purkaminen. Vaikka sulautuminen ja purkaminen ovat monissa tilanteissa toisilleen vaihtoehtoisia menettelytapoja, niiden käyttöä on kuitenkin harkittava tarkasti. Sekä purkaminen että sulautuminen johtavat kohdeyhtiön oikeudelliseen lakkaamiseen, jolloin apuyhtiö saa kohdeyhtiön varat ja velat itselleen. Menettelyjä kohdellaan kuitenkin verotuksessa hyvin eri tavoin, joten verosuunnittelun merkitys on huomattava. Sulautumiseen ja purkamiseen ei varsinaisesti liity mitään verotuksellisia etuja, vaan lähinnä kustannuksia ja verosuunnittelun kannalta kustannusten minimointia. Apuyhtiön käyttötilanteessa ja yrityskaupan jälkihoitona sulautumisella tai purkamisella pyritään vain poistamaan kaupan aiheuttamia haittoja, kuten vähennyskelpoisten kulujen puuttuminen⁸. Näin tavoitellaan yritysjärjestelyjen kautta samaa lopputulosta, mikä olisi saavutettu substanssikaupalla⁹.

Seuraavassa käsitellään sulautumista ja purkamista menettelyinä, minkä jälkeen tarkastellaan sulautumisen ja purkamisen verovaikutuksia. Verovaikutusten tarkastelussa pyrkimyksenä on verovaikutusten vertailu kahden menettelyn välillä, joten tältä osin molempien menettelyjen verotus käsitellään aina samassa yhteydessä.

⁷ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 205.

⁸ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 265.

⁹ Ks. Manninen 2001, s. 256.

5.2 Ostetun yhtiön sulautuminen apuyhtiöön

5.2.1 Sulautumisen käyttö yrityskaupan jälkeen

Tytäryhtiöksi muodostuneen kohdeyhtiön sulautuminen apuyhtiöön on yksi usein käytetty yrityskaupan jälkihoidon muoto¹⁰. Apuyhtiö omistaa yleensä kohdeyhtiön koko osakekannan, joten kyseessä on tällöin tytäryhtiösulautuminen. Näissä tilanteissa on joskus kuitenkin järkevämpää jättää muodostunut konserni olemaan¹¹. Sulautumisessa kuitenkin yhtiöiden varat ja velat yhdistyvät, jolloin tehdyn yrityskaupan rahoitukseen otettua lainaa voidaan maksaa ostetun yhtiön varoilla ja liiketoiminnan tuloksella. Tällöin vältetään erilaisilta konsernirakenteesta aiheutuvilta lisäpohdinnoilta.

EVL 52 b §:n mukaan sulautumisessa tapahtuu yleisseuraanto, jossa osakeyhtiö lakkaa olemasta ja sen varat ja velat siirtyvät sellaisinaan toiselle yhteisölle¹². Sulautumisessa sovelletaan jatkuvuusperiaatetta. Sulautuvan osakeyhtiön varaukset eivät purkaannu eivätkä poistot palaudu. EVL 52 a §:ssä asetetut edellytykset täyttävä sulautuminen voidaan toteuttaa ilman yhteisöille ja niiden osakkaille aiheutuvia välittömiä veroseuraamuksia. Sulautumisessa ei katsota syntyvän veronalaista voittoa eikä vähennyskelpoista tappiota.

Sulautumisen tekemiseen liittyy useita verotuksellisia kysymyksiä, kuten esimerkiksi tappioiden vähennysoikeus. Tappioiden vähennysoikeutta käsitellään jäljempänä omana kokonaisuutenaan. Sulautumistappio taas oli vähennyskelpoinen aina vuoteen 1995, jolloin uusi yritysjärjestelyjä koskeva verolainsäädäntö astui voimaan. Sulautumistappion vähennysoikeuden poistuminen johti siihen, ettei sulautumisen käyttäminen ole enää ollut yhtä suosittu yritysjärjestelyvaihtoehto. Sulautumista käytettäessä kannattaakin kauppahinta määritellä niin, ettei sulautumistappiota synny.

¹⁰ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 263.

¹¹ Vrt. Siikarla 2001, s. 526. Kirjoittajan mukaan konserni on yleensä parempi vaihtoehto kuin yritysjärjestelyjen tekeminen.

¹² Sulautuminen on mahdollista myös avoimien ja kommandiittiyhtiöiden kesken, mutta osakeyhtiön ja henkilöyhtiön sulautuminen keskenään ei ole mahdollista.

Sulautumista säännellään useissa eri laeissa. Kaikkien eri yritysmuotojen osalta on sulautumista koskevia säännöksiä omissa laeissaan, vaikkakin osakeyhtiölain säännöksiä sovelletaan osittain myös muihin kuin osakeyhtiöihin. Verolainsäädännössä sulautumista koskevia kohtia on sekä tuloverolaissa että elinkeinoverolaissa. Lisäksi yksittäisiä sulautumista koskevia säännöksiä on mm. arvopaperimarkkinalaissa ja Eurooppayhtiölaissa.

5.2.2 Sulautuminen osakeyhtiölaissa

Sulautumista koskevaa sääntelyä on erityisesti osakeyhtiölaissa, jossa pyritään takaamaan mm. velkojain suoja sulautumistilanteessa. Osakeyhtiöiden sulautumisesta säädetään OYL 14 luvussa. Säännösten mukaan osakeyhtiö (sulautuva yhtiö) sulautuu toiseen osakeyhtiöön (vastaanottavaan yhtiöön) siten, että sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle yhtiölle (OYL 14:1).

Osakeyhtiölain mukaisia sulautumisia on kolmea perustyyppiä: tytäryhtiösulautuminen, tavallinen sulautuminen ja kombinaatiosulautuminen. Tytäryhtiösulautumisessa emoyhtiö omistaa kaikki tytäryhtiön osakkeet, mikä on tilanne myös apuyhtiöjärjestelyssä. Tavallisessa sulautumisessa vastaanottava yhtiö ei omista sulautuvan yhtiön osakkeita. Tavalliseen sulautumiseen rinnastettavassa sekasulautumisessa vastaanottava yhtiö omistaa osan sulautuvan osakeyhtiön osakkeista. Kombinaatiosulautumisessa vähintään kaksi osakeyhtiötä yhtyy perustamalla uuden osakeyhtiön, jolle niiden varat ja velat siirtyvät vastaanottavan yhtiön osakkeita vastaan. Tytäryhtiösulautuminen on käytännössä kuitenkin yleisin sulautumistyyppi¹³.

Apuyhtiöjärjestelyn tapauksessa sulautuminen on yleensä tytäryhtiösulautuminen, koska apuyhtiö omistaa kohdeyhtiön koko osakekannan. Osakeyhtiölain mukaisen tytäryhtiösulautumisen kulku on seuraava:

- 1) hallitukset laativat ja sopivat sulautumissuunnitelman
- 2) riippumaton asiantuntija suorittaa tarkastuksen ja antaa lausunnon
- 3) sulautumissuunnitelma ilmoitetaan ja rekisteröidään kaupparekisteriin

¹³ Ks. Järvenoja 2003, s. 44.

- 4) sulautumissuunnitelma hyväksytään hallituksen kokouksissa/yhtiökokouksissa
- 5) sulautumisen täytäntöönpanohakemus toimitetaan kaupparekisteriin
- 6) kaupparekisteri kuuluttaa/yhtiöt ilmoittavat hakemuksesta velkojille
- 7) rekisteri-ilmoitus kaupparekisteriin
- 8) sulautuminen tulee voimaan.¹⁴

Tytäryhtiösulautuminen on menettelyltään yksinkertaisempi kuin muut sulautumistyytit, koska emoyhtiö omistaa tytäryhtiön kaikki osakkeet ja sulautuminen kohdistuu vain kahteen yhtiöön¹⁵.

5.2.3 Sulautuminen verolaeissa

Verolainsäädännössä sulautumista säännellään EVL 52 a ja 52 b §:issä sekä TVL 123 §:ssä. Lisäksi sulautumista koskee EVL 52 g §:ssä oleva nimenomaan yritysjärjestelyjä säätelevä veronkiertosäännös, jolla pyritään ehkäisemään verovelvollisten epärehellisyyttä. Veronkiertosäännöstä käsitellään tarkemmin omana kokonaisuutenaan jäljempänä.

Elinkeinoverolain sulautumista koskevia säännöksiä sovelletaan EVL 52 a §:n mukaan järjestelyihin, joissa yksi tai useampi osakeyhtiö (sulautuva yhtiö) purkautuen selvitysmenettelyttä siirtää *kaikki* varansa ja velkansa toiselle osakeyhtiölle (vastaanottava yhtiö) ja joissa sulautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat vastikkeena omistamiensa osakkeiden mukaisessa suhteessa vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia *uusia osakkeita*. Vastike saa olla myös rahaa, kuitenkin enintään 10 prosenttia vastikkeena annettavien osakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta tai nimellisarvon puuttuessa osakkeita vastaavasta osuudesta maksettua osakepääomaa.

EVL 52 a ja b § koskevat sanamuotonsa mukaan osakeyhtiöitä. Säännöksiä sovelletaan kuitenkin EVL 52 §:n mukaan kaikkiin sellaisiin kotimaisiin yhteisöihin, joita koskeva yhteisöainsäädäntö mahdollistaa sulautumisen, sekä kotimaisten elinkeinoyhtymien

¹⁴ Ks. Immonen 2000, s. 54.

¹⁵ Ks. muista sulautumistyypeistä ja menettelyjen yksityiskohdista esim. Immonen 2000, s. 50–109.

sulautumiseen. Säännökset soveltuvat siten myös osuuskuntiin sekä avoimiin ja kommandiittiyhtiöihin.

EVL 52 a §:ssä edellytetään myös, että sulautuva yhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä. Tämä tarkoittaa, että sulautumisen täytyy tapahtua yhtiöoikeudessa säädettyssä sulautumismenettelyssä¹⁶.

EVL 52 a §:ssä edellytetään, että sulautumisessa annetaan vastikkeena vain vastaanottavan yhtiön uusia osakkeita. Vastikkeena voidaan antaa rahaa, mutta korkeintaan 10 prosenttia sulautumisvastikkeena annettavien uusien osakkeiden arvosta.¹⁷ Arvo on yleensä osakkeiden nimellisarvo. Jos osakkeilta puuttuu nimellisarvo, määrittämisperusteena pidetään nimellisarvon sijasta vastikkeena saatavia osuuksia vastaavaa osuutta maksetusta osakepääomasta. Elinkeinoverolain säännösten soveltamisala on siten suppeampi kuin sulautumista koskevien yhtiöoikeudellisten säännösten. Esimerkiksi sulautumisvastiketta koskevissa säännöksissä on eroa lakien välillä. Osakeyhtiölaissa ei ole sulautumisvastikkeen laatua, arvon määrittäystä tai jakamista koskevia erityissäännöksiä, vaan vastikkeesta voidaan sopia vapaasti yhdenvertaisuusperiaatteen rajoissa. Vastike voi osakeyhtiölain mukaan olla paitsi vastaanottavan yhtiön osakkeita, myös rahaa, muuta omaisuutta tai sitoumuksia. Elinkeinoverolain säännöksiä sovellettaessa sulautumisvastikkeen on sitä vastoin oltava pääosin vastaanottavan yhtiön uusia osakkeita. Käteisvastikkeen osuus saa olla ainoastaan 10 prosenttia vastikkeena annettavien osakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta. Rahan lisäksi ei voida käyttää muuta vastiketta. Taulukossa 11 on yhteenveto vero-oikeuden ja yhtiöoikeuden eroista sulautumisvastikkeen osalta.

¹⁶ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 211.

¹⁷ Vastiketta koskevia säännöksiä kohtaan on kuitenkin esitetty kritiikkiä, koska uusien osakkeiden vaatimuksesta poikkeaminen johtaa heti järjestelyn käsittelemiseen purkamisena.

Taulukko 11. Vero-oikeuden ja yhtiöoikeuden erot sulautumisvastikkeen osalta¹⁸.

Vastike	Vero-oikeus	Yhtiöoikeus
Uusia osakkeita	Kyllä	Kyllä
Omia osakkeita	Ei	Kyllä
Rahaa	Korkeintaan 10 %	Kyllä
Muuta omaisuutta	Ei	Kyllä

Yhtiöoikeuden säännösten perusteella näyttäisi siltä, ettei vastikkeen laadulla ole juurikaan merkitystä sulautumisessa. Käytännössä vero-oikeuden sulautumisvastikkeelle asettamalla vaatimuksilla on kuitenkin suuri painoarvo, koska yleensä tavoitteena on toteuttaa sulautuminen ilman tuloveroseuraamuksia¹⁹.

Koska rahavastikkeen 10 prosentin enimmäismäärä lasketaan kaikkien vastikeosakkeiden yhteenlasketun nimellisarvon perusteella, ei rajoitus ole osakaskohtainen. Joidenkin osakkaiden osakkeet voidaan esimerkiksi kokonaisuudessaan lunastaa sulautumisen yhteydessä, mutta heille maksettu rahavastike ei voi yhteensä ylittää 10 prosenttia toisten osakkaiden vastikkeena saamien osakkeiden yhteisestä nimellisarvosta.²⁰

OYL 14:12 §:n mukaan sulautumispäätöstä vastaan äänestäneellä sulautuvan yhtiön osakkeenomistajalla on oikeus vaatia, että yhtiö lunastaa häneltä käyvästä hinnasta osakkeet, jotka on yhtiökokoukseen mennessä ilmoitettu merkittäviksi osakeluetteloon. Lunastuksen perusteella maksettuja määriä ei pidetä EVL 52 a §:n tarkoittamana rahavastikkeena, joten lunastuksessa suoritettujen määrien *lisäksi* osakkeenomistajille voidaan suorittaa vastikkeena rahaa enintään 10 prosenttia uuden yhtiön liikkeeseen laskemien uusien osakkeiden yhteenlasketusta nimellisarvosta tai vasta-arvosta²¹. Verolainsäädännössä asetettavat rajoitukset yhtiölainsäädännön vähemmistönsuojalle olisivatkin ristiriidassa lakien tarkoituksen kanssa.

¹⁸ Ks. myös Järvenoja 2003, s. 45.

¹⁹ Ks. Järvenoja 2003, s. 45.

²⁰ Verohallituksen tiedote 1/1997, luku 2.1. Vrt. kuitenkin Mattila 2003, s. 33.

²¹ Ks. KHO 1999:75.

Vaikka säännöksessä puhutaan rahavastikkeesta, on sitä kuitenkin tarkoitus soveltaa kaikissa sulautumistyypeissä. Säännöstä voidaan siten soveltaa myös tytäryhtiösulautumisissa, joissa sulautumisvastiketta ei lainkaan suoriteta.²² Apuyhtiökaupan osalta tämän lainkohdan ei pitäisi tuottaa ongelmia, koska apuyhtiö omistaa yleensä kohdeyhtiön kokonaan.

TVL 123 § sallii sulautuvan yhtiön tappioiden siirtymisen vastaanottavalle yhtiölle. Sen mukaan yhteisöjen sulaututtua on vastaanottavalla yhteisöllä oikeus vähentää verotettavasta tulostaan sulautuneen yhteisön tappio TVL 119 ja 120 §:issä säädetyllä tavalla, mikäli vastaanottava yhtiö tai sen osakkaat tai yhtiö ja sen osakkaat yhdessä ovat tappiovuoden alusta lukien omistaneet yli puolet sulautuneen yhtiön osakkeista. Tappioiden vähennysoikeutta käsitellään lisää omassa luvussa.

5.3 Ostetun yhtiön purkaminen

5.3.1 Purkamisen käyttö yrityskaupan jälkeen

Sulautumisen vaihtoehtona voi tulla kysymykseen ostetun yhtiön purkaminen. Purkaminen on ollut erityisen houkutteleva vaihtoehto, koska purkutappio oli vähennyskelpoinen pitkään sulautumistappion vähennysoikeuden poistamisen jälkeen²³. Purkutappion vähennyskelpoisuutta arvosteltiin lainmuutoksesta asti verotuksen neutraalisuuden häiriintymisen takia. Sulautuminen ja purkaminen ovatkin periaatteessa toisilleen vaihtoehtoisia yritysjärjestelykeinoja, joilla päästään samaan lopputulokseen. Purkaminen ei siten vaikuta kovinkaan järkevältä menettelytavalta, kun purkautuvan yhtiön toimintaa kuitenkin jatketaan. Verokohtelun erot johtivat kuitenkin monissa tapauksissa siihen, että purkaminen suoritettiin sulautumisen sijasta ainoastaan purkutappion vähennysoikeuden muodossa saavutettavan veroedun takia. Purkutappion vähennyskelpoisuuden poistuminen

²² Ks. HE 177/1995 vp., Yksityiskohtaiset perustelut luku 1.1. Myös KVL 1996/169.

²³ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 224.

poisti tämän epäkohdan. Ilmeisesti uudistus johtaakin uudelleen sulautumisen käyttöön yrityskaupan jälkihoitona²⁴.

Purkamisen edullisuutta on arvioitava kuitenkin tapauskohtaisesti. Edullisuuden arviointiin vaikuttavat useat seikat. Purkaminen esimerkiksi palauttaa purkautuvan yhtiön poistot, purkaa varaukset ja saattaa aiheuttaa varainsiirtoverotuksen. Vähennyskelpoisen purkutappion poistuminen on johtanutkin siihen, että kohdeyhtiön purkamisesta syntyy lähinnä vain kustannuksia.

5.3.2 Purkaminen osakeyhtiölaissa

Osakeyhtiön purkaminen tapahtuu osakeyhtiölain mukaisen selvitysmenettelyn kautta. Kun yhtiökokous on tehnyt päätöksen selvitystilaan asettamisesta, on selvitysmenettelyn kulku pääpiirteittäin seuraava:

- 1) yhden tai useamman selvitysmiehen valitseminen (OYL 13:6 §)
- 2) selvitystilaan koskevan päätöksen ja selvitysmiesten ilmoittaminen rekisteröitäviksi (OYL 13:9 §)
- 3) julkisen haasteen hakeminen yhtiön velkojille (OYL 13:9 a §)
- 4) tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen laatiminen ja käsittely yhtiökokouksessa, mikäli yhtiökokous ei vapaaehtoisen selvitystilan osalta ole päättänyt, että tilinpäätöksen laatiminen ei ole tarpeen (OYL 13:8 §)
- 5) liiketoiminnan lopettaminen ja omaisuuden muuttaminen tarvittavassa määrin rahaksi selvitystä varten (OYL 13:10 §)
- 6) yhtiön velkojen maksu (OYL 13:12 §)
- 7) jäljelle jäävän netto-omaisuuden jakaminen osakkeenomistajille tai muulle yhtiöjärjestyksessä määrätylle taholle (OYL 13:12 §)
- 8) lopputilitys ja sen käsittely yhtiökokouksessa (OYL 13:13 §)
- 9) rekisteri-ilmoitus yhtiön purkamisesta (OYL 13:14 §)²⁵.

²⁴ Vrt. Andersson – Ikkala 2005, s. 544 ja 554.

²⁵ Koski – Sillanpää, luku 16 Yhtiömuodon muutos, selvitystila ja purkaminen.

Selvitystilassa yhtiön taloudellinen asema selvitetään, toiminta lopetetaan, omaisuus muutetaan tarvittavassa määrin rahaksi, velat maksetaan ja jäljelle jäävä netto-omaisuus jaetaan yhtiömiehille tai osakkaille.

5.3.3 Purkaminen verolaeissa

Purkamisen verokohtelusta säännökset ovat EVL 51 d §:ssä ja TVL 27 §:ssä. Purkamisen katsotaan lopettavan yhtiön toiminnan, jolloin yhtiö luovuttaa kaiken omaisuutensa. Yhtiön verotus tapahtuu viimeisen kerran verovuodelta, joka päättyy purkautumiseen. Purkamiselle ei aseteta verolainsäädännössä erityisiä edellytyksiä.

5.4 Sulautumisen ja purkamisen verovaikutukset

5.4.1 Yleiset verotusperusteet

Sulautumisesta ei tule yhtiölle suoranaista veroetua, mutta se siirtää kuitenkin verotuksen myöhempään ajankohtaan. EVL 52 b §:n mukaan sulautumisten verotuksessa noudatetaan jatkuvuusperiaatetta. Sulautumista koskevat säännökset rakentuvat yleisesti seuraaville periaatteille:

- sovelletaan jatkuvuusperiaatetta; ei tuloutusta omaisuuden luovutuksesta eikä muutosta poistopojassa
- varaukset eivät purkaudu vaan siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle
- sulautumistappio tai -voitto ei vaikuta verotukseen
- tappiot ja käyttämättömät yhtiöveron hyvitykset siirtyvät, jos omistuspuhjan muutos pysyy sallituissa rajoissa
- kiinteistöistä ja arvopapereista ei tarvitse suorittaa varainsiirtoveroa.²⁶

Sulautuvaa ja vastaanottavaa yhtiötä verotetaan EVL 52 b §:n mukaan edelleen erillisinä verovelvollisina siihen asti, kun sulautuminen on tullut voimaan. Osakeyhtiölain mukaan

²⁶ Ks. Manninen 2001, s. 327.

sulautuminen katsotaan tapahtuneeksi silloin, kun sulautumisen täytäntöönpano on rekisteröity (OYL 14:17 §). Sulautuvan yhtiön on laadittava tilinpäätös sulautumisen voimaantulo hetkelle. Sulautuvan yhtiön tuloksesta maksetaan normaalisti vero sulautumiseen päättyvältä tilikaudelta.

Yhtiön purkaminen poikkeaa selvästi yhtiöiden sulautumisesta. Purkaminen ei ole yleisseuraanto, joten siinä ei noudateta jatkuvuusperiaatetta. Yhtiön purkaminen rinnastetaan omistajalla osakkeiden luovutukseen. Siten onkin syytä jakaa mahdollisimman suuri osa omaisuudesta osinkoina ennen yhtiön purkamista, koska osingot pienentävät jako-osana saadun omaisuuden luovutusvoittoverotusta²⁷. Osakeyhtiön purkautuessa sen omaisuus arvostetaan käypään arvoonsa.

Purkautuvaa yhtiötä verotetaan viimeisen kerran purkautumiseen päättyvältä tilikaudelta. Purkaminen tarkoittaa, että yhtiö lopettaa elinkeinotoiminnan ja luovuttaa kaiken omaisuutensa. Purkautumisella on seuraavat veroseuraamukset:

- tuloutus purkautuvassa yhtiössä käypään arvoon ja uusi poistopohja
- varaukset purkautuvat
- purkuvoitto ei ole veronalaista tuloa eikä purkutappio vähennyskelpoinen meno
- tappiot ja käyttämättömät yhtiöveron hyvitykset eivät siirry
- varainsiirtovero joudutaan maksamaan kiinteistöistä, rakennuksista ja arvopapereista.²⁸

Jos sulautuminen kuitenkin toteutetaan siten, etteivät EVL 52 a §:n edellytykset täyty, ei sulautumiseen voida soveltaa jatkuvuusperiaatetta. Sulautumista käsitellään tällöin verotuksessa purkautumisena. Seurauksena on yhtiön vahvistettujen tappioiden menettäminen, poistojen palautuminen, varausten purkautuminen ja omaisuuden arvonnousujen tuloutuminen, kun käytetäänkin käypiä arvoja.²⁹ Osakasta taas voidaan verottaa luovutusvoitosta³⁰. Sulautumiseen ei kuitenkaan liity varainsiirtoveroseuraamuksia,

²⁷ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 73.

²⁸ Ks. Manninen 2001, s. 328.

²⁹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 206.

³⁰ Ks. Andersson – Ikkala 2005, s. 556.

vaikka sulautumista kohdeltaisiin purkamisena, koska VsVL 4.4 §:ssä viitataan yhtiöoikeuteen eikä verotukselliseen hyväksyttävyyteen.

5.4.2 Sulautumis-/purkutulos

Sulautumisvoittoa syntyy, kun sulautuvan yhtiön osakkeiden arvo on pienempi kuin yhtiön varallisuus. Purkamistilanteessa yhtiölle syntyy purkuvoittoa, jos saadun jako-osuuden käypä arvo ylittää puretun yhtiön osakkeiden verotuksessa poistamattoman hankintamenon määrän. Voiton syynä ovat yleensä sulautuvassa tai purkautuvassa yhtiössä olevat voittovarot³¹. Sulautumis- tai purkutappiota taas syntyy, kun sulautuvan tai purkautuvan yhtiön osakkeiden arvo on suurempi kuin yhtiön varallisuus. Esimerkiksi sulautuvan yhtiön käyttöomaisuuskiinteistöjen tai -osakkeiden kirjanpitoarvo voi olla alhaisempi kuin niiden käypä arvo³².

Sulautumisen yhteydessä syntyvä sulautumisvoitto ei ole veronalaista tuloa eikä sulautumistappio vähennyskelpoista menoa. Aiemmin sulautumisvoitto oli veronalaista, jos sulautuneen yhtiön osakkeet olivat kuuluneet vastaanottavan yhtiön vaihto- tai sijoitusomaisuuteen, ja sulautumistappio oli tietyin edellytyksin vähennyskelpoinen verotuksessa. Sulautumisvoittoa ei voida kuitenkaan enää verottaa, koska yritysjärjestelydirektiivin lähtökohtana on sulautumisvoiton verovapaus³³. Sulautumistappion verokohtelusta ei ole direktiivissä mainintaa, mutta neutraalisuusvaatimuksen johdosta sulautumistappiollakaan ei saa olla verovaikutuksia. Vähennysoikeus vaikuttaisi lisäksi Suomen verotusvaltaan, koska vähennys pitäisi sallia myös kansainvälisissä tilanteissa.³⁴ Näin ollen sulautumistappion aiemmin voimassa ollut vähennysoikeus on poistettu kokonaan.

Purkutappio oli aiemmin aina vähennyskelpoinen. Verolainsäädännön uudistaminen ja yhteisöjen käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoiton verovapaus ja

³¹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 221.

³² Ks. Ikkala et al. 1997, s. 221.

³³ Sulautumisvoiton verotus on kuitenkin sallittu, kun vastaanottavan yhtiön omistusosuus sulautuvasta yhtiöstä ei ylitä 25 prosenttia.

³⁴ Ks. HE 177/1995 vp., Yleiset perustelut luku 2.2.

luovutustappion vähennyskelvottomuus johti kuitenkin siihen, että purkutappion vähennyskelpoisuuteen on tehty rajoituksia. Siten uudistetussa EVL 51 d §:ssä säädetäänkin, että purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole vähennyskelpoinen meno eikä purkautuvasta yhtiöstä saatu jako-osa veronalaista tuloa, jos purkautuvan yhtiön osakkeet olisi voitu luovuttaa EVL 6 b §:n mukaisesti verovapaasti. Lisäksi purkautuvan yhtiön osakkeiden hankintameno ei ole vähennyskelpoista jako-osan ylittävältä osalta, jos osakkeet on omistettu välittömästi ennen purkautumista vähemmän kuin vuoden ajan.

Aiempi purkutappion vähennyskelpoisuus johti siihen, että purkamismenettelyä alettiin käyttää yleisesti järjestelyissä, jotka oli ennen toteutettu sulautumisen kautta. Verotuksen neutraalisuuden toteutumisen kannalta vaihtoehtoiset, mutta taloudelliselta sisällöltään samanlaiset menettelytavat eivät saisi johtaa toisistaan olennaisesti poikkeaviin veroseuraamuksiin. Koska purkaminen tapahtuu tyypillisesti välittömästi osakekauppojen jälkeen, tappioiden vähennyskelpoisuutta on katsottu perustelluksi rajoittaa purkutilanteissa myös alle vuoden kestäneiden omistusten osalta.³⁵ Purkutappion vähennyskelpoisuutta on rajoitettu lisäksi ulkomaisten yhtiöiden osalta.

Purkutappiot ovat edelleen vähennyskelpoisia, jos purkautuvan yhtiön osakkeet eivät ole kuuluneet jako-osan saajan käyttöomaisuuteen³⁶. Käyttöomaisuusosakkeista syntyneet purkutappiot taas ovat yhteisöille vähennyskelpoisia vain niissä tapauksissa, joissa purkautuvan yhtiön osakkeet on omistettu vähintään yhden vuoden ajan ja ne edustavat alle 10 prosenttia purkautuvan yhtiön osakepääomasta³⁷. Apuyhtiöjärjestelyssä ei kuitenkaan ole nykyisin mahdollista synnyttää vähennyskelpoista purkutappiota.

Sulautumis- tai purkutuloksella ei siis ole tuloveroseuraamuksia, kun apuyhtiö sulauttaa tai purkaa tytäryhtiöksi muodostuneen kohdeyhtiön. Taulukossa 12 on vielä havainnollistettu tuloksen käsittelyä esimerkkiyritysten osalta. Sulautumis- tai purkutappio ei ole vähennyskelpoinen verotuksessa. Vastaavasti sulautumis- tai purkuvoitto ei olisi veronalaista tuloa.

³⁵ Ks. HE 92/2004 vp., s. 38 ja 65.

³⁶ Myös luonnollisten henkilöiden ja kuolinpesien verotuksessa purkutappio on edelleen vähennyskelpoinen.

³⁷ Ks. HE 92/2004 vp., s. 38. Perustelujen mukaan tällöin kyseessä on todellinen menetys.

**Taulukko 12. Sulautumisesta tai purkamisesta aiheutuvan tappion käsittely
esimerkkiyritysten tapauksessa.**

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Osakkeiden ostohinta	1.000.000 €	1.000.000 €	1.000.000 €
Omaisuu den arvo yhteensä	700.000 €	750.000 €	20.000 €
Sulautumis-/ purkutappio	300.000 €	250.000 €	980.000 €
joka ei ole verotettavaa tuloa	–	–	–

Sulautumistulos voi kuitenkin vaikuttaa yhtiön varallisuuteen ja nettovarallisuuslaskelmaan. Kirjanpidollinen sulautumisvoitto kasvattaa vastaanottavan yhtiön omaa pääomaa ja voitonjakokelpoisten varojen määrää. Verotuksessa sulautumisvoitto johtaa yhtiön nettovarallisuuden kasvuun ja yhtiön osakkeen matemaattisen arvon ja verotusarvon kohoamiseen.

Sulautumistappio taas voi vähentää vastaanottavan yhtiön omaa pääomaa ja voitonjakokelpoisia varoja poistojen kautta. Jos kirjanpidolliseen sulautumistappioon liittyy tulonodotuksia, myös se voi kasvattaa nettovarallisuutta³⁸. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun sulautumistappio johtuu todettavissa olevasta liikearvosta tai se kohdistuu siirtyviin varallisuuseriin. Jos sulautumistappio on seurausta sulautuvan yhtiön tappiollisuudesta, se tulee kirjata kerralla kuluksi, jolloin yhtiön nettovarallisuus pienenee sulautumistappion verran³⁹. Jos sulautumistappio luetaan tällaisessa tilanteessa nettovarallisuuslaskennassa varoihin, on pidettävä huolta siitä, ettei siirtyvien varojen arvoa oteta kahteen kertaan huomioon toisaalta sulautumistappiona ja toisaalta verotusarvon ja poistamattoman hankintamenon erotuksena⁴⁰.

Sulautumistuloksella ei kuitenkaan pitäisi olla lainkaan vaikutusta yhtiön nettovarallisuuteen⁴¹. Sulautumistuloksen nettovarallisuusvaikutus ei ole täysin ristiriidaton

³⁸ Ks. Immonen 2000, s. 166.

³⁹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 221.

⁴⁰ Tikka – Nykänen.

⁴¹ Näin mm. Penttilä 2003, s. 278.

sulautumisessa noudatettavan jatkuvuusperiaatteen kanssa, koska vastaanottavan yhtiön omaisuus ei ole sama kuin sulautuneen yhtiön. Sulautumistuloksella ei pitäisi myöskään olla vaikutusta verotukseen, mutta nettovarallisuusvaikutuksen kautta se vaikuttaa mm. osingonjakoon. Näin ollen verovelvollisella saattaa edelleen olla syytä vaikuttaa sulautumistuloksen muodostumiseen.

Apuyhtiöjärjestelyn yhteydessä apuyhtiön osakkeen matemaattinen arvo on sen nimellisarvo tai vaatimuksesta tätä korkeampi merkintähinta. Apuyhtiö on katsottu uudeksi yhtiöksi osakkeen matemaattista arvoa laskettaessa, vaikka apuyhtiöön sulautuisi sen ensimmäisen tilikauden aikana ostettu yhtiö⁴². Tällöin osingon pääomatulo-osuus lasketaan apuyhtiön osakkeen nimellisarvon perusteella, jos yhtiön ensimmäiseltä tilikaudelta jaetaan osinkoa ja osinko on nostettavissa ensimmäisen tilikauden päättymisvuonna⁴³.

5.4.3 Omaisuuden ja eräiden muiden erien siirtyminen

Sulautumista ei pidetä luovutuksena, koska sulautumisessa noudatetaan jatkuvuusperiaatetta. EVL 52 b §:n mukaan sulautuvan yhtiön hankintamenot ja muut vähennyskelpoiset menot vähennetään vastaanottavan yhtiön verotuksessa samalla tavoin kuin ne olisi vähennetty sulautuvan yhtiön verotuksessa. Sulautuvan yhtiön kaikki varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle niiden kirjanpitoarvoista. Vastaanottava yhtiö voi tehdä kaikki samat vähennykset kuin sulautuva yhtiö. Siirtyneiden varausten ja siirtyneisiin varoihin kohdistuvien EVL 5 a §:n mukaisten oikaisuerien tuloutukset tapahtuvat samoin kuin ne olisivat tapahtuneet sulautuvalla yhtiöllä. Jatkuvuusperiaate merkitsee myös sitä, etteivät sulautuvan yhtiön varaukset purkaudu eivätkä käyttöomaisuuden hankintamenoista tehdyt poistot palaudu. Periaatetta sovelletaan myös muihin aktivoituihin vähennyskelpoisiin menoihin, kuten EVL 23–26 ja 45 §:n perusteella aktivoituihin menoihin ja EVL 23 §:n perusteella aktivoituihin korkoihin.

⁴² KVL 1993/271. Tukkukauppaa harjoittava A Oy oli perustettu 30.9.1991 ja sen ensimmäinen tilikausi oli ollut 1.1.1991 - 30.4.1993. A Oy oli 7.11.1991 ostanut tukkukauppaa harjoittaneen B Oy:n koko osakekannan. B Oy oli fuusioitu A Oy:öön ja fuusio oli merkitty kaupparekisteriin 30.6.1992. A Oy:tä pidettiin uutena yhtiönä, jota ei ollut perustettu ennestään olemassa olleen yhteisön toiminnan jatkamista varten ja joka jakoi osinkoa ensimmäiseltä tilikaudeltaan.

⁴³ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 222.

Poistojen osalta vastaanottava yhtiö voi kuitenkin poistaa sulautumisvuonna enää vain enimmäispoiston ja sulautuneen yhtiön tekemän poiston välisen erotuksen, koska poistot voidaan tehdä verovuodelta vain yhteen kertaan. Seuraavasta esimerkistä nähdään kohdeyhtiön tekemän poiston vaikutus sulautumisen jälkeen.

Esimerkki

Kohdeyhtiön menojäännös ennen verovuoden poistoa	200.000 €
Kohdeyhtiön verotuksessa hyväksytty poisto 30 %	60.000 €
Kohdeyhtiön menojäännös	140.000 €
Apuyhtiön menojäännös	0 €
Menojäännös yhteensä	140.000 €
Apuyhtiön verotuksessa hyväksyttävä poisto	0 €

Vaikka yhtiöllä on sulautumisen jälkeen menojäännöstä yhteensä 140.000 euroa, ei poistoja voida enää saman verovuoden aikana tehdä. Näin estyy poistojen moninkertaistaminen yritysjärjestelyjen kautta.

Poistoihin kohdistuva vähennysoikeuden rajoitus on olemassa silloin, kun sulautuvan ja vastaanottavan yhtiön tilikaudet päättyvät samana verovuonna. Molemmat yhtiöt voivat kuitenkin tehdä täydet poistot, jos sulautuminen tulee voimaan eri verovuonna kuin vastaanottavan yhtiön tilikausi päättyy.⁴⁴ Verosuunnittelun kannalta poistojen kohdistamisella ei ole merkitystä, kun yhtiöitä verotetaan saman verokannan mukaisesti. Jos kuitenkin poiston seurauksena sulautuvalle yhtiölle muodostuisi tappio eikä tappio siirtyisi sulautumisessa, ei poistoja kannattaisi tehdä sulautuvassa yhtiössä.⁴⁵

Sulautuvan yhtiön toiminnassa muodostunutta liikearvoa ei arvosteta erikseen⁴⁶. Jos vastaanottava yhtiö kuitenkin jatkaa sulautuneen yhtiön toimintaa, liikearvo voi muodostaa sulautumisen kirjanpidolliseen tulokseen vaikuttavan erän.⁴⁷ Myös sulautuvan yhtiön varaukset siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle.

⁴⁴ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 212.

⁴⁵ Ks. Järvenoja 2003, s. 58.

⁴⁶ Ks. liikearvosta tarkemmin esim. Penttilä, s. 155.

⁴⁷ Ks. Immonen, s. 166.

Purkautuvan yhteisön verotuksessa vaihto-, sijoitus- ja käyttöomaisuuden sekä muun omaisuuden luovutushinnaksi katsotaan EVL 51 d §:n ja TVL 27 §:n mukaan omaisuuden todennäköistä luovutushintaa vastaava määrä eli käypä arvo. Säännös koskee purkautuvasta yhtiöstä jako-osana siirtyvää omaisuutta ja pitkävaikutteisia menoja. Tähän omaisuuteen ei lasketa yhtiön omassa toiminnassa syntyneitä liikearvoja, joten sen osalta ei katsota syntyvän yleensä tuloa⁴⁸. Liikearvoksi voidaan katsoa esimerkiksi yhtiön toiminimi ja asiakasrekisteri⁴⁹. Joissakin tapauksissa asiakkailla kuitenkin katsotaan olevan erityinen arvo, jolloin yhtiö saa tältä osin tuloa⁵⁰. Samoin tuloa syntyy erilaisten kustannusoikeuksien, patenttien ja tavaramerkkien osalta⁵¹. Tällaiset oikeudet näkyvät yleensä kuitenkin myös yhtiön kirjanpidossa. Purettavan yhtiön varauksia ei voida siirtää jako-osan saaneelle.

Yhtiön sulautuessa yhtiön vahvistetut tappiot siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle TVL 123 §:ssä säädetyn edellytyksin⁵². Laissa edellytetään, että vastaanottavan yhteisön osakkaat ovat omistaneet tappiovuoden alusta lähtien *yli puolet* sulautuneen yhteisön osakkeista tai osuuksista⁵³. Samalla tavoin siirtyvät myös vielä voimassa olevat käyttämättömät yhtiöveronhyvitykset vastaanottavalle yhtiölle. Sulautumisessa TVL 123 §:n perusteella siirtyneitä eria käsitellään verotuksessa samoin kuin vastaanottavan yhtiön omia tappioita. Apuyhtiöjärjestelyssä yrityskaupan jälkeen muodostuneet kohdeyhtiön tappiot ja käyttämättömät yhtiöveronhyvitykset ovat siis edelleen vähennyskelpoisia, vaikka kohdeyhtiö sulautuisi apuyhtiöön.

Apuyhtiökaupassa tilanne ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, kun heti yrityskaupan jälkeen suoritetaan yritysjärjestelyjä. Vanhojen tappioiden vähennysoikeus menetetään apuyhtiöjärjestelyssä, jos kaupan jälkeen kohdeyhtiö puretaan tai se sulautuu apuyhtiöön. TVL 123.2 §:n mukaan yhteisöjen sulaututtua vastaanottavalla yhteisöllä on oikeus vähentää verotettavasta tulostaan sulautuneen yhteisön tappio, mikäli vastaanottava yhteisö taikka sen osakkaat tai jäsenet taikka yhteisö ja sen osakkaat tai jäsenet yhdessä ovat tappiovuoden alusta lukien omistaneet yli puolet sulautuneen yhteisön osakkeista.

⁴⁸ Verohallituksen ohje Yritysjärjestelyt verotuskäytännössä, s. 13.

⁴⁹ KHO 1998:26.

⁵⁰ KHO 1999:82. Asiakasliittymiä pidettiin omaisuutena, joten niiden käypä arvo oli purkautuvan yhtiön veronalaista tuloa.

⁵¹ Verohallituksen ohje Yritysjärjestelyt verotuskäytännössä, s. 14.

⁵² Samoin on ollut veroylijäämien, käyttämättömien yhtiöveronhyvitysten ja osinkoylijäämien osalta.

⁵³ Tässä siis ei riitä 50 prosentin omistusosuus kuten TVL 122 §:ssä, vaan omistuksen täytyy olla yli puolet.

Apuyhtiötä käytettäessä TVL 123 § ei ole usein sovellettavissa määräaikojen vuoksi, koska apuyhtiö ei yleensä ole omistanut kohdeyhtiön osakkeita kovinkaan pitkään⁵⁴. Monissa tapauksissa koko osakekanta on siirtynyt apuyhtiölle vain vähän ennen sulautumista. Näin ollen tappiot ja käyttämättömät yhtiöveron hyvitykset eivät siirry vastaanottavalle yhtiölle. Kyseinen lainkohta ei sisällä vastaavaa poikkeuslupamahdollisuutta kuin TVL 122 §:ssä⁵⁵. Kohdeyhtiön purkamisessa tappioiden vähennysoikeuden menettäminen on selvää, koska purkamisessa ei noudateta jatkuvuusperiaatetta. Näin ollen tappioita ei ole mahdollista säilyttää yritysjärjestelyissä, koska poikkeuslupamenettely ei ulotu sulautumisiin ja purkamisiin. Tappiot ja käyttämättömät yhtiöveronhyvitykset eivät siirry jako-osan saajalle siinäkään tapauksessa, että jako-osan saaja jatkaa omaisuudella yhtiön toimintaa⁵⁶.

Joissakin tapauksissa poikkeusluvalla säilyneiden tappioiden vähennysoikeus olisi kuitenkin perusteltavissa. Esimerkiksi juuri apuyhtiöjärjestelyn kaltaisissa tilanteissa tappioiden menettäminen voi estää yhtiöiden sulautumisen, vaikka tällöin ei varsinaisesti tavoitella mitään verotukselle vierasta etua⁵⁷. Tappioiden vähennysoikeus voi tällöin olla kuitenkin merkittävässä asemassa uuden omistajan kannalta, joten vähennysoikeutta voitaisiin puoltaa samoin perustein kuin poikkeuslupakin on saatu. Tällaisen sulautumistakin koskevan poikkeusluvan saaminen ei kuitenkaan ole mahdollista.

Tappioiden vähennysoikeuden osalta olisi siis suositeltavaa, että kohdeyhtiö käyttäisi vanhat tappionsa ennen yrityskauppaa tai yrityskaupan jälkeen ei heti toteuteta yritysjärjestelyjä. Konsernina toimittaessa voidaan vanhoja tappioita käyttää hyödyksi toisin kuin yritysjärjestelyjen jälkeen, joten konsernissa tappiot eivät mene hukkaan. Tappiot on esimerkiksi tytäryhtiön purkamisen yhteydessä syytä vähentää viimeistään purkautumisvuonna⁵⁸.

⁵⁴ Vrt. KHO 2003:23. Osakeyhtiö oli saanut ennen sulautumistaan tuloverolain 122 §:n 3 momentissa tarkoitetun poikkeusluvan tappioidensa vähentämiseen omistajavaihdoksesta huolimatta. Vastaanottava osakeyhtiö ei kuitenkaan saanut vähentää noita sulautuneen yhtiön tappioita, kun se ei ollut tuloverolain 123 §:n 2 momentissa edellytetyllä tavalla tappiovuoden alusta lukien omistanut yli puolta sulautuneen yhtiön osakkeista.

⁵⁵ Päätöksessä KHO 1996/2808 vahvistettiin kanta, jonka mukaan Verohallituksella ei TVL 123 §:n perusteella ole toimivaltaa myöntää oikeutta tappion vähentämiseen omistusmuutoksesta huolimatta sulautumistilanteissa.

⁵⁶ Ks. Immonen, s. 159.

⁵⁷ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 201.

⁵⁸ Ks. myös Ranta-Lassila 2001, s. 269.

5.4.4 Arvonlisäverotus ja varainsiirtoverotus

Sulautumisen ja purkamisen välillä ei ole verotuksellisia eroja arvonlisäverotuksen osalta. AVL 19 a §:n mukaan arvonlisäveronalaisena myyntinä ei pidetä liikkeen tai sen osan luovutuksen yhteydessä tapahtuvaa tavaroiden ja palvelujen luovuttamista liiketoiminnan jatkajalle, joka ryhtyy käyttämään luovutettuja tavaroita ja palveluja vähennykseen oikeuttavaan tarkoitukseen. Yritysjärjestelyjä kohdellaan arvonlisäverotuksessa samojen periaatteiden mukaisesti kuin yrityksen myyntiä liiketoiminnan jatkajalle.

Varainsiirtoverolain alaista omaisuutta ovat yleensä arvopaperit ja kiinteistöt. VsVL 4.5 §:n mukaan veroa ei ole kuitenkaan suoritettava siirrettäessä kiinteistö toimintaa jatkavalle yhteisölle sulautumisen perusteella, jos järjestely toteutetaan asianomaista yhteisöä koskevan lainsäädännön mukaisesti. VsVL 15.3 §:n mukaan samoja säännöksiä sovelletaan myös arvopaperin luovutukseen.

VsVL 15 §:n 4 momentin mukaan osakkeenomistajan ei ole suoritettava veroa sulautumisen perusteella saamistaan vastaanottavan yhtiön uusista osakkeista. Jos osakas saa vastikkeena muita osakkeita tai kiinteistöjä, on saannosta suoritettava vero. Vastaanottavan yhtiön on suoritettava veroa siltä osin, kuin vastike sulautuvan yhtiön osakkeista on suoritettu muuna omaisuutena kuin vastaanottavan yhtiön uusina osakkeina.

Varainsiirtoverolain säännöksen soveltamisala on sulautumisen osalta laajempi kuin elinkeinoverolain erityissäännösten koska verottomuuden edellytyksenä on se, että sulautuminen on toteutettu ao. yhteisöä koskevan yhteisölainsäädännön määräysten mukaisesti. Näin ollen esimerkiksi sulautumiset, joissa käteisvastikkeen osuus on suurempi kuin 10 prosenttia, ovat varainsiirtoverolain mukaan verottomia, vaikka niihin ei voida soveltaa EVL 52 a ja b §:iä.

Yhtiön purkautuessa varainsiirtovero on VsVL 4.4 §:n mukaan maksettava käyvän arvon mukaisesti. Varainsiirtoveroa on siten maksettava kiinteistöistä (4 %) ja arvopapereista (1,6

%). Taulukossa 13 on esitetty varainsiirtoveron määrä esimerkkiyrityksissä sulautumisen ja purkamisen tilanteessa.

Taulukko 13. Sulautumisesta tai purkamisesta aiheutuva varainsiirtoveron määrä esimerkkiyrityksissä.

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Varat: Kiinteistöt ja rakennukset	300.000 €	200.000 €	–
Sulautuminen ei varainsiirtoveroa	–	–	–
Purkaminen varainsiirtovero kiinteistöistä	12.000 €	8.000 €	–

Varainsiirtoverosta voi siis yhtiötä purettaessa aiheutua huomattavatkin veroseuraamukset, jos purettavan yhtiön omaisuuteen sisältyy paljon kiinteistöjä tai arvopapereita. Varainsiirtoveron maksaminen on kuitenkin tavallaan turhaa, koska sama lopputulos voitaisiin saavuttaa sulautumisella ilman varainsiirtoveroa.

5.4.5 Yhtiön omistajan verotus

Sulautumisen yhteydessä yhtiön omistajaan ei kohdistu veroseuraamuksia, jos vastikkeeksi saadaan vain vastaanottavan yhtiön uusia osakkeita. Tältä osin omistajan ei katsota luovuttavan osakkeita. Uudet osakkeet katsotaan tuloverolain mukaisessa luovutusvoittoverotuksessa saadun vanhojen osakkeiden perusteella. Kyseessä on tällöin osakkeiden vaihtaminen vastaanottavan yhtiön osakkeisiin, mitä ei EVL 52 b.4 §:n mukaan pidetä luovutuksena. Omistajan katkeamattomuudella osakeyhtiöiden sulautumisen yhteydessä on tuloverolain mukaisessa verotuksessa merkitystä arvioitaessa ei-yhtiömuotoisen verovelvollisen oikeutta 40 prosentin hankintameno-olettamaan. Sulautumisvastikkeena saatujen osakkeiden hankintamenoiksi luetaan sulautuneen yhtiön osakkeiden hankintamenoa vastaava määrä.

Sulautumistapahtuma katsotaan kuitenkin luovutukseksi siltä osin kuin vastikkeena saadaan muuta omaisuutta tai rahaa, ja se verotetaan luovutus- tai myyntivoittona. Luovutusvoiton verokohtelu riippuu siitä, ovatko osakkeet kuuluneet EVL- vai TVL-omaisuuteen. Jos luovutus verotetaan elinkeinoverolain mukaan, sovelletaan EVL 4, 5.1 ja 6 b §:n säännöksiä. Tuloverolain mukaan verotettaessa sovelletaan TVL 45–49 §:n säännöksiä.

Purkautuvan yhtiön jako-osuuden saanti on purkautuvan yhtiön osakkaalle vaihtoon rinnastettava luovutus, ja siihen sovelletaan luovutusvoiton verosäännöksiä. Tällöin verotus tapahtuu samalla tavoin kuin luovutukseksi katsottavan sulautumisen yhteydessä, eli luovutusvoiton verokohtelu riippuu sovellettavasta laista. Jako-osuuden käyvästä arvosta vähennetään tuloverolain säännösten mukaan joko osakkeiden todellinen hankintameno tai osakkeiden omistusajan perusteella määräytyvän hankintameno-olettaman mukainen määrä. Jos jako-osuus on osakkeiden hankintamenoa pienempi, syntyy tuloverolain mukaan tapahtuvassa verotuksessa luovutustappio, joka käsitellään TVL 50 §:n mukaan. Jos purkautuvan yhtiön osakkeet ovat olleet liikeomaisuutta, sovelletaan purkutilanteessa elinkeinoverolain säännöksiä. Apuyhtiöjärjestelyn tilanteessa ei yritysjärjestelyistä aiheudu käytännössä tuloveroseuraamuksia. Tämä johtuu siitä, että kyseessä on osakeyhtiön suorittama tytäryhtiön sulautuminen tai purkaminen⁵⁹.

Yhtiön purkamisesta jako-osana saadun omaisuuden hankintahinnaksi on katsottu käypä arvo saannon hetkellä⁶⁰. Tätä hankintahintaa käytetään, kun omaisuus myydään edelleen. Jako-osuuden saantoajankohdaksi on katsottu sen yhtiökokouksen ajankohta, jossa selvitysmiehet ovat esittäneet lopputilityksen. Tällöin realisoituu myös jako-osuuden luovutusvoittoverotus⁶¹. Saantoajankohta vaikuttaa lisäksi jako-osana saadun omaisuuden luovutuksessa luovutushinnasta mahdollisesti vähennettävään hankintameno-olettamaan. Jos purkamisen yhteydessä jaetaan omaisuutta ennakkojakona, katsotaan saantoajankohdaksi omaisuuden todellinen luovutushetki⁶².

⁵⁹ Jos kyseessä olisi verollinen luovutus, on ennen osakeyhtiön purkamista syytä jakaa mahdollisimman suuret osingot. Näin saadaan jako-osaa pienennetyksi ja siten myös luovutusvoitosta aiheutuvan veron määrä on pienempi. Osingonjako on kuitenkin tehtävä ennen purkupäätöksen tekemistä, koska selvitystilan aikana osinkoa ei ole enää mahdollista jakaa. Ks. Ikkala et al. 1997, s. 73.

⁶⁰ KHO 1972 II 530.

⁶¹ Ks. Ikkala et al. 1997, s. 73.

⁶² KVL 1999/75.

5.5 Perättäiset yritysjärjestelyt ja veronkiertosäännös

Elinkeinoverolain yritysjärjestelysäännösten tavoitteena on se, että verotus ei muodostuisi liiketaloudellisesti perusteltujen organisaatiomuutosten esteeksi. Lainsäätäjällä on toisaalta kuitenkin halunnut estää veroetujen perusteettoman hyväksikäytön. Yritysjärjestelyjä koskeekin siksi EVL 52 g §:n erillinen veronkiertosäännös. Sen mukaan lain 52–52 f §:ssä olevia säännöksiä ei sovelleta, jos on ilmeistä, että järjestelyjen *yksinomaisena* tai *pääasiallisena* tarkoituksena on ollut veron kiertäminen tai verotuksen välttäminen.

EVL 52 g §:n säännös on yritysjärjestelyjä koskeva erityissäännös. Sen suhde VML 28 §:n veronkiertosäännökseen on osittain ongelmallinen. Näiden säännösten suhdetta voidaan mallintaa kahdella vaihtoehtoisella tavalla:

- 1) EVL 52 g § on erityissäännös ja syrjäyttää siten VML 28 §:n kokonaan. Tällöin VML 28 § ei tulisi lainkaan sovellettavaksi yritysjärjestelyissä.
- 2) VML 28 §:n perusteella voitaisiin puuttua veronkiertämiseen silloin, kun EVL 52 g § ei sovellu⁶³.

Yritysjärjestelyihin sovelletaan ensisijaisesti EVL 52 g §:ää. Jos kuitenkin on käsiteltävänä tilanne, jossa EVL 52–52 f §:iä ei voida soveltaa esimerkiksi liian suuren rahavastikkeen takia, mutta kuitenkin kyseessä on veronkierto, tulisi sovellettavaksi VML 28 §:n yleissäännös. EVL 52 g §:ää ei voida soveltaa, kun kyseessä ei ole EVL 52–52 f §:n mukainen yritysjärjestely. VML 28 §:n perusteella voitaisiin myös tällöin menetellä siten kuin olisi käytetty oikeaa muotoa, kun järjestely ei vastaa asian varsinaista luonnetta ja tarkoitusta.⁶⁴ VML 28 § tulee sovellettavaksi myös purkamisen yhteydessä, koska purkamista koskeva sääntely sisältyy EVL 51 d §:ään.

EVL 52 g §:n säännös tarkoittaa, että toimille on oltava liiketaloudellinen peruste. Liiketaloudellisen syyn esittämisvelvollisuus on verovelvollisella. Jos liiketaloudellista syytä

⁶³ Ks. Järvenoja 2003, s. 217.

⁶⁴ Ks. Järvenoja 2003, s. 217.

ei osoiteta, järjestelyn syynä voidaan katsoa olevan verotuksellisen edun tavoittelu⁶⁵. Jos apuyhtiöjärjestelyä pidetään EVL 52 g §:n mukaisena veronkiertämisenä, johtaa järjestely EVL 52 a ja b §:n jatkuvuuteen perustuvien veroetujen menettämiseen. Tällöin voidaan siis menettää esimerkiksi poikkeusluvalla säilyneet tappiot ja varaukset. Yritysjärjestelytilanteeseen voidaan puuttua myös yleisen veronkiertonormin nojalla esimerkiksi silloin, kun yritysjärjestelytoimenpide liittyy osana johonkin laajempaan kokonaisuuteen⁶⁶. Verotuksen kannalta apuyhtiön käyttämiselle voidaan nähdä liiketaloudellisia syitä rahoituksen järjestämisessä⁶⁷. Myös sukupolvenvaihdosta voidaan pitää liiketaloudellisena perusteena⁶⁸. Apuyhtiöjärjestelyn tavoitteena ei ole minkään erityisen veroedun saaminen, koska esimerkiksi vähennykset saadaan tavalla tai toisella käytetyiksi hyväksi.

Veronkiertosäännöksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan estää normaalia verosuunnittelua, vaan torjua etujen myöntäminen silloin, kun järjestely toteutetaan puhtaasti verotuksellisista syistä tai verotukselliset tekijät ovat pääasiallisin syy koko järjestelylle. Veronkiertämistarkoitukseen voivat viitata esimerkiksi erilaisten keinoetujen apuyhtiöiden perustaminen, useat perättäiset yritysjärjestelytoimenpiteet, yhtiötetyn toiminnan lopettaminen pian siirron jälkeen tai liiketoimintasiirron tai osakkeiden vaihdon jälkeen tapahtuva siirrossa saatujen varojen tai osakkeiden nopea edelleenmyynti. Tällaiset tilanteet voivat antaa viitteitä veron välttämistarkoituksesta, mutta eivät sellaisinaan aina merkitse EVL 52 g §:n soveltamisedellytysten täyttymistä.⁶⁹

Liiketaloudellinen syy ei kuitenkaan aina riitä, jos toimen pääasiallisena syynä on ollut veronkiertäminen. Tällaisten tapauksien arviointi muodostuu hyvinkin ongelmalliseksi. Toisaalta yritysjärjestelytavan valinta verovaikutusten minimoinnin perusteella ei voi olla ainoa syy veronkiertosäännöksen soveltamiselle, koska verovelvollisella on oikeus valita vapaasti esimerkiksi purkamisen ja sulautumisen välillä.⁷⁰

⁶⁵ Ks. Järvenoja 2003, s. 219.

⁶⁶ Ks. Verohallituksen tiedote 1/1997, luku 7 Veronkiertosäännös.

⁶⁷ Ks. Siikarla 2001, s. 541. Taloudellisia perusteita voivat olla esim. liiketoiminnan uudelleenjärjestely tai rationalisointi tai yhteistoiminta toisen yrityksen kanssa.

⁶⁸ Ks. Manninen 2001, s. 223.

⁶⁹ Ks. Verohallituksen tiedote 1/1997, luku 7 Veronkiertosäännös.

⁷⁰ Ks. Järvenoja 2003, s. 219.

Perättäisiin yritysjärjestelyihin voidaan ajautua helposti juuri apuyhtiökaupan yhteydessä. Ensin suoritetaan mahdollisesti yritysjärjestelyjä kauppaan valmistautumiseksi. Sitten suoritetaan varsinainen kauppa, jossa voidaan valita monesta vaihtoehtoisesta kauppatastavasta. Kaupan jälkeen voidaan vielä suorittaa erilaisia yritysjärjestelyjä, joilla saadaan lopputulokseksi periaatteessa sama yhtiö, jota lähdettiin alkujaan ostamaan. Menettelyssä voitaisiin nähdä piirteitä, jotka viittaavat edestakaisiin toimiin. Menettelyn aikana yritys kuitenkin vaihtaa omistajaa, ja menettelyn jälkeen toiminta jatkuu uudessa omistuksessa. Ennen kauppaa ja kaupan jälkeen toteutettavissa yritysjärjestelyissä on eri tekijä, joten tavallaan olisi epäoikeudenmukaista rangaista ostajaa myyjän toimista. Myyjä on voinut jakaa ja purkaa omassa omistuksessaan olevaa yhtiötä. Ostajan määräysvallassa tapahtuu kuitenkin vain yrityskauppa ja mahdollisesti yhtiöiden sulautuminen. Yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöksen soveltaminen ostajaan ei siten olisi perusteltua. Ostajan kannalta kyseessä on tällöin yhtiön toiminnan tehostamiseen liittyvä järjestely, joka on pakko suorittaa osakkeiden oston jälkeen. Sulautumiselle on siis olemassa myös liiketaloudellinen peruste.

Verotuksessa apuyhtiöjärjestelyt ja yritysjärjestelyt yleensä voidaan hyväksyä monimutkaisinakin järjestelyinä. Yleensä on kuitenkin syytä hakea verovirastolta ennakkokannanotto, jos järjestelyyn aikoo ryhtyä. Ennakkotiedosta aiheutuvat kustannukset ovat todennäköisesti huomattavasti pienemmät kuin verotus tilanteessa, jossa järjestelyä ei ole hyväksytty sellaisenaan.

Joissakin tilanteissa sulautumisen yhteydessä voi tulla sovellettavaksi myös VML 29 §:n peiteltyä osingonjakoa koskeva säännös. Sulautumisessa maksettu ylivastike voidaan katsoa peiteltyksi osingoksi⁷¹. Apuyhtiöjärjestelyssä tämä ei ilmeisesti tule kyseeseen, koska ylivastikkeen, tai edes vastikkeen, maksamiseen ei ole syytä tytäryhtiösulautumisessa.

⁷¹ Ks. esim. Immonen 2000, s. 118.

5.6 Yhtiöiden yhdistämistavan valinta

Sulautuminen ja purkaminen ovat vaihtoehtoisia tapoja saattaa apuyhtiö ja ostettu kohdeyhtiö yhdeksi yhtiöksi. Sulautuminen on yleisseuraanto, missä sulautuvan yhtiön kaikki varat ja velat siirtyvät apuyhtiölle ja sulautuva yhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä. Yhtiön purkaminen taas katsotaan luovutukseksi. Tästä erosta johtuen toimenpiteiden verovaikutukset eivät ole samanlaiset, ja yhtiöiden yhdistämistapaa on syytä harkita.

Purkamisen ja sulautumisen väliset erot verotuksen kannalta ovat edelleen huomattavia, vaikka tappion vähennysoikeus on poistettu molemmista. Eroja on esimerkiksi sovellettavan lain, varausten kohtelun, tappioiden sekä varainsiirtoveron osalta. Seuraavassa on taulukoituna lyhyt yhteenveto verokohtelun eroista.

Taulukko 14. Sulautumisen ja purkamisen verokohtelun erot⁷².

	Sulautuminen	Purkaminen
Sovellettava laki	EVL 52 a ja 52 b §:issä.	EVL 52 d §:ssä tai TVL 27 §:ssä.
Tuloutus	Jatkuvuusperiaate, ei pidetä luovutuksena. Varat ja velat kirjanpitoarvoista vastaanottavalle yhtiölle. Poistopohja ei muutu. Toiminnassa muodostunutta liikearvoa ei arvosteta erikseen, mutta vastaanottavan yhtiön jatkaessa sulautuvan yhtiön toimintaa liikearvo voi muodostaa sulautumisen kirjanpidolliseen tulokseen vaikuttavan erän.	Siirrettävissä oleva omaisuus arvostetaan purkautuvan yhtiön verotuksessa käypään arvoon. Kertynyt liikearvo arvostetaan käypään arvoon siltä osin, kuin arvoa toiminnassa, muuten ei arvoa. Jako-osan saajan verotuksessa pääsääntöisesti arvosymmetria, jako-osana saadun omaisuuden hankintamenoksi käypä arvo.
Varaukset	Eivät purkaudu, siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle.	Purkautuvat, ei voida siirtää jako-osan saajalle.
Sulautumis-/purkutulos	Ei vaikuta verotukseen.	
Tappiot	Siirtyvät, mikäli omistuspuhjan muutos pysyy sallituissa rajoissa (TVL 123 §).	Eivät siirry.
Käyttämätön yhtiöveronhyvitys	Siirtyvät kuten tappiot.	Eivät siirry.
Varainsiirtovero	Ei varainsiirtoveroa.	Varainsiirtovero suoritettava kiinteistöistä ja arvopapereista.
Arvonlisävero	Sulautumista ja purkautumista kohdellaan AVL 19 a §:n mukaan samoin perustein. Ei arvonlisäveroa.	

Taulukosta voidaan selvästi nähdä, että purkaminen on epäedullinen vaihtoehto suhteessa sulautumiseen. Purkamisen seurauksena tuloutukset ja verot aiheuttavat mahdollisesti huomattavia kustannuksia, mikä ei ole tarkoituksenmukaista. Apuyhtiökaupassa tavoitteena on kuitenkin suorittaa järjestely mahdollisimman edullisesti, joten kohdeyhtiön purkamisen sijasta kyseeseen tulisi kohdeyhtiön sulautuminen apuyhtiöön.

Veroseuraamukseen vaikuttaa mm. yhtiön omaisuuden käyvän arvon ja verotuksessa poistamattoman hankintamenon ero. Jos ero on suuri, tulisi sulautuminen kyseeseen

⁷² Ks. Ikkala et al. 1997, s. 224–225. Myös Immonen 2000, s. 165–167; Immonen – Lindgren 2004, s. 269–277.

parempana vaihtoehtona. Eron merkitys kuitenkin pienenee, jos yhtiön substanssi on paljon kokonaisarvoa pienempi tai yhtiöllä on tappioita, joita voidaan käyttää hyväksi.⁷³ Liikearvon osalta merkitystä on kohdeyhtiön omistusaikana tapahtuneella arvonnousulla, koska se ei sisälly hankintamenoon. Ennen kauppaa tapahtunut arvonnousu sen sijaan sisältyy jo kauppahintaan, joten se on vähennettävissä.⁷⁴ Arvonnousu kuitenkin tuloutuu sekä ajalta ennen konserniin liittymistä että sen jälkeen⁷⁵.

Purkamisen verovaikutukset voivat kuitenkin jäädä yhtiön kannalta pieniksi, jos

- purkautuvassa yhtiössä on vanhoja tappioita
- omaisuuden verotuksessa poistamattomat arvot ovat lähellä käypiä arvoja
- varainsiirtoveron alaista omaisuutta on vähän.⁷⁶

Sulautumisen luonne on kuitenkin apuyhtiöjärjestelyn toiminnan jatkumista paremmin tukeva yritysjärjestelytapa. Apuyhtiöjärjestelyssä yhtiöt halutaan yhdistää ja kohdeyhtiön toimintaa on tarkoitus jatkaa. Sulautumisen jatkuvuusperiaate tukee siten apuyhtiöjärjestelyä paremmin kuin purkaminen, joka on pikemminkin tapa lopettaa yritys ja sen toiminta.

⁷³ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 86.

⁷⁴ Ks. Ranta-Lassila 2002, s. 89.

⁷⁵ Ks. Ranta-Lassila 2001, s. 260.

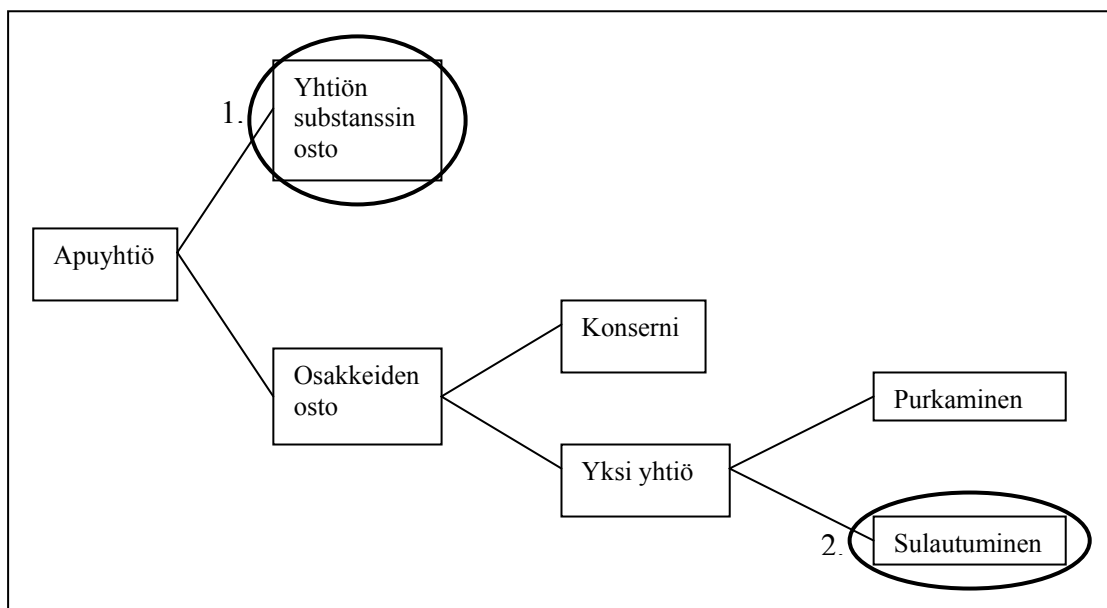
⁷⁶ Ks. Manninen 2001, s. 329.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Toimintatapojen valinta

Kaikessa liiketoiminnassa on tärkeää kokonaisvaikutusten arviointi. Näin on myös silloin, kun yrityskauppa toteutetaan apuyhtiön avulla. Päätöksenteossa on otettava huomioon kaikki päätökseen vaikuttavat tekijät sekä myös päätöksen vaikutukset koko toiminnan kannalta. Selvästi kaikki toimintatavat aiheuttavat verotuksen kannalta kustannuksia, mutta kustannukset voivat muodostua hyvin erilaisiksi toimintatapojen välillä. Samoin valintojen seurauksena menetetään mahdollisesti joitakin liiketoimintaan liittyviä mahdollisuuksia, ja niitä ei välttämättä voida saada takaisin tekemättä toimia, joista seuraa verotuksellisia sanktioita.

Kuvassa 7 on päätöspuu eri toimintavaihtoehtoista ostajan kannalta. Kuvioon on merkitty myös ostajan kannalta hyvät toimintatavat eli ensimmäisenä yhtiön substanssin osto ja toisena osakkeiden oston jälkeinen yhtiöiden sulautuminen.

Kuva 7. Toimintatapojen lopputulokset päätöspuun avulla.

Apuyhtiöjärjestelyyn liittyy monia eri menettelyjä ja verovaikutuksia. Erilaisilla toimenpiteillä voi olla erilaiset seuraukset eri yrityksissä. Myös tässä tutkimuksessa tarkasteltujen yritysten osalta verotus muodostuu hyvinkin erilaiseksi. Taulukossa 15 on yhteenveto käsiteltyjen esimerkkiyritysten verotuksesta apuyhtiöjärjestelyn tilanteessa.

Taulukko 15. Kaupan toteutukseen ja jälkihoitoon liittyvät veroseuraamukset esimerkkiyrityksissä.

	TehdasKone Oy	HalliKauppa Oy	TaitoTieto Oy
Substanssikauppa			
myyjän vero voitosta	78.000 €	65.000 €	252.200 €
ostajan maksama varainsiirtovero	12.000 €	8.000 €	–
Myyjän ja ostajan verot yhteensä	90.000 €	73.000 €	252.200 €
Osakekauppa			
myyjän vero voitosta (konserni/ muu yhtiö/ luonnollinen henkilö)	0 / 208.000 / 168.000 €	0 / 208.000 / 168.000 €	0 / 208.000 / 168.000 €
ostajan maksama varainsiirtovero	16.000 €	16.000 €	16.000 €
Myyjän ja ostajan verot yhteensä	16.000 / 224.000 / 184.000 €	16.000 / 224.000 / 184.000 €	16.000 / 224.000 / 184.000 €
Konsernirakenne			
ei erityisiä verovaikutuksia	–	–	–
Sulautuminen			
sulautumistappio ei vähennyskelpoista, ei verovaikutusta	–	–	–
ei varainsiirtoveroa	–	–	–
Purkaminen			
purkutappio ei vähennyskelpoista, ei verovaikutusta	–	–	–
varainsiirtovero	12.000 €	8.000 €	–

Ostajan näkökulmasta paras tapa toteuttaa kauppa on yhtiön substanssin ostaminen. Usein tämä ei kuitenkaan ole mahdollista myyjän intressien vastakkaisuuden takia, ja kauppa

toteutetaan osakkeiden kauppana. Tällöin ostajan on harkittava, miten toimintaa jatketaan mahdollisimman edullisesti ja tehokkaasti.

Jos kauppa toteutetaan osakkeiden kauppana, ostajan on mahdollista jatkaa toimintaa muodostuneen konsernin kautta tai yhdistää yhtiöt. Konsernina toimiminen ei kuitenkaan tuo mukanaan mitään etua, joten yhtenä yhtiönä toimiminen on yleensä konsernirakennetta parempi vaihtoehto. Yhden yhtiön muodostaminen vaatii kuitenkin yritysjärjestelyjä.

Yritysjärjestelyinä tulevat kyseeseen ostetun yhtiön sulautuminen apuyhtiöön tai ostetun yhtiön purkaminen. Näiden yritysjärjestelyjen välillä on selvästi suuri ero verokustannusten osalta. Sulautuminen on yleisseuraanto ja toteutetaan jatkuvuusperiaatteella, joten sillä ei ole verovaikutuksia. Purkaminen taas katsotaan luovutukseksi, joten se laukaisee useita erilaisia veroseuraamuksia, kuten mm. varainsiirtoverotuksen. Sulautuminen on siten purkamista taloudellisempi tapa toteuttaa yhtiöiden yhdistäminen. Purkaminen voi kuitenkin tulla kyseeseen sellaisessa tilanteessa, että purettavan yhtiön omaisuuden käypä arvo on huomattavasti korkeampi kuin kirjanpitoarvo. Tällöin uudet korkeammat arvot saadaan vähennyskelpoisiksi jako-osan saavalla yhtiöllä.

Menettelyjen edullisuus on siis vahvasti sidoksissa kunkin yrityksen yksilöllisiin ominaisuuksiin. Mm. yhtiön varallisuus vaikuttaa menettelyjen valintaan. Jokaisessa yrityksessä on siten laskettava ja pohdittava eri menettelyistä aiheutuvia kustannuksia ja hyötyjä.

6.2 Lopuksi

Apuyhtiön käyttö osakeyhtiön kaupassa on yksi monista mahdollisista toimintavaihtoehdoista, kun halutaan suorittaa osakeyhtiön kauppa tai sukupolvenvaihdos. Apuyhtiön käytön syynä on yleensä rahoituksen järjestäminen. Ostajalla ei ole itsellään varoja kauppahinnan maksamiseen eikä vakuuksia lainan ottamiseen. Ostaja ei välttämättä itse halua joutua suoraan vastuuseen suuren kauppahinnan aiheuttamasta velasta.

Esityksen edetessä on tullut moneen kertaan todetuksi, että apuyhtiön avulla suoritettava osakeyhtiön kauppaa ja kaupan jälkihoito voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Tilanteesta riippuen vaihtoehtoisten tapojen veroseuraamukset vaihtelevat huomattavasti, joten ennen yrityskauppaan ryhtymistä on syytä kartoittaa oma tilanne niin myyjän, ostajan kuin kohdeyhtiönkin osalta. Myös eri lakien sallimat toimintatavat on syytä tuntea ja erottaa laittomista toimintavaihtoehdoista.

Apuyhtiökaupoissa menettelytapojen moninaisuus voi olla liian houkutteleva. Kauppaan valmistautumiseen, toteuttamiseen ja jälkihoitoon on paljon mahdollisuuksia ja niitä yhdistelemällä voidaan saavuttaa verotuksellisesti entistäkin edullisempia lopputuloksia. Usein esimerkiksi houkutus erilaisiin sarjatoimiin voi olla suuri, mutta tällöin on syytä pysyä kohtuuden rajoissa. Jossain vaiheessa saatetaan ylittää veronkiertämisen kynnyks.

Apuyhtiön käyttäminen ei kuitenkaan välttämättä ole järkevin vaihtoehto kaikissa tilanteissa. Erityisesti sukupolvenvaihdosten osalta on syytä harkita, onko viisaampaa käyttää apuyhtiötä vai tehdä sukupolvenvaihdos jollakin muulla tavalla. Sukupolvenvaihdoshuojennuksilla voidaan saavuttaa merkittäviä säästöjä, jos on mahdollista järjestää esimerkiksi kauppahinnan maksaminen pitkäkällä aikavälillä tai ottaa jatkaja mukaan toimintaan vaiheittain.

Apuyhtiöjärjestely ei varmaankaan ole erityisen tunnettu tapa toteuttaa yrityskauppa. Pienten yritysten omistajilla tai ostajilla ei välttämättä ole tietoa näin monimutkaisista järjestelyistä. Vaikka tietoa olisikin, varsinkin toteutus ei todennäköisesti onnistuisi omatoimisesti ilman asiantuntija-apua. Yritystoiminnassa yleensä, mutta erityisesti yritysten sukupolvenvaihdoksia ja yrityskauppoja tehtäessä, on syytä käyttää asiantuntija-apua sen ollessa kustannusten puolesta mahdollista.